Nemzetközi Szemle

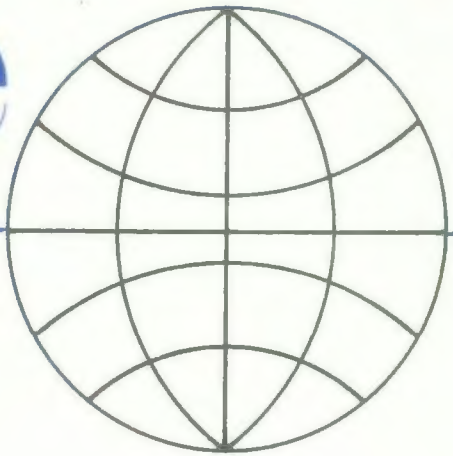

A KGST és a globális problémák

Reagan és a Szovjetunió

A nukleáris téboly ellen!

Bírálatok az USA politikájáról

„Boszorkányüldözés felsőfokon"

6

HUSZONHETEDIK ÉVFOLYAM / 1983. JÚNIUS

Nemzetközi Szemle

HUSZONHETEDIK ÉVFOLYAM / 1983. JÚNIUS

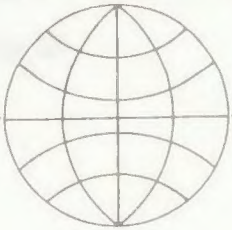

SZOCIALISTA GAZDASÁG

J. V. Andropov a szovjet mezőgazdaságról *(Pravda)* 3

Termelékeny munka, kezdeményezés és vállalkozó szellem – Interjú A. Aganbegjan akadémikussal *(Szovjetszkaja Kultura)* 6

O. Bogomolov: A KGST-országok és a globális problémák *(Mezsdunarodnaja Zsizny)* 12

Karl Marx halálának 100. évfordulója – Tudományos konferencia Berlinben *(Dokumentumok)* 22

USA: KUL- ÉS BELPOLITIKA

S. Bialer–J. Afferica: Reagan és a Szovjetunió *(Foreign Affairs)* 33

„A kommunista országok demokratizálásáról" – Konferencia az Egyesült Államok Külügyminisztériumában *(IPW Berichte)* 48

Harold Williens: A Pentagon szokása: felnagyítani a veszélyt *(International Herald Tribune)* 50

Konrad Ege: Az Egyesült Államok fegyverkezési erőfeszítései *(Le Monde Diplomatique)* 52

G. K. Asin: „Pluralista demokrácia", avagy a monopolista elit mindenhatósága *(SZSA)* 57

„Boszorkányüldözés felsőfokon" *(Der Spiegel)* 62

Hajléktalanok New Yorkban *(Süddeutsche Zeitung)* 65

A Szovjetunió és az erők egyensúlya – Interjú G. Arbatovval *(Politique Etrangère)* 69

Frederick Painton: Alternatívák a leszerelésre *(Time)* 73

6

BÉKEMOZGALOM

M. Davidow: A népek a nukleáris téboly ellen *(Mezsdunarodnaja Zsizny)* 76

Helga Adler: A békemozgalom Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban *(IPW Berichte)* 78

Jon Bloomfield: A döntés esztendeje *(Marxism Today)* 83

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR 91

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy a Nemzetközi Szemle következő, összevont 7—8-as száma július elején jelenik meg.

Szerkeszti
a szerkesztő bizottság

A szerkesztő bizottság
elnöke:
Péter József

Főszerkesztő:
Fencsik László

ISSN 0134–1103

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

Szerkesztőség: Steindl Imre utca 6. Budapest Pf. 127. 1366
Telefon: 110-697

Kiadóhivatal: Révay utca 16. Budapest Pf. 347. 1370
Telefon: 116-660

Műszaki szerkesztő: Hülber Péter

Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Könyvkiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél (pénzforgalmi jelzőszám: 215–11529), a Posta Központi Hirlapirodában (József nádor tér 1. Budapest 1900). Telefon: 180-855. (pénzforgalmi jelzőszám: 213–96162), továbbá bármely hirlapkézbesítő postahivatalban és a kézbesítőnél.
Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat Budapest.
Előfizetési díj fél évre 36,– Ft, egész évre 72,– Ft.

Az utolsó kézirat 1983. május 12-én érkezett a Zrínyi Nyomdába

83.2529/2-06 – Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató

ПРАВДА

J. V. Andropov a szovjet mezőgazdaságról

1983. április 18-án az SZKP Központi Bizottságában tanácskozást tartottak a szövetségi köztársasági KB, a határterületi és területi bizottságok első titkárai. A tanácskozáson megvitatták a mezőgazdaság fejlődésének és az élelmezési program megvalósításának néhány gyakorlati kérdését. A tanácskozás végén felszólalt Jurij Andropov, az SZKP KB főtitkára. Az alábbiakban hozzászólásából a *Pravdában* megjelent részeket közöljük. — *N. Sz. szerk.*

Az SZKP Központi Bizottsága a párt szervező és politikai tevékenységének megerősítése céljából következetesen tevékenykedik a gazdasági és kulturális építőmunka minden területén, a külpolitika irányításának megvalósításában.

A Politikai Bizottság és a Titkárság figyelmének középpontjában a Központi Bizottság 1982. novemberi plénumán elfogadott határozatok végrehajtásával kapcsolatos kérdések állnak. A hangsúlyt a munkastílus fejlesztésére, az elfogadott határozatok teljesítése feletti ellenőrzés erősítésére, a párt-, állami és munkafegyelem növelésére helyezték. Ez találkozott a kommunisták, minden dolgozó helyeslésével, pozitívan hatott a termelésre. Az első negyedéves tervet az ipari termelés 102%-ra teljesítette. Összehasonlítva az elmúlt év első negyedévével, az ipari termelés nagysága 4,7%-kal emelkedett. 1982-ben ez a mutató 2,1% volt. A munkatermelékenység 3,9%-kal növekedett, összehasonlítva a tavalyi év ugyanezen időszakának 1,5%-os növekedésével.

Fontos, hogy a fő gazdasági mutatók javulásának jelzett tendenciája szilárd jelleget öltsön. Ezt irányozzák elő a már elfogadott, illetve kidolgozandó intézkedések a tervezés javítására, a gazdasági mechanizmus tökéletesítésére, a dolgozó kollektíváknak a termelés növelésében és a minőség emelésében való érdekeltsége ösztönzéséhez szükséges gazdasági feltételek létrehozására.

A Politikai Bizottság úgy véli, hogy ehhez a népgazdaság minden területén a továbbiakban is aktívan kell tevékenykedni, szilárdan törekedni a kitűzött célok eléréséért.

A párt munkájának egyik fontos irányvonala a mezőgazdasággal kapcsolatos. A további fejlődés útját a XXVI. pártkongresszus határozta meg. Az SZKP KB 1982. májusi plénuma jóváhagyta a Szovjetunió élelmezési programját. Az elfogadott határozatok széles körűek és jelentősek. De ezek önmagukban még nem „cselekvőképesek". Magas fokú szervezettség és a dolgozók mozgósítása szükséges a feladatok végrehajtására.

A helyzet a mezőgazdaságban ma még bonyolult. Természetesen érezteti hatását a kedvezőtlen időjárás, amely a szó szoros értelemben üldöz bennünket az utóbbi években. De míg egyesek az adott körülmények között keresik és meg is találják a nehézségek leküzdésének és a termelés növelésének útját, addig mások ezekkel a körülményekkel igyekszenek igazolni

a komoly mulasztásokat tevékenységükben. Az SZKP KB úgy véli, hogy aktív munkára van szükség a nehézségek leküzdésében, annak érdekében, hogy a mezőgazdaság fejlesztésének üteme és az élelmezési probléma megoldása gyorsabb ütemben történjék.

A tanácskozáson elhangzott beszámolóban és hozzászólásokban a kérdések széles körét érintették. Bár nem meritettek ki minden problémát, amellyel a mezőgazdaság küzd, megvitatásuk azért fontos, mert segít kiemelni a legfontosabbat e pillanatban — a munka jobb megszervezését. (. . .)

Elsősorban a stabil földművelés biztosítása és hozamainak jelentős emelése a cél. Minden köztársaságnak, minden területnek megvan a maga sajátossága, és ezeket figyelembe kell venni a munkában. A tudomány és a gyakorlat bebizonyította, hogy a magas terméshozam eléréséért szükséges áttérni a földművelés övezeti rendszerére. Ezeket gyakorlatilag már mindenütt kidolgozták, de lassú ütemben alkalmazzák, a tudósok és szakemberek javaslatai ebben a kérdésben sok helyütt évek óta a polcokon fekszenek, és a földművelést a régi módon folytatják. Meg kell gyorsítani a földművelés tudományosan igazolt rendszereinek bevezetését. Ez jelenti a közeli egy-két évben a vetésforgó bevezetésének végrehajtását, áttérést a vetés olyan rendszerére, amely biztosítja a föld hektáronkénti legmagasabb terméshozamát és a kultúrák termesztésében az ipari technológiák széles körű meghonosítását, a talajmegművelés hatékony eljárásait. Ezek az intézkedések, összefüggésben azokkal, amelyeket a továbbiakban is nagy jelentőségű talajjavításról hoztak, biztosíthatják a szemes, a takarmány és más mezőgazdasági kultúrák magas, szilárd terméshozamát.

A mezőgazdaságnak lépést kell tartania a tudományos-technikai fejlődéssel. A kolhozok és a szovhozok többet várnak a tudományos intézetektől. De mást is hangsúlyozni kell. Nekünk nem kevés jelentős tudományos-technikai újításunk van. A legjobb gazdaságok, a termelés élmunkásai értékes tapasztalatokat halmoztak fel. Ezeket azonban nem kellő mértékben alkalmazzák, nemritkán csak különálló mezőgazdasági üzemekben. Bátrabban, aktívabban, nagyobb mértékben kell felhasználni minden újat és előremutatót.

Határozottan javítani kell a falvakban létrehozott anyagi-technikai bázist. Nemritkán hivatkoznak arra, hogy nincs elég traktor, kombájn és egyéb munkagép. Természetesen a kolhozok és a szovhozok még nem rendelkeznek minden szükségessel. Ám az sem lebecsülendő, amijük van. Az SZKP KB márciusi plénuma után a mezőgazdaságban az állóalap a 4-szeresére növekedett, a mezőgazdasági munka energiaellátottsága és a műtrágyaszállítás több mint 3-szorosára, a talajjavított területek 1,7-szeresére növekedtek.

Nemrég fogadták el az SZKP KB és a Szovjetunió Minisztertanácsa határozatát, amely nagy jelentőségű programot irányoz elő a kolhozok és szovhozok további ellátására magas termelékenységű technikával.

De a már most rendelkezésre álló anyagi-technikai bázis is lehetővé teszi a jelenleginél sokkal jobb eredmények elérését a mezőgazdaságban. Ezeket a lehetőségeket azonban nem mindig használják fel hatékonyan. Számos kolhozban és szovhozban nem oldották meg a gépek személyi ellátását. A technikai felszerelés egy részéhez, köztük a drága, energiaigényes traktorokhoz, nem megfelelő a szakember-utánpótlás. Lassan alakul ki a karbantartás és raktározás bázisa, nagyszámú gépet selejteznek ki idő előtt.

Természetesen javítani kell a mezőgazdasági gépek minőségét, de mindenekelőtt meg kell szervezni jobb kihasználtságukat. A raktárbázis, a karbantartás és a technikai ellátás fejlesztésére hozott határozatok egyelőre még nem kielégítően valósulnak meg. Ezen javítani kell, mégpedig halaszthatatlanul.

Hogy a föld, a falvak termelőkapacitásának hatékonyabb kihasználását minél hamarabb megoldjuk, mindenekelőtt arra van szükség, hogy a kolhozok és szovhozok számára biztosítsuk az állandó káderek. Ez nem egyszerű feladat. Ehhez az kell, hogy lényegesen több lakást, iskolát, szakközépiskolát és más kulturális-szociális jellegű létesítményt építsünk. Ezekre a

célokra hatalmas beruházásokat eszközölünk, jogot biztosítva ahhoz, hogy a falvak építkezését hozzákapcsolják a városi építő szervek kapacitásához. Most már minden a helyi szervek kezdeményezésén múlik, azon, hogy miként szervezik meg a gyakorlati munkájukat. Sok területi pártszervezet látott hozzá aktívan e feladat megoldásához. Erről szó volt a tanácskozáson elhangzott felszólalásokban is. A Politikai Bizottság helyesli e fontos kérdés ilyen megközelítését. (...)

Most, amikor a falvakban agrár-ipari egyesülések tevékenykednek, amelyekre a gazdasági kérdések megoldása hárul, a pártbizottságoknak jelentősen emelniük kell a falusi dolgozók kollektívái körében végzett szervezői és politikai munka színvonalát. Akárcsak az egész népgazdaságban, itt még határozottabban kell harcolni a fegyelem megszilárdításáért. Erősíteni kell a falvak dolgozóiban azt az érzést, hogy ők a föld gazdái. E cél érdekében még hatékonyabbá kell tenni a szocialista versenyt, széleskörűen felhasználni az emberekkel való bánásmód, a termelésszervezés, a munkára ösztönzés utóbbi évek gyakorlata által igazolt hatásos munkaformáit, mindenütt fejleszteni és erősíteni kell az önálló, gazdaságos elszámolást.

A jelenlegi körülmények között különös jelentőségű a kolhoz- és szovhozvezetők körében folytatott kádermunka. A mezőgazdaság előtt álló bonyolult feladatok, a tudomány és technika eredményeinek növekvő mértékű felhasználása, az áttérés a munkaszervezés és bérezés korszerű formáira, magas és sok tekintetben új követelmények elé állítják a vezetőket. Gondoskodni kell arról, hogy állandóan szélesedjen látókörük és szaktudásuk. Minden részletre kiterjedően és késlekedés nélkül fel kell ismerni, menynyire elégíti ki a mai követelményeket a káderek felkészítésének és továbbképzésének jelenlegi rendszere, és intézkedéseket kell foganatosítani tökéletesítésükre.

Sok területen megengedett a káderek nagyarányú fluktuációja, ami kiválasztásuk és nevelésük hiányosságaival magyarázható. Nemritkán a fáradságos munkát a vezetőkkel, a segítség- és támogatásnyújtást bürokráciával cserélik fel, ami nem segít a dolgokon.

Az SZKP KB és a kormány, mint köztudott, rendkívüli határozatot hozott a falvak vezető káderei szerepének és felelősségének fokozásáról. A határozat teljesítését szükséges állandóan ellenőrizni. A kádermunkát a pártnak határozottan kézben kell tartania.

A feladatok teljesítésében, amelyek a májusi plénum és az élelmezési program határozataiból adódnak, nagy szerepet kapnak az irányítás új szervei, az agrár-ipari egyesülések. A pártbizottságoknak gondoskodniuk kell arról, hogy az új szervek a falvakban minél gyorsabban megerősödjenek. Fontos segíteni abban, hogy már a legelején helyes irányvonalat válasszanak tevékenységükben, cselekvően lássanak hozzá a mezőgazdaság és az agrár-ipari komplexum fejlődése előtt álló alapvető kérdések megoldásához.

Biztosítva az összhangot, minden mezőgazdasággal kapcsolatos szervezet tevékenységének koordinációját, az egyesüléseknek támogatniuk és ösztönözniük kell a hasznos kezdeményezéseket, a kolhozok és szovhozok vállalkozó kedvét. A Szovjetunió Minisztertanácsa elnökségének az agrár-ipari komplexumokkal foglalkozó bizottságai, valamint a Mezőgazdasági Minisztérium köteles rendszeres munkát folytatni az agrár-ipari egyesülésekben végzett tevékenység tapasztalatainak tanulmányozása, általánosítása és elterjesztése érdekében.

A mezőgazdaság előtt álló feladatok a korábbinál összehasonlíthatatlanul nagyobb követelményeket támasztanak nemcsak a központi szervek, de a köztársasági, határterületi, területi pártszervezetekkel szemben, növelik felelősségüket az élelmezési program megvalósításában. Ezt azért is hangsúlyozni kell, mert egyes dolgozók ahelyett, hogy határozottan tevékenykednének és egyidejűleg megoldanák a felmerülő problémákat, jobban kihasználnák a belső tartalékokat és lehetőségeket, számos nehézséget saját vállukról az államéra igyekeznek áthárítani. Ez mindenekelőtt a vidékről beérkező, nagymértékű szervestakarmány-igénylésre vonatkozik az állami készletekből. Ugyanakkor számos köztársaságban, határterületen és te-

rületen jelenleg nem oldják meg a száraz és nedvdús takarmány nagyobb mértékű előállításának kérdését. Erről tanúskodik az a sok kérés a mind újabb és újabb állattenyésztési komplexum építésére vonatkozóan az állami takarmányellátás reményében.

Gyakorlatilag minden évben az állami készletekből kell kiutalni jelentős mennyiségben a mezőgazdasági kultúrák vetőmagjait. Ez általában megengedhetetlen dolog, amennyiben ma mindenütt megvannak a lehetőségek, hogy megszervezzék ezek termesztését.

A területek, határterületek és köztársaságok egész sorában nem használják fel teljes mértékben a helyi készleteket a lakosság jobb élelmiszerellátására. Részben a lakosság háztáji gazdaságainak lehetőségeiről van szó. Nem törődhetünk bele abba, hogy sok, falun élő család nem tart semmiféle jószágot. A dolgozókollektívák élelmiszer-ellátásában nagy segítséget nyújthatnak és kell is hogy nyújtsanak az ipari üzemek kisegítő gazdaságai. De sok helyütt ennek a fontos kérdésnek nem tulajdonítanak kellő figyelmet.

A jelenlegi, 1983-as év meghatározó az egész ötéves terv számára. A legfontosabb, amit ebben az évben el kell érni, hogy biztosítsuk a gabona, a takarmány és más mezőgazdasági kultúrák tervezett mennyiségének betakarítását, erősítsük az állattenyésztésben észlelhető pozitív változásokat.

A Politikai Bizottság az év legelejétől állandó ellenőrzés alatt tart minden, központban és területen folyó munkát, amely a termés biztosításával kapcsolatos. Most, amikor a tavaszi mezei munkák minden köztársaságot átfognak, a legfontosabb gyakorlati feladat az agrotechnikai munkák magas minőségű végrehajtása. Különös gondot kell fordítani a meliorált és mindenekelőtt az öntözött földek hatékony kihasználására, a vízkészletek ésszerű, gazdaságos felhasználására, hogy biztosítsuk a magas terméshozamot. Ellenőrizni kell az öntözött földeken végzett egész munkát és hatékony módon kell megtenni a szükséges intézkedéseket.

(A szovjet napilap 1983. április 19-i számából)

СОВЕТСКАЯ КУЛЬТУРА

Termelékeny munka, kezdeményezés és vállalkozó szellem

INTERJÚ A. AGANBEGJAN AKADÉMIKUSSAL

— Amikor erre a beszélgetésre készültem, egy tucat különböző embertől kérdeztem meg: hogyan vélekednek a vállalkozó szellemről? A válaszok többé-kevésbé hasonlóak voltak: ez a jelenség „nem a mienk", „szellemünktől idegen".

— Nyilván azért, mert nem tisztázta, milyen vállalkozó szellemről van szó. Beszélgetőpartnerei valószínűleg a magánvállalkozásra asszociáltak. Mi viszont a szocialista vállalkozó szellemről fogunk beszélni, amelyet az SZKP KB novemberi ülésén mint a kommunista társadalom építéséhez szükséges emberi tulajdonságok egyikét jelölték meg.

Számomra a szocialista vállalkozó szellem mintaképe, a vállalkozó szellemű ember példája régi bajtársam: Ivan Ivanovics Najmusin, a bratszki vízi erőmű építésének legendás vezetője.

A bratszki vízi erőmű volt történelmünk első, valóban nagy elektromos

vizi erőműve, építése nehéz feltételek közepette, zord környezetben folyt. Ennek ellenére mindmáig túl nem szárnyalt rekordidő: öt év és három hónap alatt épült fel. Ez nem sikerült volna, ha az építés vezetője nem egy vállalkozó kedvű, kezdeményező kommunista lett volna.

Najmusin előtt tulajdonképpen egy konkrét feladat állt: felépíteni a vizi erőművet. De Ivan Ivanovics nem egyszerűen építésvezető volt, hanem stratéga, aki meg akarta gyorsítani Szibéria ipari fellendülését. Kezdeményezésére, az ő vezetésével univerzális építőbázist hoztak létre. Így vált lehetségessé, hogy a vízi erőmű építésére kapott eszközökből elkezdjék az Uszty-Ilimszkhez vezető út építését is. Ma már nehéz elhinni, hogy az építkezés szükségességét valamikor bizonyítani kellett. Pedig akadtak rövidlátó tervezők, akik fékezték az építkezés finanszírozását, akadékoskodtak. Najmusin azonban nem hagyta magát eltéríteni, és létrehozta az Uszty-Ilimszk építésével foglalkozó igazgatóságot... És Uszty-Ilimszk felépült. Felépült a bratszki alumíniumkohó is — ma az ágazat élenjárója. Sem Najmusin előtt, sem utána nem akadt közöttünk olyan ember, aki ekkora vállalatokat ilyen gyorsan épített volna fel. Például a bratszki faipari kombinátot, mely a legnagyobb a világon. És a korsunovi bányaipari és dúsító kombinátot...

Ivan Ivanovics Najmusint a bratszki vízi erőmű duzzasztógátja mellé temették el. A szibériaiak számára ez az egyik legszentebb hely. Éppen ebben látom én, hogyan viszonyul a nép az igazi vállalkozó szellemhez. Vállalkozó szellemről most a mi értelmezésünkben — pártunk és államunk értelmezésében — beszélek, vagyis e fogalmon olyan képességet értek, melynek révén az ember — bármilyen posztot tölt is be, a közös munka bármely részével foglalkozik is — ki tud lépni a számára megszabott „kötelezettségi körből", képes a felelősség többletterhét magára vállalni azért, hogy többet tegyen a társadalomért.

— Be tudná-e mutatni egy szemléletes példán, hogy miért is hasznos a kezdeményezés és a vállalkozás?

— Először is próbáljunk képet alkotni arról, miben nyilvánulnak meg ezek ténylegesen? A kutatási területeket felsorolhatjuk, hiszen nem oly nagyszámúak.

Az első: a tudományos-műszaki haladás meggyorsítása.

A novolipecki vaskohászok saját műszaki megoldásuk alapján a világon elsőként tértek át a folyamatos acélöntés módszerére. Voltak, akik megpróbálták lebeszélni az újítókat: nem fog sikerülni. Azt tanácsolták, hogy — biztos, ami biztos — tartsák meg a régi módszert is. Az új módszer lelkes hívei azonban nem törődtek a tartalékmódszerekkel. Az eredmény: a folyamatos acélöntés megbízható eljárásnak bizonyult. Nőtt a munkatermelékenység, csökkentek a költségek. Jelentősen javult az egy tonna acélból nyert hengerelt áru mutatója. Ha csak a kohászati üzemek fele átvenné ezt a módszert, a jelenlegi hengereltáruhiány helyett jelentős készletet is fel tudnánk halmozni.

A második: a termelés és a munka jobb szervezése.

Az önálló gazdasági elszámolás alapján dolgozó brigádok, az egységes munkalappal dolgozó részlegek, a végtermék szerinti bérezésre való áttérés, valamint a gyakorlatban jól bevált más korszerű formák lényegesen fokozzák a termelékenységet.

Végül pedig a harmadik: a társadalmi, „emberi" tényezők mozgósítása.

A nagy teljesítményű technika nem tünteti el, hanem éppen ellenkezőleg, növeli, erősíti az olyan, talán mulandónak tűnő árnyalatok szerepét, mint például a dolgozni akarás és tudás, a lelkiismeretesség, a munkakedv. A vállalkozó szellemű emberek, akik képesek ezeket a tényezőket felhasználni, legalább másfél-kétszeresen jobb mutatókat érnek el, mint azok, akik csak utasításra dolgoznak. A krasznojarszk területen levő nazarovói szovhoz terméseredményei kétszeresen felülmúlják néhány közelben levő szovhozét. A Kuznyecki-medencében működő „Zirjanovszkaja" bánya egy munkásra számítva kétszer annyi szenet ad, mint a többi. Különleges feltételek, többletberuházások? Nem, szó sincs ilyesmiről — a többlet a munkamódszerek, az életmód kulturáltságából fakad.

Nagyon jó benyomást tett rám a Komszomol megalakításának 40. év-

fordulójáról elnevezett tyiraszpoli ruhaipari egyesülés. Az itt gyártott férfiingek állják a versenyt a legjobb, például francia cégek termékeivel, holott azok műszaki feltételei sokkal korszerűbbek.

— És mi a véleménye az úgynevezett „üzleti érzékről"?

— Kétségtelen, ez is a kezdeményezés és a vállalkozó szellem egyik megnyilvánulása, mégpedig leggyakrabban a vásárlói kereslethez igazodó területeken. „Üzleti érzékkel" az rendelkezik, aki ésszerűen, a nép javára tudja elkölteni a nép pénzét.

Tegyük fel, cipőre van szükségem, nem feltétlenül a legutolsó divat szerintire, egyszerű, jó minőségű, jól hordható cipőre. Sajnos azonban, sehol sem kapható. Pedig, mint ismeretes, bőrcipők termelésében első helyen állunk a világon. Való igaz, az üzletek polcai nem üresek: teli vannak bőrből készült szörnyetegekkel. Az árubőség és a -hiány egyidejű létezése bonyolult gazdasági helyzetről árulkodik, vagyis arról, hogy hiányzik a megfelelő üzleti érzék, amely összhangba tudja hozni a keresletet a kínálattal.

— A művészetek, az irodalom területén szemmel láthatóan erősödik az érdeklődés a kezdeményező, vállalkozó hajlamú ember, de még inkább cselekedeteinek erkölcsi aspektusai iránt. Néha azonban úgy alakul, hogy az ilyen hősök cselekedeteik során gyakran valamiféle kompromisszumot kénytelenek kötni, még ha a legnemesebb célokért is . . .

— Kétes kombinációk, ravaszság, válogatás nélkül használt eszközök révén sikereket elérni — ez nem a szocialista vállalkozó szellem sajátja. A mi vállalkozónk más erőkre épít. Ő tudja, mit kell tennie, hogy mindenki jobban dolgozzon, hogy mindenki a maximumot hozza ki a gépekből, berendezésekből, és alig várja, hogy ezt véghez is vigye. És mindjárt új, még nagyobb feladatokat állítson a műszaki gondolkodás, a kollektíva elé.

— Hallottam, amint egyes „pénzcsináló" mesterek ellen hozott bírósági ítéleteket olvasván az emberek felsóhajtanak: ha ez az agyafúrtság, élelmesség, vállalkozó szellem jó ügy szolgálatában állna!

— A bűnügyi történetek mozgatórugója többnyire a kapzsi vállalkozói agyafúrtság, az idézőjelbe tett vállalkozói szellem, melynek célja kizárólag a személyes gazdagodás. A párt- és az állami fegyelemtől elválaszthatatlan szocialista vállalkozó szellem, mely maradéktalanul a társadalom érdekeit szolgálja, egyetlen pontban sem egyezik az előbb említett „vállalkozói szellemmel", annak céljaival vagy módszereivel.

A kettő nem tévesztendő össze. Aki szívesen nyúl az állam zsebébe, az saját cselekedeteinek logikájával leplezi le önmagát. És ugyanilyen világosan ismeri fel a környezet a valóban vállalkozó szellemű embert. Az élet azonban bonyolult és vannak esetek, amikor bizony nehezen boldogul a jó értelemben vállalkozó kedvű ember, aki harcba száll a maradisággal, a bürokratikus szabályokkal, a korábban bevezetett renddel, önállóan kezdeményezve ott, ahol a vállalkozó szellemet nem ismerők utasítást várnának.

Az egyik példa erre annak a szovhozigazgatónak a története, akiről annak idején sokat cikkeztek. Mint az egyik minisztérium felelős munkatársa, ő igazgatta a szovhozt és merész kísérletbe kezdett, hogy így tárja fel a szocialista gazdálkodási rendszer igazi lehetőségeit. És tényleg csoda történt: az általa vezetett gazdaságban a munka termelékenysége ötszörösen múlta felül az átlagos szintet. Ilyen eredményekre képes a kísérletező szellem, a hozzáértés, a mozgékonyság! Egy kristálytiszta, becsületes, elveinek fanatikusan elkötelezett ember, akinek élete mindenki előtt nyitva állt.

A maradi vezetőket természetesen ingerelte a kísérlet. Rögtön kiderült, mekkora tartalékok hevernek parlagon — a lehetőségek tizedrészét sem használják ki! Annak ellenére, hogy a kísérletet jóváhagyták, a szovhozt egyre gyakrabban keresték fel különböző bizottságok. Elkezdtek ellenőrizni, belekötöttek mindenbe — a vége az lett, hogy valóban találtak is valamit, amibe bele lehetett kötni. Az igazgató megfizetett a dologért, a kísérlet pedig kátyúba jutott.

Arra nem vállalkozom, hogy tipikusnak nevezzem az ilyen eseteket. Az

azonban törvényszerű, hogy a vállalkozó szellemű ember összetöri a megszokott kereteket, „nyugtalanítja" azokat, akik már kényelmesen berendezkedtek. Az újért mindig harcolni kell, különösen a társadalmi viszonyok területén.

— Ha valamivel bővebben szólna ezekről a „kényelmesen berendezkedett emberekről"...

— Nemrég recenziót írtam T. Lioznova „Mi, alulírottak" című filmjéről. A film A. Gelman színdarabja alapján készült, ezért újra figyelmesen átnéztem a művet.

Nagyon fontosnak találtam az alapgondolatnak, a „csoportos önzéssel" folytatott harcnak a szerzői tolmácsolását. Küzdelem a „csoportos önzés" ellen — más szóval az elvtelen alapon, a haszon, a pozíció, a karrier nevében csoportosuló emberek becstelen, alapjában véve mélyen társadalomellenes cselekedetei ellen. Nagyon gyakran ez a „csoportos önzés" gondosan álcázva, mint társadalmi szükségszerűség jelenik meg.

A kezdeményezésnek természetesen szigorúan törvényes mederben kell fejlődnie. A társadalmunk reális követelményeit kifejező törvényeken kívül azonban számos olyan utasítás, előírás, korlátozás létezik, melyek az őket kiadó hatóságok „helyi" érdekeit tükrözik. Ismeretesek például a szocialista iparvállalatról, a termelési egyesülésről szóló szabályzatok. Ezeket a kormány dolgozta ki, fogadta el és hagyta jóvá, senki nem szüntette meg őket. Érvényben vannak azonban a pénzügyminisztérium vagy a statisztikai hivatal utasításai is, melyek egyes pontjai gyakorlatilag megtagadják a vállalatoktól és egyesülésektől azokat a jogokat, amelyeket az említett szabályzatok biztosítottak számukra. Még inkább megsértik a vállalatok és egyesülések törvényes jogait maguk a minisztériumok és a minisztériumok alá tartozó össz-szövetségi ipari egyesülések.

Az ilyen főhatósági döntések nemritkán fékezik a kezdeményezést, sőt arra késztetik az embereket, hogy kevesebbet dolgozzanak, mint amennyire képesek lennének.

És ez nemcsak az anyagi termelés szférájára vonatkozik.

Hiszen ha a Szovjet Tudományos Akadémia szibériai tagozatának tudósai szűken értelmezték volna feladatukat: végezzenek csupán tudományos kutatásokat, megelégedve azzal, hogy ezzel hozzájárulnak Szibéria termelőerőinek fejlődéséhez — nos, aligha tett volna valaki szemrehányást nekik emiatt. Ez azonban valójában az itt összevont jelentős tudományos kapacitás megbocsáthatatlan elpazarlása lett volna. A tudósok elhatározták tehát, hogy a tudomány fejlesztésével párhuzamosan felsőfokú szakemberképzésre is vállalkoznak. Így jött létre a Novoszibirszki Egyetem, melyben az akadémiai intézetek munkatársai oktatnak. Az államérdekeket tekintve ez rendkívül hatékony munkavégzési forma. Nem kell máshonnan tanerőket bevonni, meggyengíteni más oktatási intézményeket, nem kell lakást építeni az ideérkezőknek, nem kell előadótermek, laboratóriumok építésére gondolni — a diákok az akadémiai intézetekben tanulhatnak, igénybe vehetik az itt felszerelt legkorszerűbb berendezéseket. Az oktatás színvonala magas, költségek szempontjából pedig a Novoszibirszki Egyetem az ország legolcsóbb egyeteme.

Ennek ellenére egyes pénzügyi szervek mind a mai napig — immár több mint húsz éve! — mindent elkövetnek, hogy elérhessék a másodállások betiltását, holott éppen ez az, ami fenntartja az egyetemet. Akadályok tömkelege! A legkisebb újítás: az egyetemen végzett munkaórák bérét az eredeti munkahelyen levonják a fizetésből. Mivel pedig az intézetben sokan magasabb tisztséget töltenek be, következésképp magasabb fizetést kapnak, kiderül, hogy nem nekik fizetnek, hanem ők fizetnek az oktatás jogáért.

— És hogyan reagál Ön erre?

— Nos, éppen ilyen esetekben nyilvánul meg a szocialista vállalkozó szellem és a tehetetlenség közötti különbség. A legegyszerűbb persze megjátszani a sértődöttet. De akkor mi lesz a társadalmi érdekekkel? A tudósok kevesebb fizetést kapnak, de a munkát nem hagyják abba. Előfordult, hogy fél éven keresztül ingyen tartották az előadásokat. Az egyetem mégis működik!

A vállalkozó szellemű embert álta-

lában nem lehet a szokásos mércével mérni. Sokszor saját kárára cselekszik — ha a hétköznapi normákat alkalmazzuk. Kellemetlenségeket szerez magának, rontja kapcsolatait. De azzal a tudattal élni, hogy lehetne jobban is csinálni, hogy többet is lehetne érni, de nem tesznek semmit — ez számára a legelviselhetetlenebb kín. És bonyolult helyzetekben, amikor a gazdasági ösztönzők nem működnek, vagy amikor az érdemi cselekvést adminisztratív sürgölődéssel helyettesítik, akkor ez a tisztán erkölcsi tényező valódi mozgatóerővé válik.

A magam számára ezt már régen így fogalmaztam meg: a lelkiismeretnek tisztának kell lennie. Kell, hogy az ember elmondhassa önmagának: megtettem minden tőlem telhetőt, s az ügy érdekében tettem.

Ha látod, hogy lehet valamit tenni, segíteni, vállalni — nosza, tedd meg, segíts. Ha ezt az életszemléletet követi az ember, rögtön fölöslegessé válik azt latolgatni, előnyös-e vagy előnytelen, elfogadják-e vagy sem, megdicsérnek-e vagy nem dicsérnek meg.

Emlékszem egy esetre, már több éve történt, abban az időben, amikor az 1965-ös gazdasági reform előkészületei folytak. A Tudományos Akadémián külön létrehozott bizottság foglalkozott a javaslatok elökészítésével. Sok tudós bizonygatta: a nagykereskedelmi árak radikális változtatására van szükség, mivel a jelenlegi árak elavultak és magát az önálló gazdasági elszámolást ássák alá. Számos bizottsági tag azonban a javaslat ellen foglalt állást. Méghozzá egyáltalán nem elvi megfontolásokból, hanem egészen más okokból: „A javaslatot nehéz kivitelezni. Ha aztán nem fogadják el, hogy fogunk kinézni?" És mi történt ezután? A reformot a javaslathoz képest még radikálisabban hajtottuk végre. Ez pedig igen fontos szerepet játszott szocialista gazdaságunk megszilárdításában. A vállalkozó szellemű embernek a helyzet igazi urává kell válnia.

— *És ehhez mire van szükség?*

— Meg kell változtatni tevékenységének feltételeit. A korábbi körülmények között létrejött, ma érvényben levő gazdasági mechanizmus nem képes sok olyan népgazdasági és társadalmi ütközés szabályozására, melyek már az érett szocializmus idején, az intenzív gazdálkodási módszerekre való áttéréskor alakulnak ki. Az SZKP KB 1982. novemberi plénumán Jurij Andropov a műszaki haladás híveinek hátrányos helyzetéről beszélt: „Ahhoz, hogy egy új módszert, az új technikát alkalmazzuk, így vagy úgy át kell szervezni a termelést, ez pedig hatással van a terv teljesítésére." Egy vállalkozó szellemű ember számára ez életkérdés. Tapasztalata, intuíciója, tudása, érzéke arra ösztönzi, hogy technikai újításokra törekedjék. Lábai azonban béklyóba vannak verve.

Egy jellemző példa: az altáji traktorvillamossági berendezéseket gyártó vállalat igazgatója, P. Sz. Prihogyko, az ipari vezetők közül ma az egyik leginkább vállalkozó szellemű ember. A vállalat fejlesztőmérnökei új típusú, sokkal szilárdabb, megbízhatóbb, olcsóbb generátort dolgoztak ki, amivel nagy szolgálatot tettek a népgazdaságnak. A formális elszámolás szerint azonban a gyár rosszabbul kezdett dolgozni. Csökkent az ár, csökkent a bruttó termelési mutató, ezzel együtt csökkentek a termelékenységi mutatók is. Holott még a villamosenergia-ellátás is a rubelben kifejezett terv teljesítéstől függ. És a gyár, amely hatalmas győzelmet aratott a műszaki haladás útján, kis híján a lemaradottak közé süllyedt. A vállalkozó szellemű kommunista kutyaszorítóba került... Szerencsére csak rövid ideig.

— *A gazdasági mechanizmus tökéletesítése természetesen külön téma, mégis — ha csak egy-egy példa erejéig is — szeretnénk magunknak képet alkotni arról, mennyiben járulhat hozzá az a vállalkozó szellem fejlesztéséhez.*

— A döntő kérdés: elérni, hogy a termelés a keresletre orientálódjon, hogy azt termeljük, amire szükség van, és ne azt, ami valamiért kényelmesebb vagy előnyösebb a termelő számára.

Vegyünk például egy gépet, mondjuk a traktort. Ha a gyártás megkezdésétől a traktor üzemképtelenné válásáig az összes felmerülő költséget kiszámítjuk, azt találjuk, hogy a gyári költségek az egész összeg mindössze 3 százalékát teszik ki, a fennmaradó 97

százalék — különféle javítás, szerviz, karbantartási s más ehhez hasonló költségek. A termelés olcsóbbá válása nem gyakorol különösebb hatást a teljes költségre: úgysem lépi túl a 3 százalékot. De a termelési költségek csökkentése leginkább a különböző szerelési egységek, illetve a gép egészének a megbízhatóságát és tartósságát befolyásolja. Emiatt pedig óriásira nőnek a karbantartási és javítási költségek. Az eredmény: ami előnyös a gyárnak, ellentmond az össztársadalmi érdekeknek.

És fordítva. A „Belorusz" traktor, mint ismeretes, felveszi a versenyt a legjobb külföldi márkákkal is. Ennek azonban ára van! A gyárban laboratórium-csoportot, különleges próbapadokat létesítettek, ahol valamennyi szerelési egység tartósságát ellenőrzik. Ez a fogyasztó számára hasznos, a gyárnak azonban csak többletkiadás. A büszkeség, a cég márkáját féltő aggodalom ellentmondásba kerül a gazdasági szabályozókkal, melyek arra ösztönöznek, hogy a „Te csak csapd össze, más pedig boldoguljon, ahogy tud!"-elv szerint járjanak el.

A gazdasági mechanizmust — a legáltalánosabban fogalmazva — úgy kell felépíteni, hogy a hatékonyságot ne a közbeeső szakaszokon mérjék, hanem a végeredmények alapján, melyek teljesen kielégítik a társadalom igényeit. Ami pedig a legfontosabb — amint azt az SZKP KB 1982. novemberi plénumán is hangsúlyozták —, hogy jelentősen növeljék az egyesülések és vállalatok, szovhozok és kolhozok önállóságát, olyan jogokkal ruházva fel őket, melyek arányban állnak felelősségükkel.

— Tehát a vállalkozó szellemű ember közérzete alapján megítélhető, hogy jól működik-e a gazdasági mechanizmus? Ha a vállalkozó szelleműek jól érzik magukat, akkor minden rendben van? Ha viszont feszélyezve érzik magukat, ha akadályozásra panaszkodnak, ha korlátozzák őket — akkor meg kell vizsgálni, mi zavarja őket, intézkedni kell... Mit érez, ha azt hallja, hogy: bizony, volt itt még erő a harchoz, de a körülmények kedvezőtleniil alakultak? Hiszen a korábban megfogalmazott következtetést, hogy mit adhat a kezdeményezés és a vállalkozás, természetesen negatív előjellel is ki lehet fejezni: mit vesztünk, ha a vállalkozó szellem hiányzik vagy nem elegendő.

— A körülmények nem tették lehetővé — gyakran tényleg erről van szó. Felfedezések nem részesültek elismerésben, találmányokat nem alkalmaztak. Még az ötvenes évek elején a Szovjetunióban új generációs présekcsaládját fejlesztették ki. Súlyuk és térfogatuk tized-, sőt századrésze volt a hagyományos préseknek, előállítási költségük nagyságrenddel csökkent. A hatékonyság pedig (fájdalom, csak a potenciális!) — milliárdokra rúg: az olcsó és megbízható présekalkalmazásával a forgácsolási technológiát tömegméretben helyettesíteni lehetne a hulladékmentes alakítási technológiával. Néhány ilyen prést legyártottak, ezek máig is magas hatékonysággal működnek. Egyes külföldi cégek már a hetvenes években lényegében ugyanezt az elgondolást alkalmazták, igaz, rosszabb kivitelben, felfejlesztették a termelést, ma pedig számos ágazatunk tőlük vásárol berendezéseket. J. P. Kuszko pedig, a hazai találmány atyja, a profilgazda intézet becsvágya miatt nem kapott lehetőséget az új technológia megvalósítására. Hiszem, nincs messze az az idő, amikor a méltánytalanság meg fog szűnni, de milyen kár, hogy ennyi energiát elpazaroltunk hiábavaló harcra, milyen veszteség!

Ezek az emberek azonban ritkán panaszkodnak. Ők csak harcolnak és végül rendszerint győznek. Akik pedig a körülményekre hivatkoznak, azok társadalmilag passzív emberek.

A beszélgetések során az emberek különböző módon reagálnak a „vállalkozó szellem" kifejezésre, ez igaz. Azonban nem ez a legfontosabb. Az igazán vállalkozó szellemű embereket a nép megbecsüléssel veszi körül, tiszteletben tartja az általuk teremtett hagyományokat. Az ilyen emberek vonzásteret alakítanak ki maguk körül. Megteremtik a feltételeket, az ösztönzőket ahhoz, hogy minél többen legyenek a hozzájuk hasonlók.

(A szovjet lap 1983. április 3-i számából

O. BOGOMOLOV

A KGST-országok és a globális problémák*

Sok olyan kérdés, amely ma a különböző országokban az embereket foglalkoztatja, globális jelleget öltött, s ezért csak úgy oldható meg, ha több ország egyesíti erőfeszítéseit, ha a nemzetközi élet történelmileg kialakult szervezetét demokratikus elvek szerint átalakítják, ha közösen szabályozzák a világgazdaságot.

■

A világgazdaság normális működése, a világgazdaságot aláásó konfliktusok és ellentmondások kiküszöbölése kétségtelenül a legfontosabb globális problémák közé tartozik, s ezek megoldásában a szocialista országok is érdekeltek.

A világgazdaság mint a különböző társadalmi rendszerű országok gazdasági kapcsolatának és sokrétű együttműködésének a kifejezése a tudományos-technikai haladás és a nemzetközi érintkezés mai szakaszában a társadalmi fejlődés elengedhetetlen attribútuma. A világgazdaság állapotával, fejlődésének tendenciáival mindenképpen számolnunk kell, amikor felmérjük a szocialista és a kapitalista országok lehetőségeit és perspektíváit. Amikor egyetlen bolygón két társadalmi rendszer van: a szocializmus világa és a tőke világa, a világgazdaság az ellentétek dialektikus egységeként jelentkezik, abban összefonódnak a különböző társadalmi típusok gazdasági viszonyai.

Minden bonyolultsága és társadalmilag heterogén volta mellett a világgazdaság fejlődő organizmus. A társadalmi-gazdasági rendszerek különbözősége nem gátolja egy sor közös probléma együttes megoldását, a szocialista és a kapitalista államok közötti kölcsönösen előnyös kereskedelem és együttműködés fejlesztését. Ellenkezőleg, az ebben az irányban való előrehaladás az egyik feltétele a nemzetközi gazdasági kapcsolatok új típusára való áttérésnek, amelyért a béke, a demokrácia és a szocializmus erői határozottabban kiállnak.

Ahhoz, hogy a népek a maguk javára használhassák fel a világméretű munkamegosztást, tartós békére és enyhülésre van szükség. Éppen ezért a világgazdaság normális működésének kérdése egy politikai kérdéssel függ össze: az enyhüléssel, a fegyverkezési hajsza korlátozásával és beszüntetésével.

Mélyreható társadalmi-gazdasági átalakítások nélkül, a többi között a világgazdaság szervezetének és az országok közötti munkamegosztásnak az átalakítása nélkül, amint ezt a legutóbbi idők eseményei világosan mutatják, nehéz, sőt lehetetlen megoldani egy olyan problémát, mint a világ valamennyi lakosának elegendő mennyiségű élelmiszerrel való ellátása. S ugyanez mondható el a gyorsan fejlődő iparnak energiaforrásokkal való ellátásáról is.

Az emberiség olyan igen éles problémákkal találja szemben magát, mint a környezet védelme, a veszélyes megbetegedések elleni harc, a világtenger erőforrásainak racionális hasznosítása, a Nyugat ipari hatalmai és Afrika, Ázsia és Latin-Amerika legtöbb állama között a gazdasági fejlettség színvonala tekintetében mutatkozó, egyre mélyülő szakadéknak a megszüntetése. Mindezeknek a problémáknak a megoldása a nemzetközi gazdasági együttműködés hatékony és ésszerű megszervezését követeli meg.

A tudományos-technikai forradalom a nemzetközi munkamegosztás hagyományos tényezőit újakkal egészítette ki, amelyek a jelenkori termelés ma-

* A cikk „A marxizmus és korunk globális problémái" címmel rendezett országos szimpozion elé terjesztett referátum alapján készült.

gan fokú koncentrációtól és technikai felszereltségből, egyre növekvő tudományigényességéből fakadnak. A tudományos-technikai forradalom meggyorsította a gazdasági élet internacionalizálódásának a folyamatát, minőségileg új szerepet biztosított ennek a mai gazdasági fejlődésben.

Az ipari termékek nómenklatúrája olyan nagy, műszakilag olyan bonyolult, különösen a gépgyártás, az elektronikai ipar, a vegyipar területén, olyannyira elengedhetetlen a költségeknek a termelés koncentrálása és a szériák növelése útján való csökkentése, hogy még a legnagyobb és legfejlettebb országok sem tudják hatékonyan a termékek teljes választékát kibocsátani. Határt szab ennek az is, hogy egyre nagyobb költségekkel járnak a tudományos kutatások és a kísérleti-szerkesztési munkálatok, a fejlesztési eredményeknek a hatékony alkalmazása. Mindez szükségessé teszi a termelés és a tudományos-technikai fejlesztés nemzetközi specializációját [illegible] gazdasági tevékenység elengedhetetlen feltételévé teszi ezt.

Ezzel kapcsolatban szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az országok közötti gazdasági csere sokkal gyorsabb ütemben növekszik, mint az anyagi javak termelése. Az egyes országokban megtermelt termékek mind nagyobb részének nem az a rendeltetése, hogy az otthoni fogyasztást szolgálja, hanem hogy belekerüljön a nemzetközi cserébe. Néhány közgazdásznak a prognózisai alapján feltételezhető, hogy a világ egész termelésének körülbelül egyharmada 20 év múlva nemzetközi csere tárgya lesz.

A mai viszonyok között, amikor enynyire kifejlődtek már a világ termelőerői és a világporondon az erőviszonyok továbbra is a szocializmus javára változnak, a gazdasági élet internacionalizálódásának objektív folyamata mind erőteljesebben az előtérbe nyomul.

A KGST-országok gazdasági integrációja például szolgál arra, hogyan kell igen hatékony módon megszervezni a nemzetközi munkamegosztást és cserét olyan égető problémák megoldása érdekében, mint valamennyi országnak az ipari haladásához szükséges tüzelőanyaggal, nyersanyaggal és élelmiszerrel való ellátása, a tudományos-technikai haladás meggyorsítása és kedvező feltételek megteremtése eredményei hasznosításához, az integrált országok gazdasági fejlettségének színvonalában mutatkozó egyenetlenségek leküzdése.

A szocialista országok, az együttműködés tapasztalataira támaszkodva és a más társadalmi rendszerű országokkal való békés egymás mellett élés és gazdasági versengés lenini elveit követve, a nem szocialista világhoz való viszonyukban előmozdítják a tárgyszerű kapcsolatok új, haladó és demokratikus formáinak és módszereinek a megszilárdulását. A szocialista országok a fejlődő országok mellé állnak abban a harcban, amelyet az új nemzetközi gazdasági rendért vívnak, ennek a rendnek a megteremtése során mindennemű megkülönböztetés kiküszöbölésére törekszenek, igyekeznek félresöpörni mindenfajta mesterséges akadályt nemcsak a fiatal államokkal való kereskedelmi kapcsolatok fejlesztésének útjából, hanem általában a Nyugat és a Kelet közötti kereskedelem útjából is. A szocialista országok részvétele a világméretű munkamegosztásban a nemzetközi gazdasági élet sok pozitív tendenciájának a fejlődését mozdítja elő.

Arra számíthatunk, hogy a nyolcvanas években mélyreható változások mennek majd végbe a világgazdaságban. Egyre élesebb formában vetődnek majd fel azok a globális problémák, amelyekbe az emberiség beleütközik. Az energiaválság és más strukturális válságok minőségileg új vonásokat adnak a világgazdasági kapcsolatok és a világméretű munkamegosztás struktúrájának. Fenyegető méreteket ölt a valutaválság és a világ kereskedelmi forgalmának kiegyensúlyozatlansága. Az infláció a tőkés világban globális problémává vált, amely visszatükrözi és még jobban elmélyíti a belső és a nemzetközi gazdasági élet ziláltságát. Egyre tűrhetetlenebb aránytalanság mutatkozik az el nem kötelezettek mozgalmába tömörült fejlődő országok tényleges gazdasági és politikai súlya és a világgazdasági problémák megoldásában való részvételük között.

Az imperialista országok hiábavaló kísérleteket tesznek arra, hogy a szo-

cialista világot egyfajta sajátos záróövezettel elkülönítsék, hogy a világméretű munkamegosztásban diszkrimináló részvételi feltételeket erőszakoljanak rá. Ez nyilvánvaló ellentétben áll a világközösség általános érdekeivel, a világgazdasági kapcsolatok demokratizálásának égető feladataival, a szocialista országok gazdasági és tudományos-technikai potenciáljával, a nemzetközi ügyekben betöltött politikai szerepével.

A világgazdaság átalakításáért küzdő mozgalommal egyre inkább számolni kell a világpolitikában, mivel ezt korunk objektív szükségletei hozták létre. E mozgalom élén a gyarmati iga alól nemrég felszabadult országok állnak, amelyek a legtöbbet szenvedtek a kapitalizmus által létrehozott igazságtalan nemzetközi gazdasági rendtől. A reformok ezen a téren megértek, s nem egynek tervét tekintélyes nemzetközi fórumok elé terjesztették megtárgyalásra. Már kialakult bizonyos politikai, jogi és intézményi alap olyan gyakorlati intézkedések kidolgozásához, amelyeknek javítaniuk kell majd a fejlődő országok helyzetét a világgazdaságban, és biztosítani számukra a gazdasági, tudományos-technikai és társadalmi haladás új forrásait.

A szocialista országok természetesen nem húzódnak félre az e kérdésekben folyó éles politikai harctól. Az új nemzetközi gazdasági rend megteremtéséért küzdő mozgalmat úgy fogják fel, mint a fejlődő országok objektív reakcióját a tőkés világon belüli nemzetközi kapcsolatok válságára, mint annak a törekvésnek a kifejezését, hogy valamilyen úton-módon véget vessenek egyenlőtlen helyzetüknek a tőkés világgazdaságban. Az internacionalizmusnak és a dolgozók szolidaritásának az elveihez hűen a szocialista közösség országai támogatják a fejlődő országok igazságos követeléseit az új nemzetközi gazdasági rend megteremtéséért vívott harcukban.

■

Azokat a gazdasági nehézségeket, amelyeket a világközösség átél, elsősorban a világgazdaságban uralkodó kizsákmányolási viszonyoknak, a vezető imperialista hatalmak és a nemzetközi monopóliumok felelőtlen, önző magatartásának a rovására kell írni. A világszocializmus mind nagyobb mértékben hat a világgazdaság egészségesebbé tétele irányába, de nem szabad megfeledkezni arról, hogy egyelőre még nem nagy a részesedése a nemzetközi cserében: körülbelül 12 százalék.

A világgazdaság egyik legélesebb ellentéte az egyre mélyülő konfliktus a Nyugat ipari országai és a fejlődő világ között. A mai műszaki haladás fő előnyeit néhány vezető tőkés ország élvezi, ennek költségei pedig a gazdaságilag fejletlen országok népeinek a vállára nehezednek.

Évtizedeken át a fejlődő országokból származó tüzelőanyag és nyersanyag árának mesterséges leszorítása volt az egyik igen lényeges olyan tényező, amelynek segítségével a nyugati hatalmak fenntartották gazdaságuk növekedésének gyors ütemét, korszerűsítették tüzelőanyag- és nyersanyaggazdaságukat és csökkentették a termelés költségeit.

A Római Klub jelentésében idézett becslések szerint a világgazdasági kapcsolatokban különféle formákban alkalmazott diszkriminációs gyakorlat évi 50—100 milliárd dollárnyi kárt okoz a fejlődő országoknak. A Kőolajat Exportáló Országok Szervezetébe (OPEC) nem tartozó fejlődő országokból exportált áruk kedvezőtlen árarányai folytán azok fizetési mérlegében óriási deficit keletkezik, amely az 1974-es 24 milliárdról 1982-ben mintegy 50 milliárd dollárra növekedett. A fejlődő országoknak az ipari tőkés országokkal szemben fennálló külföldi adósságai 626 milliárd dolláros csillagászati összegre nőttek. Sok fiatal országban csupán a külföldi beruházók profitjainak, az adósságoknak és az utánuk járó kamatoknak a kifizetésére megy el exportbevételük jelentős része.

A fejlődő országok kizsákmányolásának egyik legfontosabb eszközévé lett a külföldi tőkének gazdaságukba való mind nagyobb arányú behatolása (csak a Nyugat közvetlen beruházásai ezekben az országokban meghaladják ma a 100 milliárd dollárt). A külföldi tőke ellenőrzése alatt áll a fiatal államok ipari termelésének jelentős része és exportjuk 1/3-a. A legerősebb po-

ziciókat itt a transznacionális, elsősorban amerikai vállalatok foglalják el.

A felszabadult országokban a világ népességének mintegy a fele: több mint 2 milliárd ember él, de a világ ipari termelésének mindössze 9 százaléka jut rájuk. Több mint 800 millió ember írástudatlan, 800 millió a nyomor szélén tengődik és elégtelenül táplálkozik, a munkanélküliek száma 300 millió. Ugyanakkor a Nyugat országai és a fejlődő országok közötti szakadék tovább szélesedik.

Az igazságtalan nemzetközi gazdasági rend sok kárt okoz a szocialista országoknak is, amelyek a nem szocialista világgal való kapcsolataikban évente több tíz-, olykor több százmillió dollárt veszítenek az export- és az importárak rájuk nézve kedvezőtlen aránya, a kamatlábak felsrófolása, a kapitalista valuták elértéktelenedése, a Nyugat diszkriminációs kereskedelmi és hitelpolitikája, a tőkés partnerek fizetésképtelensége, a legújabb technika és technológia beszerzésének útjába állított korlátozások következtében.

Az új nemzetközi gazdasági rend programja, amelyet a fejlődő országok tüztek ki, két alapvető követelést foglal magában: először azt, hogy teljesen szuverén módon rendelkezhessenek saját természeti erőforrásaikkal és folytathassák gazdasági tevékenységüket, mégpedig úgy, ahogy ezt elmaradottságuk leküzdése megkívánja, és másodszor egy olyan nemzetközi mechanizmusnak a létrehozását, amely a világméretű gazdasági cseréből származó jövedelmeknek az elmaradott országok javára való újrafelosztását célozza. A fejlődő országok javaslatainak elemzése azt mutatja, hogy alapjában véve az új nemzetközi gazdasági rendért küzdő mozgalom antiimperialista, általános demokratikus jellegű. Az új nemzetközi gazdasági rend koncepciójába beletartozik annak megszüntetése, hogy a külföldi tőke kizsákmányolhassa a fejlődő országokat, a legfontosabb cikkek árainak, a valutarendszernek, a transznacionális monopóliumoknak a nemzetközi demokratikus ellenőrzése, a fiatal államoknak nyújtott pénzügyi és technikai segítség növelése. Ezeknek a követeléseknek a megvalósítása jelentős haladást jelentene a nemzetközi gazdasági kapcsolatok rendszerében. Csakhogy ez a nemzetközi porondon hosszú és szívós politikai és gazdasági harccal jár együtt.

Mindamellett a világgazdaság átalakítása nem korlátozható csupán az ipari tőkés országok és a felszabadult országok közötti kapcsolatok szférájára. A világgazdasági rendszer demokratizálása egyúttal megköveteli a Kelet és a Nyugat közötti kapcsolatok teljes normalizálását, az olyan jelenségek teljes felszámolását, mint a különböző társadalmi rendszerű országok közötti gazdasági kapcsolatok mesterséges korlátozása, a kereskedelemben politikai és ideológiai indítékokból alkalmazott diszkrimináció, a nemzetközi munkamegosztás deformálódása a nyugati hatalmak és gazdasági csoportosulásaik politikájának a hatása alatt. Ezekkel a tételekkel próbálják a szocialista országok kiegészíteni az új nemzetközi gazdasági rend koncepcióját.

A szocialista országok tehát támogatják ugyan a fejlődő országokat az új nemzetközi gazdasági rend kérdésében, de egyúttal hangsúlyozzák, hogy progresszív társadalmi átalakításokra van szükség és hogy mozgósítani kell a gazdasági növekedés belső lehetőségeit, mert ez a legfőbb olyan eszköz, amellyel meg lehet változtatni a fiatal államok helyzetét. A Szovjetunió és a szocialista közösség többi országa határozottan ellenzik a gazdagság világméretű újraelosztására vonatkozó különféle utópisztikus terveket, amelyek elvonják a fejlődő országok népeinek figyelmét legégetőbb feladataiktól: a nemzeti és társadalmi felszabadulásért vívandó harcuktól. Ha túlságosan nagy figyelmet fordítanak a fejlődés külső aspektusaira, akármilyen fontosak is ezek, ez azt az illúziót keltheti, hogy az elmaradottság leküzdése és korszerű önálló gazdaság létrehozása elsősorban az új nemzetközi gazdasági renddel kapcsolatos követelések teljesítése eredményeképpen lehetséges a fejlett országokból érkező erőforrások növelése és a piacukra való szabadabb kijutás útján. Valójában a fejlődés legfőbb impulzusait az egyik vagy másik ország belső szükségleteinek kell megadniuk minden lehetséges tartaléknak ezek kielégítésére való mozgósítása útján. Persze, ha az

ország határain kívül kedvezők a feltételek, ez jelentősen megkönnyítheti és meggyorsíthatja az elmaradottság leküzdését és modern gazdaság létrehozását. Az új nemzetközi gazdasági rend megteremtéséért küzdő mozgalom egyik fő feladatát a szocialista országok abban látják, hogy ilyen kedvező feltételeket kell létrehozni a világ valamennyi országának és elsősorban a fiatal államoknak a fejlődéséhez.

Az imperialista hatalmak ma ezen a téren olyan taktikát alkalmaznak, amelynek lényege egyfelől az, hogy hajlandók bizonyos engedményeket tenni a fejlődő országoknak, fenntartva a meglevő rend alapjait, másfelől pedig az a törekvés, hogy a fejlődő világot szembeállítsák a szocialista államokkal. Abban a módban, ahogy a Nyugat megközelíti ezeket a problémákat, amikor eléggé lényeges különbségek maradnak az egyes államok politikája között, a konszolidáció tendenciája erősödik. Ma már elmondhatjuk, hogy a tőkés hatalmak többé-kevésbé közös álláspontot foglalnak el a fejlődő országokkal való konfliktusban.

Nyugaton nagy erőfeszítéseket tesznek azért is, hogy megfelelőképpen formálják a világ közvéleményét. A Római Klub „A nemzetközi rend átalakítása" című jelentésében, valamint néhány más hasonló dokumentumban, például az ENSZ „A világgazdaság jövője" című vizsgálatában (1976), amelyet Wassily Leontieff (USA) vezetett, azt a gondolatot képviselik, hogy a fejlődő országok haladása döntő mértékben attól függ, hogyan alakul a helyzet a tőkés világ legfőbb központjaiban s ezért nem engedhető meg ezek gyengülése. Az említett vizsgálatokban annak a meggyőződésnek adnak hangot, hogy a nyugati államok több engedmény útján biztosíthatják a fejlődő országokkal támadt problémák fokozatos rendezését.

A világgazdaság helyzetében a hetvenes évek végén bekövetkezett romlás a világ közvéleményének figyelmét ismét a nemzetközi gazdasági kapcsolatok átalakításának problémái felé fordította. 1980-ban például egy bizottság, amely Willy Brandt elnöklete alatt a nemzetközi fejlődés kérdéseivel foglalkozott, egy jelentést tett közzé „Észak—Dél. A túlélés programja" címmel. A jelentés egyfajta sajátos szintézise olyan álláspontoknak, amelyek Nyugaton és néhány fejlődő országban a nemzetközi gazdasági kapcsolatok átalakításának útjaira, az új nemzetközi gazdasági rendért küzdő mozgalom újabb ösztönzésére vonatkozólag elterjedtek. A jelentés központi gondolata: a globális kölcsönös függésnek és a globális felelősségnek a tézise. Néhány kérdésben a jelentés szerzői a hivatalos nyugati álláspontnál haladóbb álláspontot foglalnak el. A fejlődő országoknak a korábbiaknál kedvezőbb feltételekkel ajánlanak fel kompromisszumot, de ez a kompromisszum lényegében mit sem változtat a világgazdasági kapcsolatok természetén és jellegén.

A tőkés országok mostanában sokkal több eszközt szívnak el a fejlődő országokból, mint amekkora egész „segítségük", amelyet részben védelemre, részben fejlesztési célokra nyújtanak. A nyugati „segítség" növelhető és növelendő is arra való tekintettel, hogy mekkora történelmi felelősség terheli a Nyugatot és milyen mértékben aknázza ki ma is a fejlődő világ erőforrásait. A szocialista országok ezzel szemben sohasem fosztogatták a fejlődő országokat és ma sem húznak velük való kapcsolataikból semmiféle egyoldalú előnyt. Éppen ezért, bár jelentős mértékű önzetlen segítségben részesítik ezeket az országokat, nem tekintik és nem is tekinthetik „erkölcsi kötelességüknek", hogy bruttó hazai termékük egy meghatározott hányadát fordítsák a fejlődő országok megsegítésére.

A szocialista közösség országainak külpolitikájában, persze, továbbra is igen fontos vonás marad a nemzeti felszabadító mozgalommal való szövetség, a fiatal államok messzemenő támogatása gazdaságuk fellendítésére és a társadalmi haladás biztosítására tett erőfeszítéseikben. Ezek az országok előnyös feltételekkel nagyarányú technikai támogatást nyújtanak a fejlődő országoknak, korszerű technológiát adnak át nekik, hitelt folyósítanak, segítséget nyújtanak nekik szakembereik képzésében. A szocialista országok készek növelni a fejlesztési célokra nyújtott segítséget, különösen ha sikerül előrehaladást elérni a leszere-

lés terén és csökkenteni a katonai költségvetéseket.

Az utóbbi idők gyakorlata azt mutatja, hogy a szocialista országok által a fejlődő országoknak nyújtott gazdasági támogatás hatékonysága mindkét fél szempontjából növekszik, ha ez a támogatás nem korlátozódik egyes ipari, közlekedési és más objektumok berendezésére, hanem sokágazatú területi ipari és agrár-ipari komplexumok létrehozásához vezet. Ezeknek a komplexumoknak a létrejötte és fejlődése jelentősen kihat a megfelelő államok társadalmi-gazdasági arculatának változására és a KGST-országokkal való együttműködésük struktúrájára. Keresik és kipróbálják a kompenzációs megállapodások, a vegyes és közös vállalatok különféle formáit. Nagyobb arányokat ölt a KGST-országok sokoldalú együttműködése a felszabadult államok gazdasági és technikai támogatásában.

■

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok progresszív átalakításával szorosan összefüggnek annak lehetőségei, hogy az emberiség előrehaladjon egy olyan, számára fontos globális problémának a megoldásában, mint a növekvő energia- és nyersanyagszükséglet és a hagyományos forrásokból való kielégítésének korlátozott lehetősége. A szocialista országok nem értenek egyet nyugati tudósoknak azokkal a pesszimista prognózisaival, amelyek szerint sok pótolhatatlan energia- és nyersanyagforrás viszonylag hamar kimerül majd, kiváltképpen pedig azokkal, amelyek szerint katasztrófa fenyegeti a világot. A szocialista országokban az a vélemény alakult ki, hogy az energia- és a nyersanyagválság elsősorban a nem szocialista világban spontánul kialakuló és lényegében kizsákmányolói gazdasági viszonyok terméke, s hogy ezekért a viszonyokért a kapitalizmust terheli a felelősség. A KGST-országok abból indulnak ki, hogy a tudományos-technikai haladás eredményei a valóban egyenjogú és valamennyi résztvevő számára előnyös világgazdasági kapcsolatokkal együtt biztosítani tudják az egész emberiség további gazdasági haladását.

Abban, ahogy a KGST-országok a globális energetikai és nyersanyagproblémákat megközelítik, két fő aspektust lehetne megkülönböztetni. Egyfelől, ezek az országok összehangolt stratégiát dolgoznak ki szükségleteiknek integrációs alapon, a közösség keretében való minél teljesebb kielégítésére; másfelől, igyekeznek racionalizálni a többi országgal való üzleti kapcsolataikat, amelyekben a tüzelőanyag és az energia, a nyersanyag kérdései eléggé komoly szerepet játszanak.

Ami a tüzelőanyag- és energiaproblémáknak a szocialista közösség keretében való megoldását illeti, a KGST-országok kőolaj, földgáz, villamos energia, kőszén, vasérc és néhány más fontos nyersanyag tekintetében mintegy 95 százalékban saját termelésükből vagy kölcsönös együttműködés útján elégítik ki szükségleteiket. A szocialista közösségnek ez az előnye különösen szembeötlő, ha ebből a szempontból összehasonlítjuk a KGST helyzetét az Európai Gazdasági Közösségével, ahol az energiaforrásokkal való önellátás mintegy 40 százalékos, és ahol a világ energetikai válságának a következményei külön nehézségeket okoznak.

A KGST-országok energiaellátásában különleges helyet foglal el a Szovjetunió: kőolajban és olajtermékekben, villamos energiában csaknem 70 százalékban, földgázban pedig gyakorlatilag teljes egészében szovjet szállításokból fedezik ezek az országok az importszükségleteiket. Megközelítő becslések szerint az elsődleges energiahordozók egy főre eső átlagos felhasználása az európai KGST-országok többségében a hetvenes évek végén magasabb volt, mint a négy vezető EGK-országban (az NSZK-ban, Nagy-Britanniában, Franciaországban és Olaszországban), a többi testvérországban pedig szorosan megközelítette a nyugat-európai mutatót. Csakhogy ezt a nagy energiapotenciált még nem használják fel eléggé hatékonyan. Az elsődleges energiahordozók alkalmazása a nemzeti jövedelem egy egységére számítva az európai KGST-országokban körülbelül 35—40 százalékkal magasabb, mint az EGK-országokban.

Ma a Szovjetunió KGST-beli partnerei mindössze 70—75 százalékban tudják saját termelésükből kielégíteni energiaszükségleteiket, s a következő

10 évben ez az arány aligha változik. A szovjet szállítások nem oldják meg teljesen energiaproblémájukat. Objektív körülmények folytán (mivel a nagy lelőhelyek kimerültek, az új források igen távol fekszenek) országunk nem tudja ugyanolyan ütemben növelni energia- és nyersanyagszállításait, mint a múltban. Kőolaj kivitelében, valamint a tüzelőanyag- és nyersanyagexport más tételei tekintetében, legfeljebb a földgázt és a villamos energiát kivéve, a Szovjetunió alighanem elérte a végső határt. Ezt az új helyzetet mindenképpen figyelembe kell venni a gazdaságfejlesztés hosszú távú stratégiájában.

Becslések azt mutatják például, hogy a nyolcvanas évek folyamán a nemzeti jövedelem 3—4 százalékos átlagos évi növekedésének fenntartásához (ezt tekintik minimális mértéknek) 10 év alatt legalább 1,3-szeresére kell növelni az európai KGST-országok energiafelhasználását, de csak akkor, ha sikerül lényegesen csökkenteni a nemzeti jövedelem egy egységének energiaigényét. Az energiafelhasználás ekkora növekedése olyan körülmények között, amikor ugrásszerűen emelkednek az energiahordozók világpiaci árai és mindenképpen korlátozni kell importjukat, az európai KGST-országokban a belső forrásokra támaszkodó energiatermelésnek 1,4-szeresére való emelését követeli meg. Az ilyen növekedés biztosításához az országoknak az előző tízéves időszakhoz viszonyítva 2,5-szeresére kell növelniük a tüzelőanyag- és energiaipari komplexumba eszközölt beruházásokat. A beruházások ilyen mértékű növekedése megköveteli, hogy a KGST további tartalékokat keressen nemzetközi gazdasági komplexuma hatékonyságának emeléséhez, ez pedig elsősorban a testvérországok együttműködésének elmélyítése alapján lehetséges.

A hosszú távú együttműködési célprogram a tüzelőanyag és az energia területén lehetőséget kínál arra, hogy a testvérországok a legközelebbi tíz év folyamán kielégítsék legfontosabb energiaszükségleteiket. Ez nem arra irányul, hogy a Szovjetunió tovább fokozza szállításait, hanem arra, hogy az egyes országok együttműködjenek a tüzelőanyag és az energia racionálisabb és gazdaságosabb felhasználása érdekében, hogy fokozzák a szilárd tüzelőanyag kitermelését, fejlesszék az atomenergetikát, fokozzák a kőolaj feldolgozását és növeljék a finomított olajtermékek hozamát minden tonna feldolgozott kőolaj után.

Az energiaproblémák megoldásának, a hatékonyabb gazdálkodás biztosításának egyik legfőbb útja egy sor ágazatnak új technikával való felszerelése és energiatakarékos technológiák bevezetése a KGST-országok sokoldalú tudományos-technikai és gazdasági együttműködése alapján. Meg kell találni a módját a KGST-országok együttműködésének az energiaigényes termékfajták: vegyipariak és mások termelésének bővítésében.

Nagy erőfeszítéseket kell tenni a tüzelőanyag- és energiatermelés növelésére is. Ezen a területen vezető helyet foglal majd el az atomenergetika. A nyolcvanas éveket atomerőművek berendezése mellett az fogja jellemezni, hogy áttérnek atomhőerőművek és atomkemencék építésére, új típusú reaktorokra, a többi között gyors neutronokkal működő reaktorokra, hogy kombinált termelési ágak jelennek meg (atomkohászat, atomvegyipar stb.). A műszaki fejlődésnek mindezek az új irányai kifejezésre jutnak az atomenergetikában, az atomerőművi gépgyártásban és a megfelelő kutatások szférájában való együttműködés programjában, amely távlatban 2000-ig terjed.

A nyugat-szibériai földgázkészletek hosszú évekre biztosítják mind a Szovjetunió belső szükségleteinek, mind exportszükségleteinek kielégítését. Ennek érdekében előirányozták a földgáztermelés további fejlesztését, új gázvezetékek építését. A szocialista országok részvétele e tervek végrehajtásában, mint az SZKP XXVI. kongresszusa megállapította, komoly jelentőséggel bírna az egész közösség számára.

Ami a globális energiaproblémának a KGST-országok közössége szempontjából külsőleges aspektusát illeti, a világ energetikai válsága és a világpiaci árarányokban ezzel kapcsolatban bekövetkező jelentős változások ezektől az országoktól külgazdasági stratégiájuk korrigálását követelték meg.

A kőolaj és a földgáz világpiaci árá-

nak a hetvenes évek folyamán végbement emelkedése arra késztette a KGST-országokat, hogy lemondjanak a fejlődő országokból való vásárlások eredetileg tervezett bővítéséről és mind nagyobb mértékben a szocialista közösség belső lehetőségei felé orientálódjanak. A KGST-országok energiahordozó-importjában a nem szocialista országok része 1980-ban 1975-höz viszonyítva csökkent.

A KGST-országok hosszú távú együttműködési célprogramja a tüzelőanyag területén előirányozza a fejlődő országokkal való együttműködés lehetőségét, a többi között technikai támogatásukat, közös cégek megalakítását tüzelőanyag-lelőhelyek feltárása és kiaknázása területén. Ily módon növekedhet az energiahordozók behozatala ezekből az országokból berendezések és műszaki szolgálatok fejében.

A fejlődő országok energetikai és nyersanyagkincsének hatékonyabb és érdekeiknek jobban megfelelő hasznosítása csak akkor vált lehetővé, amikor gyökeresen megváltoztak a világ erőviszonyai a szocializmus javára, amely politikailag is, bizonyos fokig gazdaságilag is kezese annak, hogy az adott területen az új világgazdasági helyzet visszafordíthatatlan. A szocialista közösség országai nemcsak hogy segítették a fiatal államokat abban, hogy saját természeti kincseik gazdáivá váljanak, nemcsak hogy támogatják igazságos követeléseiket a nyersanyagok világpiacának és árainak stabilizálása és az ehhez szükséges megfelelő nemzetközi struktúrák létrehozása tekintetében, hanem mind nagyobb segítséget is nyújtanak ezeknek az országoknak nemzeti kincseik hasznosításában, a gazdasági és társadalmi fejlődés javára való felhasználásában.

A világ energia- és nyersanyagproblémájának kiéleződése fokozta az iparilag fejlett tőkés országok érdekeltségét a KGST-országokkal, elsősorban a Szovjetunióval a tüzelőanyag- és energiaszférában való együttműködésben, az energiahordozók importjának kiszélesítésében. Kedvező feltételek vannak ahhoz, hogy a KGST-országok exportja magas színvonalon maradjon olyan áruk esetében, mint a földgáz, a kőszén. Az a körülmény, hogy a Nyugat érdekelt újabb megbízható nyersanyag- és tüzelőanyagforrásokban, a KGST-országok pedig importálni kényszerülnek korszerű berendezéseket és technológiákat, a többi között az energia- és nyersanyagtermelő ágazatokban felhasználhatókat is, fontos előfeltétele annak, hogy lendületesebben fejlődjenek a világgazdasági kapcsolatok mind a hagyományos alapokon, mind pedig különösen kompenzációs és kooperációs alapon.

Annak idején a Szovjetunió a többi KGST-ország támogatásával az energetikai kérdésekkel és a velük kapcsolatos közlekedési és környezeti problémákkal kapcsolatos európai vagy világkongresszus összehívását javasolta, hogy ez minden oldalról megvizsgálja a bonyolult energetikai és más globális problémákat és elfogadja a szükséges ajánlásokat. Ez az elgondolás ma is időszerű.

Nyilvánvalóan globális jelleget öltött a mai viszonyok között a tudományos-technikai haladás problémája, az a kérdés, hogy miképpen tudná valamennyi ország hatékonyan alkalmazni ennek a haladásnak az új lehetőségeit. A fejlődő országok termelőerőinek fellendítése, az éhezés és az elégtelen táplálkozás leküzdése, az emberiség energiaszükségleteinek biztosítása, az ökológiai válság elleni harc — mindez az emberek tudatában világszerte összefonódik a tudomány és a technika vívmányainak konstruktív célokra való felhasználásával. Természetes törekvés az, hogy a tudományos-technikai haladást az emberiség egyetemes közkincsévé tegyék, akár a világűrt vagy a világtenger gazdagságát. Egyelőre azonban a tudományos-technikai forradalom eredményei lassan és egyenlőtlenül terjednek.

Napjainkban a nemzeti rendszerek keretében gyakorlatilag lehetetlen hatékonyan fejleszteni a modern tudomány és technika valamennyi irányát. Ami pedig a kisebb és különösen a kevésbé fejlett országokat illeti, ezek egyáltalán nem képesek nagyobb szabású drága tudományos kutatási terveket megvalósítani, olyanokat pél-

dául, amelyek a világür meghódításával, az atomenergetika fejlesztésével, a mikroprocesszoros „forradalommal" függnek össze. Mindez a tudományos-technikai haladást és eredményeinek széles körű felhasználását globális problémává teszi, amely feltételezi a világ valamennyi országa kölcsönös függésének és kölcsönhatásának a fokozódását. Ez a magyarázata annak, hogy rohamosan növekszik a technológiák különböző formákban végbemenő nemzetközi cseréje, hogy kiszélesedik a tudományos-technikai és tudományos-termelési kooperáció.

A tudományos-technikai haladásnak a világgazdasági problémákkal való kölcsönhatása ellentmondásos jellegű. A kapitalizmus, amely nagy tudományos-technikai és termelési potenciállal rendelkezik, a reá jellemző szociális ellentmondásoknál fogva nem tudja ezt a potenciált hatékonyan felhasználni a halaszthatatlan társadalmi-gazdasági feladatoknak az egész társadalom érdekében való megoldására, a többi között a nemzetközi gazdasági kapcsolatok szférája révén való megoldásukra is. A fejlett tőkés államok és elsősorban a transznacionális vállalatok diszkriminációs politikája eredményeképpen komoly akadályok tornyosultak annak útjába, hogy a felszabadult és a szocialista országok hozzájussanak a korszerű technológiához. Ez elősegíti a fiatal államok ama technikai-gazdasági elmaradottságának a konzerválódását, amely a kapitalizmus szempontjából olyannyira előnyös, fokozza ezeknek a fiatal államoknak a Nyugattól való függését.

A szocializmus elhárítja a társadalmi akadályokat annak útjából, hogy a tudományos-technikai haladás eredményeit a társadalom összes tagjai érdekében hasznosítsák. A szocialista építés éveiben a közösség országaiban jelentős sikereket értek el a nagy tudományos-technikai problémák megoldásában, s ebben döntő szerepe volt együttműködésüknek. Ám ezen a területen vannak megoldatlan kérdések is: a többi KGST-ország tudományos-technikai bázisának szűk és nem eléggé szakosított volta, a tudományos-technikai haladást szolgáló nemzeti és integrációs mechanizmusok kidolgozatlansága, a meglevő erőforrások szétforgácsoltsága stb., ami megmutatkozik a közösség általános technikai színvonalán. Ma a KGST keretében egy sor olyan program realizálódik, amely a tudományos-technikai haladás meggyorsítására és eredményeinek gyakorlati hasznosítására irányul.

A tudományos-technikai haladás nemzetközi jellege folytán a KGST-országok érdekeltek a Nyugattal való egyenjogú tudományos-technikai együttműködésben, abban, hogy jobban hozzáférjenek a haladó technológia piacaihoz.

Ugyanakkor a tőkés országok, amelyek a tudományos-technikai haladás egyes irányaiban vezető pozíciókat foglalnak el, sokszor arra próbálják felhasználni helyzetüket, hogy politikai nyomást gyakoroljanak a szocialista országokra és más országokra. Különösen jellemző ez az Egyesült Államokra és a NATO-országokra. Példaképpen megemlíthetjük az Egyesült Államok által bevezetett és több más nyugati ország által támogatott embargót, amely tiltja számítástechnikai eszközöknek, olajfúró berendezéseknek és más korszerű technikai eszközöknek a Szovjetunióba való szállítását, azt a törekvésüket, hogy megtiltsák fejlett technológiájú termékeknek a szocialista országokba való szállítását, hogy internacionalizálják az ilyen diszkriminációs intézkedések rendszerét.

Annak, hogy a KGST-országok sikeresen szembeszegülhessenek az ilyen gyakorlattal, a kiegyensúlyozott külgazdasági politika mellett elengedhetetlen feltétele a közösség együttes tudományos-technikai potenciáljának az erősítése. Ennek a potenciálnak a hatékony közös felhasználása nemcsak azt teszi lehetővé a KGST-országoknak, hogy fokozzák a Nyugattól való technikai-gazdasági függetlenségüket, elsősorban azokban az ágazatokban, amelyekben a KGST-országoknak elegendő saját lehetőségeik is vannak, hanem ki is szélesítsék a fejlődő országoknak nyújtott technikai segítséget.

A KGST-országoknak az a politikája, amely a kollektív technikai-gazdasági és technológiai függetlenség erősítésére irányul, korántsem jelenti azt, hogy el akarnak szigetelődni a világ többi részétől a tudományos-technikai szférában, ahol a csere és az érint-

kezés objektíve elkerülhetetlen. Arról van szó, hogy a tudományos-technikai haladás életbevágóan fontos területein eléggé erősek és, ha kell, képesek legyenek ellenállni a zsarolásnak és a nyomásnak.

A KGST-országok támogatják a fejlődő országoknak azt az igényét, hogy a tudomány és a technika területén demokratizálják a nemzetközi cserét. Érdekeltek abban is, hogy félresöpörjék azokat az akadályokat, amelyek nyugaton megnehezítik a korszerű technológia átadását, hogy véget vessenek a monopóliumok által alkalmazott korlátozó gyakorlatnak. Tevékenyen részt vesznek a technológia átadására vonatkozó nemzetközi kódex kidolgozásában. Emellett a KGST-országok abból indulnak ki, hogy a tudományos-technikai csere demokratizálására irányuló intézkedéseket ki kell terjeszteni a Kelet—Nyugat viszonyra is.

A KGST-országok, amikor az összes országok közötti tudományos-technikai csere normalizálásáért szállnak síkra, korántsem fogadják el azt a véleményt, hogy ez a csere, amint ezt nyugati propagandisták állítják, „olyan utca, amelyben egyirányú a forgalom". A KGST-országok, amelyek a tudományos-technikai potenciál egyharmadával rendelkeznek, képesek biztosítani a legmagasabb tudományos-technikai színvonalat, mégpedig nem is csupán katonai téren. Készek jóval nagyobb arányban felhasználni gazdag tudományos tartalékaikat a más országokkal közös tervekben, aktívabban folytatni azt a gyakorlatot, hogy különböző formákban technológiákat adjanak át a fejlődő országoknak a KGST tapasztalataira és a nemzetközi gyakorlatra támaszkodva, bevonni érdekelt harmadik országokat és nyugati cégeket nagyszabású egyezményeik realizálásába olyan területeken, mint az atomerőművi gépgyártás, a mikroelektronika, a robottechnika és a tudományos-technikai forradalom más haladó irányai.

A globális problémák közül ma, de különösen hosszabb távon, az egész emberiség szempontjából időszerű az ökológiai egyensúly fenntartása. Ezt az egyensúlyt fenyegeti az a rohamos technikai haladás is, amely ma a tőkés világban az extraprofit hajszolása közben végbemegy, s az imperializmus által kirobbantott és felkorbácsolt fegyverkezési hajsza is. A KGST-országok, amelyek a világ nagy térségét alkotják, ennek a problémának a hatékony megoldásában érdekeltek, csakhogy ez a többi országgal és térséggel való széles körű együttműködés nélkül lehetetlen.

A környezetvédelmi együttműködés jelentős helyet kap a KGST tudományos-műszaki együttműködési bizottságának a tevékenységében, más szervek munkájában. Ennek az együttműködésnek a koordinálása egy külön környezetvédelmi tanácsnak a feladata, amelyben a KGST-országok és Jugoszlávia 540 tudományos kutatóintézete és tervező-szerkesztő szervezete képviselteti magát. Emellett a KGST és tagjai tevékenyen részt vesznek az ENSZ Környezetvédelmi Programja (UNEP), az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO), az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága és más nemzetközi szervezetek e téren folyó együttműködésében.

■

A társadalmi és gazdasági fejlesztés sok feladatának globális jellege — napjaink objektív szükségszerűsége. Éppen ezért a KGST-országok külpolitikájukban az országok és világrészek közötti összefüggésből, annak szükségességéből indulnak ki, hogy világméretekben együtt kell működni a társadalmi élet egyre újabb és újabb szféráiban. Ezek az országok azon vannak, hogy megteremtsék a szilárd általános demokratikus alapot az ilyen együttműködéshez, mert az egyenlőtlenségre, a kizsákmányolásra épülő viszonyok rendszerében lehetetlen megoldani az emberiség globális problémáit.

(A szovjet folyóirat 1983 4. számából)

Karl Marx halálának 100. évfordulója

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA BERLINBEN

Karl Marx és korunk — harc a békéért és a társadalmi haladásért címmel nemzetközi tudományos konferenciát tartottak Berlinben a Német Szocialista Egységpárt szervezésében, 1983. április 11. és 17. között. A tanácskozáson a kommunista és munkáspártok, nemzeti forradalmi és nemzeti demokratikus szervezetek, felszabadítási mozgalmak, szocialista és szociáldemokrata pártok több mint 120 küldöttsége vett részt. Az alábbiakban részleteket közlünk néhány felszólalásból. — *N. Sz. szerk.*

Erich Honecker
A NSZEP KB főtitkára, az NDK Államtanácsának elnöke

Amikor 100 évvel ezelőtt Marx Károly, a nagy gondolkodó és forradalmár örökre lezárta szemét, barátja és harcostársa, Friedrich Engels azt mondta, Marx neve és műve még évszázadokig élni fog. E prófétai szavak viharos és harcokkal teli korunkban, amikor az emberi lét alapjaiban átalakul minden földrészen, és amikor az emberiség összpontosítja erőfeszítéseit, hogy elhárítsa az atomkataklizma veszélyét, maradéktalanul beteljesültek.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme meggyőzően igazolta a marxi tanítások vezérelvét, miszerint a kapitalizmus nem fog önként eltűnni. Csak a munkásosztály és annak forradalmi pártja tudja megdönteni.

Mindenki tetszése szerint ítélheti meg az emberiség történetében az 1917-ben megkezdődött fordulatot, a tények azonban azt mutatják, hogy a szocializmus létrejötte alapjaiban megrázta a tőke világát és reménnyel töltötte el az emberiséget, a békés és szabad jövőt illetően. A szocializmus világméretű előnyomulását, mint ezt Marx és Engels előre látta, a népek felszabadulási mozgalma kíséri, amely az imperialista gyarmati rendszernek megadta a halálos döfést. A szocializmus térnyerése a legkülönbözőbb fejlődési fokot elért tőkés országokban nagy vitákkal jár. Ezekben az államokban az uralkodó osztály már nem tudja a szocialista rendszer befolyásától függetlenül gyakorolni hatalmát, figyelembe kell vennie országa munkásmozgalmát amely a demokratikus megújulás fő zászlóvivője lett. Vannak olyan országok, amelyekben a szocializmusra nyíló kapuk — teljesen függetlenül attól, hogy milyen színezetű lesz is ez a szocializmus — a nemzeti adottságoknak és az osztályerőviszonyoknak megfelelően szélesre tárulnak és megvalósul Marx egyik legfontosabb követelménye — a termelési eszközök társadalmasítása. Afrikában, Ázsiában és Latin-Amerikában növekszik a még fel nem szabadult emberek törekvése a békére, a szabadságra és a méltányosságra.

E változások hátterében érthetővé válik Marx és Engels óriási munkája, akik a szocializmust az utópiából tudománnyá változtatták. A tudományos szocializmus kapcsolata a munkásmozgalommal minden ország munkásosztá-

lyát. minden nép elnyomottait képessé teszi, hogy tudatosítsák saját erejüket és használják is azt az erőt, amelynek révén felszabadíthatják önmagukat a tőke bilincsei alól.

Marx személyiségének nagyságát mutatja, hogy művét sohasem tekintette lezártnak, megváltoztathatatlannak. A gyakorlatot mindig az elmélet próbakövének tartotta. Mivel a forradalmi harcban maga is részt vett, a gyakorlatból új eszméket merített. Általánosította azokat a tapasztalatokat, amelyekre szert tett, és mély elméleti ismereteivel hatott a történelem menetére. Ebben gyökerezik a marxi tanítás alkotó jellege, ama képessége, hogy az új kérdésekre megadja a megfelelő választ. Később Leninre hárult a történelmi feladat, hogy megvédje Marx elveit minden hamisítással szemben, és a marxizmust az imperializmus, valamint a szocializmusba való átmenet időszakára továbbfejlessze.

A létező szocializmus a kizsákmányolók társadalmához képest még fiatal. Vele az emberiség teljesen új, történetében eddig teljesen ismeretlen útra tért. A tudományos szocializmus megalapítói minden helyzetre érvényes receptet nem tudtak adni. De nem is ez volt a szándékuk. A szocialista országok vezető pártjai szorosan együttműködve tanulmányozzák az új társadalom felépítésével kapcsolatos tapasztalatokat és megoldják a keletkező problémákat. Így a Marx által megalapozott elmélet állandóan gazdagodik.

Jól ismert az a marxi gondolat, hogy a szocializmus egy olyan társadalmat testesít meg, „amelynek nemzetközi elve a béke lesz, mivel minden nemzetnél egyazon elv, a munka elve érvényesül". És valóban, a szocializmusban nincs olyan osztály vagy olyan társadalmi csoport, amely a fegyverkezésből és a háborúból hasznot tudna húzni, vagy, amely más népeket fenyegetne. A munkásosztálynak céljai megvalósításához nincs szüksége háborúra.

A forradalmi munkásmozgalomnak ezért az egyik legfontosabb feladata a béke megőrzése. E mozgalom összekapcsolta a burzsoázia háborúja elleni harcot a társadalmi haladásért folytatott küzdelemmel. Napjainkban olyan világhelyzettel állunk szemben, amelyben az atomháború veszélye árnyékolja be a népek életét. Ennek megakadályozása, a biztonságosabb béke megteremtése napjaink legfontosabb feladata. Csak ekkor válik lehetővé a további társadalmi haladás és a civilizáció megmentése.

Az Egyesült Államok mértékadó körei azt a teljesen irreális célt szeretnék elérni, hogy katonai—stratégiai fölényre tegyenek szert a Szovjetunióval és a szocialista közösség más országaival szemben, azt akarják, hogy a nemzetközi színtéren kényük-kedvük szerint tudják irányítani az eseményeket. Ez tükröződik abban is, hogy a washingtoni kormány egyetlen napot sem mulaszt el, hogy ne hozakodjon elő a „Keletről jövő fenyegetés" unalomig ismételt sablonjával.

Bőségesen vannak példák a történelemből annak bizonyítására, hogy az imperializmus uralmi rendszerének kiszélesítésére, a nyersanyagforrások, a piacok és befolyási övezetek megkaparintására törekedett. Elég a német fasizmusra és őrült terveire gondolni, amely a második világháborúhoz vezetett, annak minden szenvedésével és rombolásával. Napjainkban az amerikai imperializmus saját érdekterületének akarja Európát, Afrikát, Ázsiát és Latin-Amerikát.

Az USA legújabb tervei, hogy a világűrben is rakétafegyvereket állomásoztasson, szélesre tárnák a kaput a fegyverkezés újabb eszkalációja előtt és csak növelnék a földön a háború lehetőségét.

A konfrontáció politikájához tartozik a feszültségek szítása a föld legkülönbözőbb területein, valamint új veszélygócok keletkezésének az elősegítése, ami

csak tovább mérgezi a nemzetközi helyzetet és izzásban tartja a háború kanócát.

Eközben a Szovjetunió, az NDK és a szocialista közösség más államai újabb és újabb kezdeményezéseket tesznek, hogy érezhető és tartós haladást érjenek el a béke biztosításában.

A világ eddigi tapasztalatai azt mutatják, hogy a kommunisták az egész világra kiterjedő békemozgalom megbízható partnerei, kezdeményezően lépnek fel a közös cél érdekében. Mivel az egyes országokban a kommunista és munkáspártok harci feltételei egymástól eltérnek, érthető, hogy a békeharc útjairól, formáiról és módszereiről vallott felfogásuk különbözik. Legfőbb törekvésük mégis a béke megőrzése és megszilárdítása. Ebben látjuk az egész munkásmozgalom legsürgősebb feladatát, függetlenül attól, hogy milyen álláspontra helyezkedik pártjuk vagy szervezetük a saját országuk ilyen vagy olyan törekvésében.

Mihail Vasziljevics Zimjanyin
Az SZKP KB titkára

Marx és Engels a proletariátusnak az osztályharccal kapcsolatos feladataiból kiindulva egyesítette a tudomány legkiemelkedőbb vívmányait, és válaszolt azokra a kérdésekre, amelyeket a történelem vetett fel. A dialektikus materializmus pozícióiból kiindulva, alkotó módon dolgozta fel a filozófia, a politikai gazdaságtan, az utópista szocializmus, a történelem- és természettudományok vívmányait, összefoglalta a munkásmozgalom tapasztalatait. Hála Marx és Engels munkájának, a szocializmus utópiából tudományos elmélet lett, és felvértezte a munkásosztályt történelmi küldetésének tudatával.

Napjainkban a föld lakosságának immár harmadrésze lerázta a tőke igáját, és él új, szocialista törvények szerint, amelyeket Marx már előre látott. Noha a kapitalizmus el tudta kerülni az összeomlást, egyre nyilvánvalóbb, hogy e rendszer képtelen megszabadulni a vele járó antagonizmusoktól. Ellenkezőleg, mindig élesebb formában újratermeli ezeket az antagonizmusokat. Bármit mondjanak is ellenségeink, a történelem Marx elvei szerint alakul.

A 20. század kezdetétől a marxizmus elképzelhetetlen a leninizmus nélkül.

A leninizmus lényegét tekintve olyan elv, amely a világ különböző részein tevékenykedő felszabadító mozgalmak tapasztalatainak általánosítása alapján fejlődött.

A leninizmussal a marxi elvek azért fejlődhettek tovább, magasabb fokon, mert Lenin mint Marx és Engels eszmei örököse, következetesen feltárta a marxizmus alkotó jellegét, amely összeegyeztethetetlen a megcsontosodással, a tunya gondolkodással. Lenin ismételten hangsúlyozta, hogy a marxizmus nem dogma, hanem élő, alkotó tanítás, amely a tömegek forradalmi tapasztalataiból merít erőt.

A világon nincs egyetlen olyan társadalmi, politikai vagy filozófiai eszmerendszer, amely olyan mély és pontos elemzést tudna adni a legsúlyosabb tömegek körében, olyan befolyásra tudna szert tenni, mint a marxizmus—leninizmus. Ezt ideológiai ellenségeink is felismerik. Csoda-e, hogy mindazok, akik meg akarják akadályozni a világ szocialista átalakítását, megkísérlik a forradalmi erők kezéből kiütni szellemi fegyverüket?

E célból igen változatos eszköztárat használnak fel: a marxizmus—leninizmus diszkreditálásától a körmönfontabb módszerekig. Idetartozik a törekvés a „nyugati" vagy „európai" marxizmus és az „orosz" vagy „keleti" leninizmus

szembeállítására. Idetartozik a marxizmus „pluralista" felfogása. Végül idetartozik a marxizmus ellenségeinek ama törekvése, hogy magukat marxistának „álcázzák".

Ha összehasonlítjuk a létező szocializmust az elméleti képpel, amelyet Marx alkotott, nem szabad elfelejtenünk, hogy Marx a kapitalizmus logikailag tökéletes formájából indult ki. Ami Oroszországot illeti, a szocialista forradalom a kapitalizmus fejlődési fonalát félúton megszakította. Olyan országban győzedelmeskedett a forradalom, amelyben a kapitalizmus csak közepes fejlettségi szintet ért el.

A párt, amikor elkezdte a szocializmus építését, nem támaszkodott semmiféle tapasztalatra. A szocializmus a Szovjetunióban mégis diadalmaskodott. Természetesen, az általunk megtett út nem nélkülözte a hibákat és hiányosságokat. Az SZKP erről nyíltan beszélt.

Ideológiai ellenségeink azzal példálódznak, hogy a szocialista gyakorlat bizonyos részletkérdésekben nem egyezik meg a szocialista eszmével. Hol a létező szocializmus bizonyos „hiányosságairól" fecsegnek, hol arról hogy a szocializmust „emberivé" kellene tenni. Azt is állítják, hogy Marx elmélete „idejétmúlt".

Mit lehet erről mondani? A történelem menete megerősítette a tudományos kommunizmus összes, ismétlem, összes alapvető következtetését.

A tapasztalatok megmutatták, hogy a vezető pártok politikai hibái feléléndkitik bizonyos ellenséges csoportok ellenforradalmi törekvéseit. Amennyiben e csoportok kívülről, az imperialista reakció részéről támogatást kapnak, megfelelő ellenhatás hiányában a forradalmi vívmányok veszélybe kerülnek.

A társadalmi fejlődés szocialista jellegének és az új rend védelmének politikai garanciája a munkásosztály hatalma, amely minden dolgozó osztállyal és réteggel szövetséget alkot és amelynek osztályjellegét Marx, Engels és Lenin a proletárdiktatúra fogalmában határozta meg.

Az új társadalom építése során, az átmeneti időszakban, valamint a fejlett szocializmus építésének idején felmerülő problémák megoldása nagymértékben a hatalmon lévő kommunista pártok ama képességétől függ, hogy érzékenyen figyelnek a tömegek hangjára és határozottan harcolnak a dogmatikus, voluntarista jelenségek ellen, hogy kiegyensúlyozott, realista politikát folytatnak, hogy szilárd egységet és együttműködést alakítanak ki a szocialista testvérországokkal, és időben elhárítják az imperialisták beavatkozási törekvéseit.

A társadalmi haladás eddigi legmagasabb lépcsőfoka a fejlett szocializmus szakasza.

Mint tapasztalataink mutatják, a fejlett szocializmus megteremtése egyáltalán nem jelenti azt, hogy minden „szűk keresztmetszetet" meg lehet szüntetni, vagy hogy az új társadalom első szakaszában meglévő negatív jelenségeket véglegesen sikerült volna kiküszöbölni. Az SZKP felismeri a meglévő nehézségeket, a megoldatlan problémákat és az új feladatokat.

Be kell fejeznünk a népgazdaság átállítását az intenzív fejlesztési pályára, ennek megfelelően át kell alakítanunk az egész gazdasági mechanizmust, és el kell érnünk, hogy a szovjet gazdaság maradéktalanul integrálja a tudományt és a termelést. E kérdések megoldásánál támaszkodunk a marxi bővített újratermelés elméletére. Mint Marx mondotta, nem a termelési terep bővítése, hanem a termelési eszközök hatékonyabb kihasználása a cél.

Érthető, hogy nem minden megy könnyen és egyszerűen, hogy bizonyos tervek olykor nem az előirt időpontban és nem teljes mértékben valósulnak meg. Erőt nagyon fontosnak tartjuk a szervezettség és a fegyelem megszilárdítását, a társadalmi termelés hatékonyságának fokozását.

Az előttünk álló problémák sikeres megoldását csak úgy tudjuk elképzelni, ha

szocialista demokrácia mélyítése nélkül. Célunk a dolgozó tömegek mind aktívabb részvételének megteremtése az állami és társadalmi ügyek vitelében, alkotó kezdeményezésük és az öntevékenység fejlesztése az élet minden területén.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a szocialista demokrácia megvalósítására vonatkozó mechanizmus nálunk teljesen tökéletes lenne. Még nem kevés bürokratikus jelenség van, gyakorta nem veszik figyelembe az emberek szükségleteit. A képviseleti és társadalmi szervek munkájában meglévő formalizmust távolról sem sikerült megszüntetni. A párt látja ezt, és határozottan harcol az ilyen jelenségek ellen.

Nguyen Duc Tam
A Vietnami Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja

Az ázsiai, afrikai és latin-amerikai kontinensen a nemzeti felszabadító mozgalom viharos kibontakozásának vagyunk tanúi. E mozgalom élvezi a szocialista országok támogatását. Több mint száz ország kiharcolt egy bizonyos fokú nemzeti függetlenséget. A nemzeti felszabadításért és függetlenségért küzdő mozgalom napjainkban számolja fel a kolonializmus utolsó maradványait és csapásokat mér a neokolonialistákra. A függetlenség kivívása után 100 ország csatlakozott az el nem kötelezett országok mozgalmához, s e mozgalom jelentős mértékben hozzájárult napjaink fontos kérdéseinek a megoldásához. A történelem bebizonyította, hogy a jelenlegi nemzetközi feltételek között a gyengén fejlett országokat, függetlenségük kivívása után egy elvhű, helyesen irányító marxista—leninista párt, magasra tartva a függetlenség és a szocializmus zászlaját, különböző átmeneti szakaszokon keresztül a kapitalista út kikerülésével a szocialista fejlődés útjára vezetheti.

A szocializmusba való közvetlen átmenet a Szovjetunió és más szocialista országok segítségével a kapitalista fejlődési szakasz kikerülésével korunk objektív tendenciája.

A népi demokratikus nemzeti forradalom győzelme Vietnamban a marxizmus—leninizmus győzelme egy gyarmati, félfeudális országban. Megmutatja, hogy napjaink forradalmi mozgalma számára kedvező feltételek között minden nemzet, még a kicsinyek is, legyőzhet minden imperialista agresszort, akár a vezető imperialista hatalmat is, ha megértik az egység jelentőségét, és ha helyes politikai és katonai irányvonalat követve eltökélten harcolnak.

Zaki Khieri
Az Iraki Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja

Nagyobb és bonyolultabb feladatok várnak ránk, mint bármikor, mozgalmunk 136 éves története során. Ennek ellenére ritkábban találkozunk egymással, hogy összehangoljuk közös céljaink megvalósításáért vívott harcunkat, mindenekelőtt abban a feladatban, amely a népek közötti béke biztosításával és az életet a szó szoros értelmében elégető termonukleáris háború elhárításával függ össze. Már az 1980. októberi, ugyancsak Berlinben rendezett nemzetközi tudományos konferencián is beszéltem e problémáról.

Ezzel szemben marxista forradalmi pártjaink utoljára immár 14 évvel ezelőtt, 1969-ben találkoztak. Vajon nem sajnálatos dolog ez? A Szocialista Internacionálé legalább kétévenként összeül, mi pedig azt halljuk, hogy a kommunista és munkáspártoknak azért nem kell nemzetközi tanácskozást tarta-

niuk, hogy senki se mondhassa, újjászületett a Kommunista Internacionálé. A Szocialista Internacionálé viszont szabályos időközönként találkozókat rendez és azokon hozott határozataival a mi elméletünkkel ellentétes irányban befolyásolja a világ közvéleményét. Vannak emberek, akik a korlátlan demokrácia mellett szállnak síkra, ugyanakkor a világ kommunistáinak túlnyomó többségétől elvitatják a jogot, hogy nemzetközi tanácskozásokat, találkozókat tartsanak az emberiséget érintő létfontosságú kérdésekben. Ez nem ellentmondás?

Aldo Tortorella
Az Olasz Kommunista Párt Központi Bizottsága
Országos Vezetőségének és Titkárságának tagja

Rendkívül nagy jelentőségű volt és marad napjainkban is az a tény, hogy az úgynevezett harmadik világ társadalmi és politikai erői nyíltan hitet tettek és tesznek Marx mellett, olyan erők, amelyek kulturális hagyományaikat tekintve jelentős mértékben különböznek egymástól és attól az európai kultúrától, amely Marxot kutatásaiban ösztönözte. Ez újabb bizonyítéka a marxi tanítások egyetemes voltának, de annak is, hogy e tanításokat nem lehet merev skolasztikus sémákba szorítani. Minden dogmatizmus ellenében képesnek kell lennünk arra, hogy megragadjuk, ami szükséges és hasznos a marxizmus eme előre nem látható fejlődéséből, amely a világ sok részén működő mozgalmak tevékenységének az eredménye. A marxi elmélet új vonásai arra vezethetők vissza, hogy az hatékonyan értelmezhető és alkalmazható korunk ellentmondásaira. Mindenkinek tőle telhetően meg kell tennie a szükséges erőfeszítést ezeknek az ellentmondásoknak a vizsgálatára.

Ez mindenekelőtt teljes kutatási szabadságot követel. Értelmét vesztené tudományos kutatómunkánk, ha előre készen lennének az eredmények. Marx azt mondotta, hogy mindenben kételkedni kell. A módszeres kétkedés, a kutatáshoz szükséges bátorság nélkül egyáltalán nem lenne korszerű tudomány.

A marxizmus nem alapít sem vallást, sem egyházat, mint ezt ellenségei állítják. Éppen ezért abszurd dolog olyan központokra gondolni, amelyek képesek lennének a marxi gondolatok értelmezésének úgynevezett valódi formáival szolgálni.

Vitathatatlanul szükség van a marxi szövegek korrekt elemzésére. A marxizmusnak mindazonáltal semmi esetre sem szabad csupán értelmezésre, és még kevésbé a marxi írások formális dicsőítésére korlátozódni. A marxizmus bebizonyítja, hogy élő tanítás, amikor értelmezik és felhasználják napjaink ellentmondásainak, a társadalmak és államok — legyenek azok kapitalisták vagy szocialisták — új problémáinak a megértéséhez.

Napjainkban korszakalkotó újítások korát éljük, amelyek a termelési eszközök, ezen keresztül a termelési módszerek és a társadalmi osztályszerkezet változásaival vannak összefüggésben. A tudomány és a technika olyan eszközöket adott az emberiségnek, amelyek meg tudnák szabadítani évszázados szorongásaitól. Ezzel szemben azt kell látnunk, hogy embermilliók számára még most sem ért véget az éhezés tragédiája, azt kell megélnünk, hogy embermilliárdoknak bizonytalanságban kell maradniuk, miközben folyik az esztelen pazarlás. Az emberi gondolkodás mérhetetlen vívmányait nem az évszázados elmaradottság, a nemzeti és osztályelnyomás miatt megoldatlan problémák leküzdésére használják fel, hanem ehelyett — elképesztő méretekben — azt a célt szolgálják, hogy segítségükkel mindig újabb és rettenetesebb megsemmisítő eszközöket állítsanak elő. Ez korunk első és legrosszabb ellentmondása,

amelyet több oldalról és nyomatékosan kiemelnek az el nem kötelezett országok mozgalmában.

Véleményünk szerint nem kétséges, hogy a Reagan-kormány veszélyes irányzatot követ, és súlyos felelősséget visel a nagyhatalmak közötti feszültség kiéleződéséért, a szabadságukért és függetlenségükért küzdő népekre irányuló nyomás növeléséért, mindenekelőtt Latin-Amerikában. Ha azonban már amúgyis keressük a felelősöket, nem szabad az utóbbi évek elemzésére korlátozódni. A Reagan-kormány előtt és a vietnami nép ellenállási harcának győzedelmes befejezése után a másik fél sem mondott le az erőpolitika alkalmazásáról, példa rá mindenekelőtt az afganisztáni fegyveres beavatkozás, amely ugyancsak igen negatív következményekkel járt. A jelenlegi válságnak és a fegyverkezési kiadások drámájának megoldására csak egyetlen út kínálkozik, a tárgyalások útja. Az a gondolat, hogy addig szítják a fegyverkezést, amíg az egyik vagy másik érintett nagyhatalom végleges fölényre tesz szert, igen súlyos következményekkel járhat. Különös aggodalomra ad okot az amerikai elnök által szorgalmazott változat, hogy a végleges fölényt egyfajta szuperfegyver megépítésével kényszerítse ki, éppen akkor, amikor Jurij Andropov elvtárs, az SZKP főtitkára olyan javaslatokat tett, amelyeket alapján ismét el lehet kezdeni a komoly tárgyalásokat. Az egyetlen politika, amely a tartós békére vezethet, az, amely a globális egyensúlyra törekszik a szembenálló felek között.

Az erőegyensúly azt is megköveteli, hogy elkerüljük a második világháború után létrejött katonai tömbökön belüli egyoldalú töréseket. Mi mindazonáltal azon az állásponton vagyunk, hogy országunknak egy szövetségi rendszerhez való tartozása nem azt jelenti, hogy nem játszhatunk vagy nem kell játszanunk olyan szerepet, amely erősíti Olaszország önálló fellépését azokban az erőfeszítésekben, amelyeket a nemzetközi enyhülés, a leszerelés, a szilárd béke és az újfajta Észak—Dél kapcsolatok megteremtése érdekében ki kell fejteni. Így mozdíthatjuk elő a szembenálló tömbök békés felszámolását.

Ez azt is jelenti, hogy nem képzelhető el egyensúly minden nép és nemzet szuverenitásának és függetlenségének maradéktalan tiszteletben tartása nélkül. Éppen a nemzeti kérdés, amelyet nem sikerült megoldani, mutatkozik most meg a maga teljes jelentőségében. Csak most jutottunk el odáig, hogy sok nemzet érvényesítheti az évszázadokon keresztül lábbal tiport jogát a saját identitására, a függőség és a fölötte uralkodó imperialista országoknak való alárendeltség különböző formáinak a felszámolására.

A szocializmus megteremtése és a szocialista átalakítás nem képzelhető el a teljes politikai demokrácia maradéktalan érvényesítése nélkül. Immár nem a munkásosztály vagy a dolgozók nevében való uralomról, hanem a munkásosztálynak és a dolgozóknak a társadalom és az állam irányításába való mindenoldalú bevonásáról van szó. Ez a véleményünk abban a lényegi kérdésben, hogyan kell leküzdeni — azokat a bizonyos esetekben drámai — válságokat, amelyek több szocialista úton járó országokban alakultak ki.

Marx minden tanítása ebbe az irányba terel minket. Véleményünk szerint teljesen hamis az a marxizmus ellenségei által gyakorta hangoztatott állítás, hogy a marxi tanok kizárólag olyan társadalmakat hozhatnak létre, amelyek a szovjet modell szerint épülnek fel. Egymástól nagyon különböznek a világon eddig létrejött szocialista jellegű társadalmak és ezek csak az első formái az új termelési viszonyoknak és az emberek között létrejövő új kapcsolatoknak.

Az [illegible] [illegible] új szakaszt nyitott a történelemben. Ez azonban nem jelenti azt, hogy [illegible] [illegible] a [illegible] beteljesült volna. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Marx

nem adott receptet ahhoz, hogyan menjünk tovább ezen az úton, de megtanított bennünket gondolkodni. Mint írta, gondolkodni kell, hogy a világot meg tudjuk változtatni.

Dr. Wilhelm Bruns

A Friedrich Ebert Alapítvány (NSZK) Kutatóintézet osztályvezetője

Nemcsak szükséges, hanem lehetséges is a fegyverzet ellenőrzése, és az ideológiai kérdéseket, amelyek vitathatatlanul fennmaradnak, alá kell rendelni a biztonsági kérdéseknek, mint ahogy ezt az SPD által az utóbbi években követett enyhülési politika meg is valósította.

Annak teljes elismerésével, hogy milyen jelentős és felelősségteljes szerep hárul mindkét nagyhatalomra és szövetségesére a világ biztonságáért, azt a kérdést is meg kell vizsgálni, milyen a cselekvési terük, melyek a lehetőségeik az atomfegyverekkel nem rendelkező országoknak, valamely szövetségi rendszerhez való tartozásuk alapján. Az ezen való elmélkedés mindkét német állam feladata.

Arra kell számítani, hogy az 1983. március 6-i választások során megerősített bonni kormányváltozás után is mindkét német államban a gyakorlati politika elemét képezik a közös biztonság szempontjai, mert mindkét német államot létezésében érintene a biztonsági politika esetleges kudarca. Az „egyesülés a pusztulásban" nem lehet elfogadható perspektíva.

A múlthan és most is gyakran úgy ábrázolják a fegyverkezést és a biztonságot, mintha mennyiségi összefüggésről lenne szó. Ennek a gondolkodásmódnak az az alapfeltételezése, hogy annál nagyobb az úgynevezett nemzetbiztonság, minél inkább fegyverkeznek. Mi is láthatjuk ennek a nézetnek (vagy azt is lehetne mondani, tévesemének) az eredményei. Olyan biztonságpolitikára van szükségünk, éppen itt Európában, és Európa érdekében, amely a feladatokat nem a konfrontáció szempontjából, hanem együttműködési készségtől áthatva közelíti meg.

Ha a Német Demokratikus Köztársaság a Német Szövetségi Köztársasághoz hasonlóan elfogadná a közös biztonság elvét, akkor Közép-Európából olyan gondolat indulna útjára, amely nemcsak e két állam számára nyitna jó távlatokat. Ezt a perspektívát a „partnerség a biztonságért" mottóval lehetne jellemezni. Noha az alapgondolatot egyszerűen meg lehet fogalmazni, a gyakorlatba csak nehezen lehet átültetni: biztonság nem egymás ellen, hanem csak egymással érhető el. A két szövetségi rendszerhez tartozó államok csak együtt érhetnek el nagyobb biztonságot, nem pedig egymással szembenállva.

A jövőnk attól függ, miként sikerül a gyakorlati politikába átültetni a felismerést, hogy az atomkorszakban nem lehetnek győztesek. Azért kell a békét a legfőbb prioritásnak tartani, hogy a történelem veszély nélkül el tudja dönteni, melyik rendszer a jobb.

Rodney Arismendi

Uruguay Kommunista Pártja Központi Bizottságának első titkára

Korunkat, az 1917-től napjainkig terjedő időszakot, a kapitalizmusból a szocializmusba vezető világméretű átmenet szakaszát az a realitás jellemzi, hogy a gyakorlat megerősítette Marx és Engels tanait. E tanok azoknak az embermilliőknak a történelmi tapasztalataiban testesülnek meg, akik már építik a szocializmust, akik a szocializmus felé tájékozódnak, vagy akik forradalmi

harcban állnak, hogy eljussanak a felszabaduláshoz. Ebben tükröződik a marxi tanok élő volta, gyakorlati és alkotó jellege. Napjaink forradalmi mozgalmának története összekapcsolódik Marxszal még akkor is, ha a zseniális gondolkodó egyik vagy másik tétele az elmélet és a gyakorlat gyümölcsöző kölcsönhatásának folyamatában, a több mint száz év alatt módosult. Lenin ezt írta: „Marx elméletét semmiképpen sem tekintjük lezártnak és érinthetetlennek. Éppen ellenkezőleg, meg vagyunk arról győződve, hogy a marxizmus csak megalapozta azt a tudományt, amelyet a szocialistáknak minden irányban tovább kell fejleszteniük."

Az imperializmus által szított lélektani háború következtében Marx kisajátításának folyamata elhagyta a tudomány területét és mindennapos újságírói gyakorlattá vált. André Fontaine többek között azt írja a *Le Monde*-ban, hogy Marx összes műveiben csak tizenhatszor szerepel a proletárdiktatúra kifejezés. Micsoda nevetséges statisztika! Ezért a szocialista országoknak, vagyis a diadalmas marxizmusnak semmi köze sem lenne az eszme zseniális megalapozójához. A lap eszmefuttatásai olykor a „különböző marxizmusok" kialakult irányzatába torkollanak. A rövid életű „új filozófusok" durva, „Marx immár halott" megállapítással a szocialista országokat, de ténylegesen az egész világforradalmi folyamatot is rossz hírbe akarják hozni. Ha a szocializmus diadalmas évtizedei nem jelentenek többet szétrombolt társadalmi mitológiánál, ha meghiúsul a forradalmi perspektíva, akkor nem marad más, mint a szkeptikus passzivitás vagy a reformista toldozgatás-foltozgatás. Ekkor előjöhet Bernstein a sírjából és a jelenlegi minden átütőerőt nélkülöző reformizmus legújabb divatos filozófusává válhat.

1917 után a munkásosztály előtt két út állt: az egyiket Kautsky választotta, a másikat másokkal egyetemben Lenin, ez utóbbi volt a Marxhoz és Engelshez hű út. Az élet tehát megadta a választ, és új válaszokat is ad. Nem arról van szó, hogy mindkét utat meg kell haladni, hanem arról, hogy a marxizmus—leninizmust tovább kell fejleszteni. Ezzel egy időben a gyakorlat és az elmélet kölcsönhatásának eredményeképpen, a dogmatikus és egyéb hibákat ki kell küszöbölni. Ehhez nincsenek receptek, de meríthetünk Marx elméletéből, módszeréből és a több mint hat évtizedes világtörténelmi tapasztalatokból.

Identitásunk eme megerősítése nem ismeri a szektásságot, éppen ellenkezőleg, szorgalmazza az egységfrontot a szociáldemokratákkal, a szocialistákkal, a demokratákkal és az imperialistaellenes erőkkel, valamint az el nem kötelezett országok mozgalmával, a béke védelmében, a fasizmus mindenfajta újjáélesztésének még csírájában történő elfojtásában, a szocializmushoz vezető új utak megnyitásában.

Kontinensünkön, amelyet megráz az amerikai imperializmus elleni harc, a szocialista Kuba már hozzáfogott Marx és Lenin eszméinek megvalósításához. A békéért, a demokráciáért és a nemzeti függetlenségért vívott harc összekapcsolódik a szocialista eszmével.

Bart Tromp
A Holland Munkapárt elnökségének tagja

Már az is bizonyítja a Német Szocialista Egységpárt nyitottságát, hogy a vita horizontját tágítva, meghívta a szociáldemokrata pártokat is, amelyekkel alapvető politikai különbségek állnak fel, olyan pártokat, amelyek egészen más módon méltatják Marxot, mint ahogy azt az NDK-ban teszik. A nyíltságot a konferencia megtartásának szándéka is jelzi, azé a konferenciáé, amely maga

is modellként szolgálhat a szocializmus számára, amelyen a hatékony szervezés az egyenjogúságra épülő ültetési renddel is párosult.

1849—1850-ben született ultraforradalmi írásaitól eltekintve Marx módszeresen eltért a 19. század fő forradalmi elméletétől, a jakobinus elmélettől. A francia forradalomról írt első cikkeitől a Bakunyin elleni harcig szembeszállt azzal az elmélettel, hogy a sikeres forradalmat meg lehet vívni a történelem erőszakos befolyásolásával, egy jól szervezett párt segítségével, vagy egy olyan párt közreműködésével, amely fegyveres erőszakkal magához ragadja a hatalmat. A politikai akarat effajta túlbecsülése Marx szerint a szocialista tervek meghiúsulásához vezet. A robbanásszerű és a fejlődő közötti összhang hiánya Marxnak a forradalommal kapcsolatos nézeteire vezethető vissza — azokra a nézetekre, amelyek jellegére közgazdasági elemzései és az 1848-as, valamint az 1871-es forradalmak idején tanúsított tartózkodása ad támpontokat. Marx úgy véli, hogy az idő még nem érett meg, a proletariátus még nincs egészen tudatában történelmi küldetésének. Azt látjuk továbbá, hogy a robbanásszerű és fokozatos fejlődés problémája Marxot arra ösztönözte, hogy szülészeti hasonlatokat használjon. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet bemutatásánál Marx ismételten olyan kifejezéseket használ, mint embrió, anyaméh, anyaöl, bába és szülési fájdalmak. Ez tökéletesen felfogható hasonlat: a szülés a változás szervi fejlődési folyamata, s egyben valami újnak az erőszakos létrehozatala. Mégis csak a hasonlat fokán tudta Marx a robbanásszerű és a fokozatos fejlődés közötti ellentmondást megszüntetni. Politikai elméleteiben mindkét vonal együtt létezik, egymástól függetlenül és egymás mellett. A szociáldemokrácia az evolúció eszméjének alapján fejlődött. Ezzel kapcsolatban Marx állásfoglalásaira támaszkodhatott. Példaként hozható fel a megalakuló nemzetközi munkásszervezethez intézett üzenet, amelyben Marx a szocializmus fejlődését mint a munkásmozgalom állandó harcát ábrázolja méltányos törvények meghozataláért, és hogy a saját társadalmi szervezetek megalapításáért vívott küzdelem segítségével egyetemessé tegye a szabadság, egyenlőség és testvériség nagy eszméit.

Azon a véleményen vagyunk, hogy nem szabad figyelmen kívül hagynunk: a szociáldemokrácia is Marx öröksége, azért hogy olykor szembehelyezkedjünk vele, vagy hogy olykor tanuljunk tőle — mint a bürokráciára, a sajtószabadságra, az emberi jogokra, a demokráciára és a nemzetközi gazdasági rendre vonatkozó nézetekből. Más meghatározott területeken azonban Marx immár elvesztette időszerűségét — történelmi jóslatai túl korlátozott hatókörűek ahhoz, hogy napjainkban a cselekvés vezérfonalává váljanak. Példákat mondok, amelyek pártunk számára nagyon fontosak. Az első a környezetvédelem. Marx gondolkodása túlságosan is a felvilágosodás szellemében gyökerezik, mivel a természet kizsákmányolását és a természet feletti győzelmet az ember legfőbb hivatásának tekinti.

Mi a világ legsűrűbben lakott területén élünk, és nap mint nap meg kell küzdenünk a környezetszennyezéssel és a természet pusztulásával. A természetes környezet védelme, véleményünk szerint, az emberiség egyik fő feladata. Ez azonban másmilyen magatartást követel a természettel szemben, mint a felvilágosodás arroganciáját.

Második helyen áll a békéért való aggodalmunk, amely az atomkorban egészen más, mint Marx idején. Ahogy Marx annak idején a háború szükségszerűségéről ír, ez napjainkban könnyelműségnek tűnik. A békepolitika, amely Európa mindkét felében az atomfegyverek radikális csökkentésén alapul, továbbra is pártunk programjának egyik leghatározottabban megfogalmazott pontja.

A nem nyugati országokkal, a gyarmatosított népekkel kapcsolatban Marx

az erkölcsi és anyagi fölény [illegible] tudatában él. Pártunk ebből a szempontból is meghaladta Marxot. Szerintünk csak akkor lehet a szocializmus végleges győzelméről beszélni, ha tulajdonképpen olyan nemzetközi világrend jön létre, amely minden nép tényleges egyenjogúságára, szabadságára és demokráciájára épül.

Giuseppe Tamburrano professzor
Az Olasz Szocialista Párt Országos Vezetosegének tagja

Ismerünk nagy filozófusokat, akik megváltoztatták az emberiség gondolkozását; ismerünk nagy hadvezéreket, akik beavatkoztak az emberek életébe. Gondoljunk csak Arisztotelészre és Nagy Sándorra, a tanárra és a diákra. Az előbbi minden időkre nyomot hagyott az egyetemes gondolkozásban, miközben az utóbbi a nemzetek és kontinensek meghódítása révén maradt felülmúlhatatlan.

Egyetlen filozófus sem változtatta meg azonban olyan jelentős mértékben a gondolkodást, mint Marx. Egyetlen hadvezér sem avatkozott be olyan mélyen az emberek életébe, mint Marx. És mégis, Marx gondolkodási építménye mulandó, mivel egy [illegible] kapcsolódik. Mindeddig nem sikerült meggyőzően megmagyarázni, hogy miért változtatta meg Marx gondolataival jobban a világot, mint Nagy Sándor, Caesar, Nagy Károly vagy Napóleon a fegyvereivel.

(Összeállította: Pelsch Sándor)

Rövidesen megjelenik!

HARC A HATALOMÉRT

A könyv bemutatja, hogy Lengyelországban miként vált elkerülhetetlenné a szükségállapot bevezetése a szocializmus vívmányainak védelmében. Részletesen foglalkozik többek között a KSS–KOR nevű ellenforradalmi szervezet elméletével és gyakorlatával, a KSS–KOR és a Szolidaritás összefonódásával.

192 oldal
Ára: 18,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

FOREIGN AFFAIRS

S. BIALER — J. AFFERICA

Reagan és a Szovjetunió

(RÖVIDÍTVE)

I.

Reagan elnök részint azért tudta elhódítani az elnöki hivatalt, mert meggyőzte a választókat, hogy a szovjetek az elmúlt évtized valamennyi amerikai kormányzatát becsapták. Azzal a javaslattal állt elő, hogy az Egyesült Államok változtasson az amerikai—szovjet erőviszonyok számára kedvezőtlen irányzatán, és, egész egyszerűen, „szálljon szembe az oroszokkal". A Reagan-kormányzat az elmúlt két évben igyekezett a gyakorlati politikában megvalósítani azokat az alapvető eszméket, amelyeket tagjai hoztak magukkal a hivatalba. Ezek az alapvető eszmék soha nem látott mértékben változatlanok maradtak, annak ellenére, hogy a bel- és a külpolitika realitásai minden elnököt óhatatlanul a pragmatikus közép felé terelnek. Különféle kiigazítások és alkalmazkodások ellenére a Reagan-kormányzat bel- és külpolitikája egyaránt, akárcsak annak idején Reagan választási hadjárata, továbbra is egy ideológiai keresztes hadjárat jegyeit viseli magán.

A külpolitika terén Reagan elnök csaknem valamennyi döntését a kelet—nyugati konfliktusnak rendelte alá, amelyet az amerikai külpolitika fő kérdésének tart. Hiába van már azonban csaknem két esztendeje hivatalban, magatartását a Szovjetunióval szemben nem annyira egy átfogó és következetes hosszú távú politika vezérli, mint inkább számos kézzelfogható és ellentmondásos politikai elemhez kötődő általános ideológiai orientáció. Ennek következtében az amerikai—szovjet kapcsolatok, legalábbis rövid távon, határozottan romlottak, és egy újabb súlyos konfrontáció és a kölcsönös gyanakvás szintjére süllyedtek.

Ha az a cél, hogy a két szuperhatalom szakadatlanul romló kapcsolatai ne torkolljanak egy újabb hidegháborúba, akkor a viszony premisszáit és prioritásait alapos és mélyenszántó vizsgálatnak kell alávetni. Ez a felülvizsgálat nemcsak azért rendkívül időszerű, mert Leonyid Brezsnyev halála nyomán bizonytalanság támadt a szovjet külpolitika irányát illetően, de azért is, s ez még fontosabb, mert a mai bel- és külpolitikai viszonyok mind a két nemzetet jelenlegi irányvonalának módosítására késztetik.

Az itt következő cikk hozzá kíván járulni az Egyesült Államok és a Szovjetunió politikusai körében egyaránt folyó vitához, és ezért négy témát vesz szemügyre: hogyan értékelik a szovjetek a Szovjetunióval szemben folytatott amerikai politikát; melyek azok a fő tényezők, amelyek befolyásolják a jelenlegi szovjet külpolitika jellegét; az Egyesült Államok milyen feltételezések alapján formálja politikáját a Szovjetunióval szemben, és mennyire helytállóak ezek a feltételezések; milyen alternatívák között válogathatnak az amerikai politikusok a Szovjetunióval kapcsolatban.

II.

Reagan elnök a világpolitika alapvető kérdésének tekinti az orosz veszélyt, a Szovjetunió viszont abban a véleményében megingathatatlan, hogy a reaganizmus veszélyezteti belső stabi-

litását és nemzetközi tekintélyét. Az új vezetők minden eddiginél inkább figyelnek Amerika szavaira és tetteire. Az Egyesült Államokkal szemben folytatandó szovjet politika jövőbeli irányáról döntő vezetők a Szovjetunió Amerika-szakértőinek véleményére fognak hagyatkozni — azon szakértők véleményére, akik a stílusbeli és megközelítésbeli különbségekkel együtt is hasonlóképpen vélekednek a Reagan-kormányzatról, mint egyes nyugati megfigyelők.

Cikkeikben és a hivatalos meg nem hivatalos beszélgetések során a szovjet szakértők meglehetősen egyformán foglalnak állást a kulcsfontosságú kérdésekben. A külpolitikai kérdésekkel foglalkozó amerikai kommentátorokhoz hasonlóan ők is a katonai döntések irányát, a gazdasági hatalom felhasználását, a viszony légkörét, valamint a tárgyalások és a helyi konfliktusok megközelítési módját ítélik a legfontosabb politikai aspektusnak. (Akárcsak az Egyesült Államok Szovjetunió-szakértői, ők is hajlamosak arra, hogy eltúlozzák az ellenfél lépéseinek jelentőségét, következetességét és átfogó jellegét.)

Szovjet szemmel nézve a Reagan-féle megközelítés legfontosabb eleme az a kísérlet, hogy módosítsa az Egyesült Államok és a Szovjetunió közti katonai erőegyensúlyt. Különösen szembetűnik ebből a szempontból, hogy Reagan társadalombiztosítási juttatásokat is hajlandó feláldozni a nemzet katonai költségvetésének növelése kedvéért, ami néhány évvel ezelőtt még elképzelhetetlennek tűnt volna. A szovjetek szerint Reagan kellő elhatározást és politikai képességet mutat ahhoz, hogy hozzáfogjon Amerika újrafelfegyverzéséhez.

Amerikai kollégáikhoz hasonlóan persze a szovjetek is látják a Reagan-programmal járó nehézségeket. A kormányzat katonai kötelezettségei — az MX hadászati rakéta, a Trident tengeralattjáró, a B—1-es bombázó, a gyorshadtest, az irányítási és kommunikációs szerkezet tökéletesítése mellett — olyan bevásárlási listára emlékeztetnek, amelyek tételei között nehéz fontossági sorrendet kialakítani. Nyilvánvaló, hogy sok év fog eltelni addig, amíg ezek a programok befolyásolni fogják a katonai erőegyensúlyt és a végső siker függ attól is, hogy az elnök a jövőben is képes lesz-e hasonló katonai költségvetéseket elfogadtatni. Az oroszok, bár nincsenek meggyőződve róla, hogy az amerikai katonai költségvetés egyelőre súlyosan veszélyeztetné őket, abban azonban bizonyosak, hogy az Egyesült Államok az elkövetkező években meg akarja változtatni a jelenlegi hadászati erőegyensúlyt, amelyre szerintük a paritás jellemző. A leginkább a Reagan választási hadjárata során újra meg újra hangoztatott cél — a Szovjetunió fölötti hadászati fölény — megvalósítására tett erőfeszítésektől tartanak.

Noha a Reagan-féle katonai program továbbra is messze van attól, hogy befolyásolja a tényleges szovjet—amerikai erőviszonyokat, a szovjetek tisztában vannak azonnali és jelentős lélektani és politikai következményeivel. A szovjetek figyelmeztetést kaptak, hogy az Egyesült Államok utoléri őket, amennyiben Reagan elnök szabad kezet kap ehhez. Az elnök talán még nem győzte meg őket arról, hogy sikerrel fog járni, de az a kilátás, hogy az amerikaiak növelik katonai erőiket Reagan első hivatali ideje alatt, és talán egy második hivatali idő alatt is, ráébreszti a szovjet vezetőket, hogy számolniuk kell egy újabb fegyverkezési versennyel, amelynek költségei jóval magasabbak lennének, mint az elmúlt két évtizedben.

A szovjetek szerint a Szovjetunió irányában folytatott reagani politika másik kulcsfontosságú eleme az elnöknek az a törekvése, hogy olyan gazdasági háborút indítson, amely kihasználja a szovjetek növekvő függőségét a nyugati behozataltól. Ha az enyhülés első időszakában a Szovjetunió gazdasági kapcsolatai az Egyesült Államokkal a vártnál kisebb mértékben bővültek is, a Nyugat-Európával létesített gazdasági kapcsolatok bővülése minden várakozást felülmúlt. A szovjetek akkor is importálnak gabonát, ha jó a termés, ha pedig rossz — és 1982-ben sorrendben már negyedszer volt rossz a termés — összes gabonaszükségletük nem kevesebb mint 25 százalékát importból fe-

dezik. Ami a korszerű technológiát illeti, ennek az importnak a szerény hányada a bruttó nemzeti termékben elleplezi igazi jelentőségét. Közvetlenül vagy közvetve, a nyugati technológia nagymértékben befolyásolja a Szovjetuniónak azt a képességét, hogy tovább korszerűsítse katonai erőit, s az ilyesfajta behozatalnak a jelentőségét csak növeli az a tény, hogy az ötéves tervek kulcsfontosságú beruházásaihoz kapcsolódik. Minthogy azonban iparcikkek alig cserélnek gazdát a szovjet—amerikai kereskedelemben, Reagannek az a kísérlete, hogy gazdasági háborút indítson a szovjetek ellen, elsősorban abból áll, hogy külkereskedelmük korlátozására ösztökéli nyugati szövetségeseit, és különösen arra, hogy mondják fel a Szovjetunióra nézve rendkívül előnyös hitelmegállapodásokat, amelyek Reagan szerint a Szovjetunió katonai és gazdasági növekedését segítik elő.

A szovjet elemzők szerint a Szovjetunióval szemben folytatott Reagan-politika harmadik kulcsfontosságú eleme az a törekvés, hogy átértékeljék a szovjet—nyugati kapcsolatok légkörét, és mindenekelőtt az egyesült államokbeli közvélemény felfogását ezekről a kapcsolatokról. A hatalomra került Reagan-kormányzat fülsiketítő szovjetellenes retorikája elsősorban az amerikai nyilvánosságnak szólt, mert a Reagan-kormányzat így akarta elfogadtatni a társadalombiztosítási programok megnyirbálását és a katonai kiadások jelentős növelését. Ez a retorika egyszersmind a nyugat-európai szövetségesek meggyőzésére szolgál: az Egyesült Államok egészen másképp vélekedik ma a Szovjetunióról, mint az enyhülés időszakában, és ha az európaiak meg akarják őrizni az amerikai biztosítékokat, és az amerikaiak bizalmát, jobban fel kell zárkózniuk az amerikai véleményhez. Csak utolsósorban szól a retorika maguknak a szovjeteknek, s üzenete az: tekintettel a Szovjetunió elmúlt évtizedben tett lépéseire, Reagan elnök nem hajlandó úgy viselkedni a Szovjetunió irányában, mintha „semmi sem történt volna". Ebből a szempontból az a tény, hogy Reagan elnök nem volt hajlandó részt venni Leonyid Brezsnyev temetésén, és különösen az a tudatosan hányaveti mód, ahogyan döntését bejelentette, feltétlenül azt a benyomást keltette az új szovjet vezetőkben, hogy hazájuk tekintélyét újabb csorba érte. Amerikai szemszögből nézve viszont ez a lépés alighanem egy alkalom elszalasztását jelentette a jövőbeni építő szellemű tárgyalások előkészítésére.

Szovjet szempontból a Szovjetunió irányában folytatott jelenlegi amerikai politika negyedik eleme az amerikai—szovjet tárgyalások időzítésével kapcsolatos. A szovjetek tudják, hogy Henry Kissinger volt külügyminiszter egyidejűleg alkalmazott mézesmadzagot és furkósbotot, élt az ösztönzés és az elrettentés eszközeivel az amerikai—szovjet kapcsolatok terén, most azonban az amerikaiak nem egyszerre alkalmazzák ezeket az eszközöket. A furkósboté az elsőbbség. Érdemi tárgyalásokra a fegyverzetkorlátozásról és -csökkentésről, a kereskedelmi kapcsolatokról és a hitelekről, a regionális konfliktusok és kiegyensúlyozatlanságok kompromisszumos megoldásáról csak akkor kerülhet sor, ha a szovjet vezetők megértik, hogy az amerikai nép és az amerikai kormányzat hangulata valóban megváltozott, és hogy a szovjet—amerikai erőviszonyok iránya visszájára fordult. Mindez világosan kivehető volt Alexander Haig volt külügyminiszter beszédeiből, Nyugat-Európa-barát orientációja ellenére is; egyelőre nem lehet megállapítani, hogy ez az irányzat tovább folytatódik-e most, hogy a külügyminiszteri tisztséget George Shultz vette át.

Szovjet szakértők szerint a Szovjetunióval szemben folytatott Reagan-politika ötödik kulcsfontosságú eleme az a mód, ahogyan a kormányzat a „harmadik világ"-beli regionális konfliktusokat és polgárháborúkat, valamint a regionális biztonsági megállapodásokat megközelíti. A Reagan-kormányzat a jelek szerint elsősorban az amerikai—szovjet kapcsolatok prizmáján keresztül vizsgálja a „harmadik világ"-beli kérdéseket. A szovjetek magatartását és lépéseit vagy a „harmadik világ"-beli kiegyensúlyozatlanság közvetlen okának tekinti, vagy legalábbis jelentős akadálynak, amely meggátolja, hogy

a regionális problémák az amerikai szempontoknak és érdekeknek megfelelően rendeződjenek. Ott van például Amerika hajthatatlan álláspontja Kubával szemben. Ez az ország, a Reagan-kormányzat megítélése szerint, a Szovjetunióval együtt felelős a salvadori polgárháborúért, vagy ott van az az (időközben abbahagyott) amerikai kísérlet, hogy egy „stratégiai konszenzus" jöjjön létre a Közel-Keleten, kifejezetten azzal a céllal, hogy semlegesítse a szovjet veszélyt.

Mind az öt pont aggodalommal tölti el a szovjet szakértőket, akik először elégedetten fogadták Reagant. Az 1980-as választási hadjárat idején úgy tűnt, hogy a szovjet vezetők és az amerikai politikai színtérrel foglalkozó hírmagyarázók túlnyomó többsége — a szovjetellenes retorika dacára — Reagan megválasztását jobbnak tartotta ahhoz képest, amit a Carter-kormányzat kiszámíthatatlanságának, ködösségének és határozatlanságának tekintett. A szovjetek még akkor sem szomorkodtak Carter veresége fölött, miután Reagan kiszemelte az új kormányzat tagjait. Arra számítottak, hogy amikor a kormányzásnak mindennapi feladataival kell megbirkóznia, Reagan politikája óhatatlanul a közép felé sodródik, és emlékeztettek arra, hogy a konzervatív republikánusok könnyebben tudnak megállapodni a Szovjetunióval, mint a liberális demokraták. Egyszóval, a szovjet vezetők abban reménykedtek, hogy egy újabb Nixont fognak látni a Fehér Házban. Ma már más a véleményük.

Reagan első hivatali évében sok szovjet Amerika-szakértő „Carter nélküli carterizmusnak" tekintette a Reagan-kormányzatot, azaz úgy vélte, hogy folytatódik és erősödik az a politikai vonal, amelyet Carter utolsó hivatali évében követett. Ma már nemigen lehet olyan szovjet szakértőt találni, aki így vélekedne. A szovjet politikai körökben a fontos politikai irányzatok tartóssága ellenére a múlttal való döntő szakításként értékelik a reaganizmust. Döntő szakításként először is azért, mert különböző választókörzeteket szolgáló emberek vannak vezető beosztásokban, akik válsághelyzetben különféleképpen (bár feltételezések szerint határozottabban) fognak viselkedni; másodszor azért, mert a Reagan-kormányzat a jelek szerint elődjénél még mindig nagyobb népszerűséget élvez a Szovjetunióval szembeni kemény vonala folytán; és harmadszor azért, mert folytonossági elemek ide, folytonossági elemek oda, a szovjetek arra gyanakszanak, hogy Reagan elnök másféle, nagyravágyóbb és — a Szovjetunió számára — veszélyesebb célokat követ politikájában a Szovjetunióval szemben, mint elődje tette.

A szovjet szakértők látják a nézetkülönbségeket és a megosztottságokat a Reagan-kormányzaton belül, bár nem sok jelentőséget tulajdonítanak nekik. Különbséget tesznek például Haig volt külügyminiszter és általában a külügyminisztérium szovjetellenes álláspontja, valamint a hadügyminisztérium és a Fehér Ház szovjetellenes és kommunistaellenes álláspontja között. Az előbbi olyan politikát tesz magáévá, amely a szovjet hatalom terjeszkedésének ellensúlyozását szolgálja a reálpolitika eszközeivel. Az utóbbi szintén szovjetellenes, de tovább megy, és a hidegháború retorikájával és eszközeivel kereszteshadjáratra hív fel a Szovjetunió és általában az egész kommunizmus ellen. Az előbbi a szovjet elemzők megítélése szerint attól tenné függővé az Egyesült Államok politikáját, hogy a Szovjetunió milyen magatartást tanúsít bizonyos kérdésekben például Lengyelország vagy Afganisztán ügyében. Az utóbbi hajthatatlan „hidegháborús" politikát követne a Szovjetunióval szemben — függetlenül attól, hogy milyen kiigazítások, kompromisszumok, változások történnek a konkrét kérdésekben folytatott szovjet politikában — abban a meggyőződésben, hogy bármiféle megegyezés illúziónak bizonyulna, mert a Szovjetunió képtelen változtatni magatartásán.

A szovjet szakértők általában egyetértenek a Szovjetunióval szemben folytatott Reagan-politika kulcsfontosságú elemeiben, eltérően vélekednek viszont a reaganizmus jellegéről és forrásairól. A két fő elméletnek fontos hatása van a szovjet politika tervezésére.

A Fehér Ház uranok kedvenc gesztusai

Hufvudstadsbladet

Az egyik elmélet szerint a reaganizmus jelentős, de ideiglenes eltávolodást jelent az amerikai politika hosszú távú céljától, attól, hogy az Egyesült Államok megállapodjék a Szovjetunióval. E felfogás szerint Reagan és fő támogatói csak egy irányzatot képviselnek az amerikai „uralkodó körökön" belül. Elsősorban ők felelősek azért, hogy az Egyesült Államok politikája jelenleg kíméletlenül szovjetellenes irányt követ, és hogy az amerikai közvélemény a Szovjetunió ellen fordult. A szovjet szakértők e csoportja szerint túlnyomórészt az Egyesült Államokat terheli a felelősség az enyhülés kudarcáért, bár a csoport elismeri, hogy bizonyos szovjet lépések, így az afganisztáni invázió (amelyre a körülmények „kényszerítő" hatására vállalkozott a Szovjetunió), valóban hozzájárult, az akció-reakció törvényének megfelelően, a szovjet—amerikai kapcsolatok szüntelen hanyatlásához.

E felfogás szerint vannak olyan más, Reagantől különböző erők is Amerikában, amelyek józanabbul és pragmatikusabban gondolkodnak, s el fog jönni az ő idejük. A reaganizmus ki fog múlni, talán már az 1984-es választásokon. A Szovjetunió türelme végre meghozza majd gyümölcsét, az Egyesült Államokban megváltozik a politikai légkör, és az új kormányzat ismét a szabályozott versengést és a kompromisszumos megoldásokat választja a jelenlegi politikusok konfrontációs álláspontjával szemben.

Ez az új kormányzat, vélekednek e felfogás hívei, odáig nem fog elmenni, hogy helyreállítsa az 1972 és 1975 közötti enyhülést. Efféle fordulat, jegyezte meg az elmélet egyik szószólója, ebben az emberöltőben aligha lesz lehetséges — ami, fűzte hozzá ugyanez a szakértő, annyiban talán jó is, hogy egyik fél sem táplál indokolatlan illúziókat vagy túlzott várakozásokat az enyhülés iránt. Előbb vagy utóbb azonban az Egyesült Államok rá fog döbbenni, hogy a szovjet—amerikai kapcsolatokat úgy kell szabályozni, hogy megfeleljen a két fél alapvető érdekeinek, és hogy el tudják hárítani a potenciálisan veszélyes konfliktusokat.

A másik szovjet elmélet szerint az amerikai irányvonalban bekövetkezett változást nem Reagan, hanem

az enyhülés eredményezte. E felfogás szerint az 1970-es évek elején rendkívüli helyzet uralkodott. Az Egyesült Államok mindinkább belebonyolódott egy népszerűtlen háborúba, amely megosztotta a társadalmat és a politikai köröket. Nixon elnök javítani akarta a kapcsolatokat a Szovjetunióval, egyrészt azért, hogy kizárja egy szovjet kihívás lehetőségét a túl sok terhet vállaló Egyesült Államokkal szemben, másrészt, hogy a szovjetek segítsenek a vietnami háború „tisztességes" befejezésében. E csoport szerint a reaganizmus külpolitikai előretörésének mély gyökerei voltak a rendszerben, és hatalomra jutását az amerikai politikai és társadalmi életben bekövetkezett változásoknak köszönhette.

Ami a külpolitikát és különösen a szovjet—amerikai kapcsolatokat illeti, a Reagan-féle orientáció a szovjetek szerint alapvetően először abból ered, hogy az amerikai közvélemény formálható, és hogy a szovjet- és kommunizmusellenesség mélyen gyökerezik az amerikai közszellemben, másodszor az amerikai „vezető körök" és a nyilvánosság afölött érzett csalódottságából, hogy az Egyesült Államok hatalma hanyatlik, és harmadszor az amerikai külpolitika ama hagyományosan moralizáló jellegéből, amely ellenérzésekkel párosul egy Kissinger-féle reálpolitikával szemben. E felfogás szerint az enyhülés kudarca kizárólag azoknak az amerikaiaknak a hibájából következett be, akik meg szeretnék tagadni a Szovjetuniótól a nemzetközi kapcsolatokban az egyenlő szerepet, amelyre az Egyesült Államokkal való katonai paritás folytán a Szovjetunió rászolgál.

Az előbbi elmélettel szemben ez a felfogás úgy érvel, hogy a reaganizmus által képviselt irányzat nem fog egyhamar eltűnni az amerikai színtérről. Még ha a demokraták győzelmet is aratnak az 1984-es választásokon, az amerikai államvezetés és politikai élet egész színképe jobbra tolódott, s nem valószínű, hogy az inga visszafelé lendülne ebben az emberöltőben. Ezek a szakértők mindenesetre azt állítják, hogy a szovjet vezetőség nem alapozhatja hosszú távú terveit arra az egyszerű feltételezésre, hogy a Szovjetunióval szemben folytatott amerikai politika irányzata csupán múló jelenség.

Igen fontos, hogy a két elmélet közti különbségek mellett korlátaikat is felismerjük. Az Egyesült Államokban gyakran bizonygatják, hogy a Nyugat irányában folytatott szovjet politikában kétféle irányzat létezik. Az „Amerika előbbrevaló" felfogás hívei állítólag a szovjet—amerikai kapcsolatok mindent háttérbe szorító fontosságát vallják, s abban reménykednek, hogy ezek a kapcsolatok jelentősen javulni fognak. Az „Európa előbbrevaló" elmélet hívei — nyugati megfigyelők szerint — nagyobb lehetőséget látnak a Nyugat-Európához fűződő szovjet kapcsolatokban, és ezeket a kapcsolatokat tekintik a Nyugat irányában folytatott szovjet politika fő tengelyének. Ez a felosztás azonban túlzó. A vezetés egészében véve, úgy tűnik, döntő fontosságot tulajdonít a szovjet—amerikai kapcsolatoknak, ha lehet, napjainkban még nagyobb fontosságot, mint a közelmúltban. Úgy véli, hogy egyedül az Egyesült Államok áll a Szovjetunió nemzetközi törekvéseinek útjában.

A szovjet külpolitika valóban hajlik arra, hogy megosztottá váljék a Nyugat-Európával kapcsolatos stratégiai és taktikai célok vonatkozásában, különösen a mostani időszakban, amikor az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolatok aligha fognak javulni. Egy ilyen helyzetben az egész szovjet külpolitikai vezetés arra az álláspontra helyezkedik, hogy nagyon aktív politikát kell folytatni Nyugat-Európával szemben, mert ez kecsegtet a legtöbb reménnyel. Ezen a ponton a reaganizmus kétféle szovjet értékelése két különböző külpolitikai irányvonalat sejtet. Az egyik vonal körüludvarolná Nyugat-Európát, főként azért, hogy a befolyásolási lehetőségeket megragadja a Szovjetunióval szemben folytatott amerikai politikára gyakorolt európai nyomás révén. A másik elmélet a Nyugat-Európához fűződő viszony javítása mellett kardoskodik, főként azért, hogy meggyengüljön a nyugati szövetség és hogy az Egyesült Államok nagyobb árat fizessen a Szovjetunió-

val szemben folytatott konfrontációs politikájáért.

Mégis úgy tűnt, hogy a szovjet külpolitikai vezetésen belül egyik nézet sem táplál illúziókat azzal kapcsolatban, hogy mi várható a nyugat-európaiaktól, és hogy az Egyesült Államok és nyugat-európai szövetségesei között létező nézetkülönbségek mennyire aknázhatók ki a közeljövőben, különösen ami a katonapolitika létfontosságú kérdéseit illeti.

A nyilvánosság előtt a szovjet külpolitikai elit valamennyi képviselője a kemény vonal híveként lép fel a szovjet—amerikai kapcsolatok kérdésében. A szovjet külpolitikával foglalkozó megfigyelő számára az a legszembetűnőbb, hogy a szovjetek nem hajlandók magukévá tenni azt a nézetet, mely szerint Reagan külpolitikája tavaly valamelyest közeledett a közép felé. Kevés szovjet szakértő látszik felfigyelni arra, hogy Reagan kíméletlen retorikáját mind ez idáig a hadiköltségvetés növelésén kívül nem sok határozott lépés követte.

III.

A Szovjetunió továbbra is felemelkedő szakaszban van. A stratégiai paritás elérése az Egyesült Államokkal, az a képesség, hogy a szovjet haditengerészetet messze a szovjet határokon túlra tudják vezényelni, a szüntelen törekvés arra, hogy a Szovjetunió részt vegyen valamennyi fontos külpolitikai kérdés és regionális konfliktus rendezésében — ez mind olyan jel, amely a Szovjetunió elkötelezettségéről tanúskodik. Erről az elkötelezettségről az új vezetők aligha fognak lemondani.

Általános irányzata folytán a szovjet külpolitika hosszú távon dinamikus, rövid távon nagyon óvatos, semmiféle nagyobb kezdeményezést vagy kísérletet nem tesz arra, hogy az Egyesült Államokkal való enyhülés összeomlása után új, általános irányvonalat alakítson ki. Minthogy letettek arról, hogy dűlőre tudnak jutni Reagannel, s csak arra várnak, hogy 1984-ben valaki más lépjen a helyébe, bízva benne, hogy az amerikai politika ingája, mint a múltban annyiszor, ismét a közép vagy a baloldal felé fog kilengeni, megerősödőben van a szovjet külpolitika feltartóztató jellege. És minthogy a szovjet vezetők komolyan veszik Reagan szovjetellenes retorikáját és politikai gesztusait, nem akarják próbára tenni a kormányzat eltökéltségét — ami ugyancsak erősíti a szovjet külpolitika feltartóztató jellegét.

A Szovjetunió jelenlegi visszahúzódásának ez az indoklása Reagan ama tanácsadóinak érvelését támasztja alá, akik szerint a jelenlegi irányvonal helyes. Mégis hiba lenne efféle következtetést levonni, hiszen túl azon, hogy számos egyéb tényező más irányba mutat, mindezen tényezők még összességükben sem látszanak rácáfolni arra az általános feltevésre, mely szerint a szovjet politika jelenlegi szakasza valószínűleg csak múló jelenség. (. . .)

A szovjet külpolitika feltartóztató jellegének másik oka a szovjet—nyugat-európai kapcsolatok alakulása. Míg az Egyesült Államokkal való enyhülés szétfoszlott, a Nyugat-Európával való enyhülés ma is ugyanúgy virágzik, mint az 1970-es évek elején. Egyre bővülnek a kereskedelmi kapcsolatok. Mély csönd veszi körül az olyan vitás kérdéseket, mint Berlin. Nyugat-Európa még mindig nem kötelezte el magát a katonai kiadások növelése mellett. A kormánykörökön belül és különösen a kormánykörökön kívül mindinkább erősödik a nyugat-európai ellenállás az új, amerikai irányítású hadszíntéri nukleáris fegyverek tervbe vett telepítésével szemben, s ez a kérdés döntő fontosságú a Szovjetunió számára. Ebben a helyzetben a szovjet politika kerülni igyekszik minden olyan fejleményt, amely károsan hatna a jó kapcsolatokra, és a kényes egyensúly mérlegét úgy billentené meg, ami az eurorakéták tervbe vett telepítésének kedvezne.

A szovjet politika Nyugat-Európával kapcsolatos céljai azonban nem korlátozódnak hitel- és kereskedelmi megállapodásokra és arra a reményre, hogy megerősödik a nyugat-európai és különösen a nyugatnémet ellenállás az eurorakéták hadrendbe állításával szemben. Mint már mondottuk, a szovjet politikusok remélik, hogy a kölcsönösen előnyös és jóindulatú szovjet—nyugat-európai

kapcsolatok arra késztetik majd a nyugat-európai kormányokat, hogy közvetítsenek a Szovjetunió és az Egyesült Államok között, hogy nyomást gyakorló csoportként lépjenek fel, amely mérsékli az Egyesült Államok politikáját a szovjetekkel szemben, és amely katalizátorként ösztökéli az Egyesült Államokat a szovjetekkel való érdemi párbeszéd felvételére. Noha az események nem is ebbe az irányba mutatnak, a szovjetek remélik, hogy legalább a NATO-szövetségen belüli szakadást sikerül tovább mélyíteniük. Tekintettel a kelet—nyugati kapcsolatok jelenlegi állapotára, az enyhülés kettéválására és az Egyesült Államok harciasságára, a szovjetek inkább békeoffenzívákat indítanak, jóhiszeműségüket és józanságukat próbálják elhitetni a külvilággal. (...)

IV.

A Szovjetunióval szemben folytatott reagani politika kulcsfontosságú elemei világosak, a kormányzat prioritásai és hosszú távú céljai azonban nem. Az elnök és kormányzatának tagjai kijelentéseiből ítélve feltételezhető, hogy a célok különfélék. Reagan környezetének egyes tagjai szerint a hosszú távú cél nem lehet kevesebb, mint előidézni a szovjet kormányzási rendszer fokozatos átalakulását vagy összeomlását — a szovjet rendszer félresöprése „a történelem szemétdombjára". Mások viszont, úgy tűnik, a fő politikai célnak azt tartják, hogy az Egyesült Államok szaporítsa a Szovjetunió belföldi gondjait, és a lehető legköltségesebbé tegye a szovjet katonai növekedést.

Létezni látszik azonban egy másik szándék is: meggyőzni a szovjet vezetőket, hogy a veszélyek és költségek túlságosan nagyok, semhogy vállalni lehetne őket. S ezért figyelmüket és energiájukat inkább a belső célokra fordítsák. Végezetül, a szovjetekkel szemben folytatott Reagan-féle külpolitika kevésbé nagyratörő célja az a meglehetősen hagyományos törekvés, hogy a másik vonal veszélyeinek és költségeinek nagyarányú növelésével arra próbálja rávenni a Szovjetuniót, hogy külpolitikai magatartásában nagyobb önmérsékletet tanúsítson és próbáljon megegyezni a Nyugattal. (Az ember azonban kezd kételkedni abban, hogy Reagan elnök fő célja csupán a szovjet magatartás mérséklése lenne. A Reagan-kormányzat szemében a szovjetekkel szemben folytatott politika „eszközei" alighanem háttérbe szorították e politika „céljait".)

Ezek a célok, és különösen a nagyravágyóbb célok, olyan feltételezéseken nyugodnak, amelyeket nem lehet mindig tisztán megfogalmazni, de amelyek rányomják bélyegüket a Reagan-establishment szemléletmódjára. Az egyik ilyen feltevés a szovjet rendszert és vezetőséget a nácizmussal azonosítja. Innen már egyenes út vezet ahhoz a szinte fatalista nézethez, mely szerint elkerülhetetlen a háború a szovjetekkel, ha ez utóbbiak nem változtatják meg gyökeresen rendszerüket a következő évtizedben. E felfogás értelmében újra előveszik az 1930-as évek szótárát, előszeretettel használják például a „megbékélés" kifejezést és keresztes hadjárat légkörét próbálják kialakítani. Nem az a feladatunk, hogy egybevessük a náci Németországot a Szovjetunióval, vagy az 1930-as éveket az 1980-as évekkel. Elég, ha csak egy lényegbevágó különbségre emlékeztetünk. A náci vezetők akarták a háborút, a német faj felsőbbrendűségébe vetett hitük egész rendszere kérlelhetetlenül a háború felé sodorta őket, amely kimagasló állomás volt az ezeréves Reich felé vezető úton. A szovjet vezetők nem akarnak háborúzni a Nyugattal, ugyanúgy félnek a háborútól, mint mi.

Ezen a meglehetősen vázlatos perspektíván túlmenően a Reagan-kormányzat a Szovjetunióval szemben folytatott politikájának logikája egy kulcsfontosságú, alapvető feltevésen nyugszik: a nyugati politika általában és az amerikai politika különösen képes arra, hogy főként a Szovjetunió belső fejlődésének befolyásolása útján komoly hatást gyakoroljon a Szovjetunió nemzetközi magatartására. Ez a feltevés egyszerűen hamis, maximalista és földtől elrugaszkodott célkitűzéseket szül. Abból az elcsépelt közhelyből indul ki, hogy

A nukleáris örület kozmikus pályáján — Kansen Outiset

bármely állam külpolitikájának legmélyebb forrásai a belpolitikai tényezőkben gyökereznek. Ebből a szempontból a Szovjetunió nem különbözik a többi államtól, a Szovjetunió esetében a nemzetközi magatartást meghatározó tényezők a szovjet vezetők céljaiból táplálkoznak, valamint a világmegváltás igényével fellépő marxista—leninista ideológiából, amely arra készteti őket, hogy semmivel sem törődve a „történelmi akarat" eszközének lássák a szovjethatalom nemzetközi szerepét.

Ebből az elcsépelt közhelyből kiindulva a Reagan-kormányzat érvelésének logikája, némi joggal, addig az észrevételig jut el, hogy a második világháborút követő időszakban az Egyesült Államok Szovjetunióval szemben folytatott politikája soha nem tudta jelentős mértékben mérsékelni a szovjet külpolitikát, függetlenül attól, hogy az Egyesült Államok „furkósbotot" vagy „mézesmadzagot" alkalmazott-e. Mindebből a reaganista politikusok és ideológusok egy része azt a következtetést szűri le, hogy a szovjet külpolitikai magatartást befolyásolni óhajtó nyugati politika előtt, az általános háborútól eltekintve csak egyetlen út áll nyitva: gyorsítani a szovjet rendszer átalakulásának és hanyatlásának folyamatát. Ebben az értelemben a reaganizmus olyan kísérletet jelent, amely inkább a Szovjetunió nemzetközi magatartásának belső gyökereit próbálja befolyásolni. Ez a cél legalább öt okból is alapvetően téves.

Először is, noha való igaz, hogy a Szovjetunió nemzetközi magatartásának gyökerei a belső rendszerben rejlenek, nagyon korlátozott a Nyugat képessége, hogy változást idézzen elő a szovjet rendszerben, a gyors változásról már nem is szólva. A szovjet rendszer akkor sem omlana össze, a politikai intézmények akkor sem bomlanának fel, a szovjet gazdaság akkor sem jutna csődbe, a szovjet vezetők akkor sem vesztenék el elszántságukat és hatalmukat, ha a Nyugat képes volna szélsőséges gazdasági döntéseket erőszakolni a Szovjetunióra.

Nem nehéz megállapítani, honnan ered a kormányzatnak az az elképzelése, hogy az Egyesült Államok befolyásolni tudná a szovjet belügyeket, különösen a gazdasági ügyeket. Úgy gondolják, hogy a szovjet gazdaság szakadatlanul hanyatlik, úgyhogy kézenfekvő az a gondolat, miszerint a politikai összeomlás és a gazdasági csődbe jutás küszöbön áll,

ha a nyugati politika fel tudja gyorsítani a folyamatot. Megannyi írás jelenik meg „a közelgő orosz forradalomról", „a nemzetiségek lázadásáról", az egyre szélesedő ellenzéki mozgalomról, amely „el fogja árasztani a szovjet értelmiséget", és a sors fintoraként visszanyúlva a dogmatikus marxista elemzéshez, arról a várakozásról, hogy a gazdasági összeomlás politikai összeomláshoz vezet. E felfogás szerint a Szovjetunió gazdasági helyzete súlyosabb lesz, mint Sztálin halála óta bármikor, a szovjet birodalom valószínűleg elérte tetőpontját, most már csak a hanyatlás időszaka következhet.

A gazdasági hanyatlásnak vagy a vezetőség bizonytalanságának hatására azonban nem fog gyökeresen megváltozni az, amit nemzedékek kovácsoltak ki oly sok áldozat árán, inséges időkben és hittől eltelve. A Szovjetunióban sem most, sem a következő évtizedben nem fog igazán válságba kerülni a rendszer, mert a politikai és a társadalmi stabilitás óriási, eddig felhasználatlan tartalékaival rendelkezik, amely tartalékok lehetővé teszik számára, hogy átvészelje a legnagyobb nehézségeket is. A szovjet gazdaság, akárcsak a többi gigantikus méretű gazdaság, amelyet értelmes és képzett szakemberek irányítanak, nem fog csődbe jutni. Lehet, hogy csökken a hatékonysága, lehet, hogy stagnálni fog, sőt az is lehet, hogy egy vagy két évig abszolút értelemben is hanyatlani fog; ám összeomlani nem fog.

Földtől elrugaszkodott az a cél is, hogy a szovjet katonai növekedést az Egyesült Államok oly módon gátolja, hogy drasztikusan növeli az újabb fegyverkezési hajsza költségeit, amely költségeket a szovjet gazdaság már nem tudna elviselni. Túl azon, hogy Nyugat-Európa és Japán együttműködése nélkül az Egyesült Államok egymaga nem rendelkezik olyan eszközzel, amelynek révén ilyen költségeket erőszakolhatna a Szovjetunióra, az Egyesült Államok érdemben nem tudja befolyásolni a szovjet vezetők fegyverkezési döntését, ha ez utóbbiak a fegyverkezést szükségesnek ítélik országuk biztonsága szempontjából. Ha a szovjet vezetők, attól tartva, hogy gyökeres változás következik be a jelenlegi katonai — és különösen a hadászati nukleáris — erőviszonyokban, bizonyos, hogy át fogják csoportosítani gazdasági erőforrásaikat. (...)

Figyelembe véve az Egyesült Államokban és a nyugati szövetségen belül létező politikai és gazdasági realitásokat, a Reagan-kormányzatnak az az elképzelése, hogy a szovjet belügyek befolyásolása útján módosíthatja a szovjet külpolitikát, azért sem igen áll meg a lábán, mert a Nyugat kényszerítő lehetőségei erőtlenek. Ez a második fő hibája. Miközben a nyugat-európaiakat kioktatja arról, hogy miért kell súlyos gazdasági szankciókat alkalmazni a Szovjetunióval szemben, a Reagan-kormányzat politikai okokból képtelen gabonaembargót elrendelni a Szovjetunió ellen. És, tekintettel objektív körülményeikre, és arra, hogy másként vélekednek az általános kelet—nyugati viszonyról, a nyugati szövetségesek, mint a csővezeték-ügy bizonyította, aligha fogják teljesíteni Reagannek azt a kérését, hogy nyirbálják meg az oroszokkal folytatott kereskedelmüket.

A szovjet politika befolyásolására irányuló erőfeszítések következményei és korlátozottsága igen időszerű és fontos kérdéseket vet fel az amerikai politika számára. Az Egyesült Államokban a fő áramlatot képviselő republikánusok és demokraták körében kétségkívül mindenki elismeri: az Egyesült Államoknak nagyobb katonai erőre van szüksége ahhoz, hogy ellensúlyozza a szovjet kihívást. Továbbá, mindenki egyetért abban, hogy botorság volt az 1970-es évek elején enyhülési politikát folytatni, mert ez tette lehetővé a szovjetek számára a fegyverkezést és a külföldi terjeszkedést. Ám nap mint nap fény derül az amerikai gazdaság sebezhetőségére s azok tanácstalanságára, akiknek rendet kellene teremteniük. Azok nélkül az erőforrások nélkül, amelyeket egy egészséges gazdasági alap biztosít, az Egyesült Államok aligha tudja viselni azokat a külpolitikai terheket, amelyeket a jelenlegi kormányzat vállalt.

Harmadszor, azért is alaposan meg-

kérdőjelezhető, hogy a kormányzat a szovjet belügyekre összpontosítja figyelmét, mert bár a szovjet külpolitika gyökerei valóban a szovjet belső rendszerben találhatók, az, hogy a szovjet külpolitika milyen, nagyrészt nemzetközi tényezőktől függ: a nemzetközi környezet által nyújtott kísértésektől és lehetőségektől, a lehetőségek kiaknázásával járó kockázatoktól és áldozatoktól. Ezen a ponton nagymértékben befolyásolja a szovjetek magatartását az, hogy a Nyugat mennyire tudja növelni a kockázatokat és áldozatokat. A Nyugat nem képes igazi változást előidézni a szovjet rendszerben, nem képes arra, hogy a szovjet vezetőség figyelmét a külpolitikai kérdésekről a belpolitikai kérdésekre terelje. Arra viszont igenis képes a Nyugat, hogy az őt leginkább fenyegető szovjet világpolitikai törekvéseket meghiúsítsa.

A negyedik érv, amely cáfolja a Szovjetunióval szemben folytatott Reagan-politika feltevéseit, ismét csak az, hogy bár a szovjet globális politika vázát a rendszerre jellemző sajátos tényezők szabják meg, ebbe a vázba a szovjet külpolitika nagyon is kiterjedt tartománya illeszthető. A szovjet külpolitika vállalhat katonai szerepet is a regionális konfliktusokban és polgárháborúkban, de elképzelhető az is, hogy a szovjetek inváziót indítanak a szomszédos országok ellen; másrészt viszont lehet, hogy a szovjet külpolitika a többi ország politikájának befolyásolását célzó ideológiai és politikai kísérletekben merül ki. A nyugati hatalmak szempontjából a szovjet külpolitikai tevékenység széles skáláján az egyes pontok közötti különbséget a szovjet expanzionizmus rendkívül különböző formái közötti különbségek, a veszélyes konfrontációval terhelt versengés és az ilyen konfrontációval nem terhelt versengés, a háborús veszélyt növelő nyugati féken tartási politika és az intenzitás alacsonyabb szintjén is sikerrel járó nyugati politika közötti különbség adja meg. A Reagan-kormányzat, ha kimondaná, hogy az amerikai politika közvetlen célja nem az, hogy elősegítse a szovjet rendszer gyökeres megváltozását vagy összeomlását, sokkal hatásosabban tudná mozgósítani az egyes politikai lépések menetét. Ezek a célkitűzések messze vannak attól, amire az amerikai politikusok bármely köre is törekedhet, mégis ezek a célok reálisak és elérhetőek a Szovjetunióval szemben. A szovjetek aligha fognak reagálni egy olyan politikai nyitásra, amelynek kinyilvánított célja a szovjet rendszer megsemmisítése vagy a legjobb esetben az, hogy a szovjet vezetők önként mondjanak le arról a törekvésükről, hogy nemzetközi befolyásukat növeljék.

Ötödször és végezetül, azok a feltevések, amelyeken a Reagan-féle megközelítési mód nyugszik, tévesek azért is, mert továbbra is kizárólag a szovjet magatartást állítják a figyelem középpontjába, és így sok energiát elvonnak a világ többi kritikus problémájának megoldásától, amely problémák létrejöttében részük volt talán a szovjeteknek, de amelyeket nem egyedül ők okoztak. A Szovjetunió valóban kihasznál és a jövőben is ki fog használni minden nehézséget, amellyel az Egyesült Államok szembekerül a nemzetközi küzdőtéren. Ám az amerikai politika csak akkor lehet hatásos, ha nemcsak azzal a dolgokat tovább bonyolító tényezővel foglalkozik, hogy a Szovjetuniónak milyen szerepe volt az adott probléma kialakulásában, hanem megvizsgálja azokat a helyi viszonyokat is, amelyek az adott problémát szülték.

Továbbá a nemzetközi küzdőtéren zajló amerikai—szovjet versengés nem mindig olyan játszma, amelyben csak az egyik, vagy csak a másik fél győzhet, amelyben az egyik fél érdekei mindig szöges ellentétben állnának a másik fél érdekeivel. Egyes esetekben a két fél érdekei igenis egybeesnek. Mindkét fél érdeke a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozása, az atomcsendegyezmény betartása és a kölcsönösen elfogadható fegyverzetellenőrzés és korlátozás elérése. Még ha világméretű versenyben is áll a Szovjetunióval, az Egyesült Államoknak arra kell törekednie, hogy hatékonyan hozzájáruljon mindazon kérdések megoldásához, amelyekben a két fél

érdekei legalább részben fedik egymást.

Bármennyire meglepően és furcsán hangzik is, az amerikai politika két szélsőséges változata között a kelet —nyugati kapcsolatok ügyében — gondolunk itt az 1972-es enyhülési politikára és Reagan elnök megközelítési módjára — lényeges hasonlóságok vannak. Mindkét vonal derülátó abban, hogy viszonylag rövid időn belül magatartásuk megváltoztatására lehet késztetni a szovjeteket; az enyhülés befolyásolhatja a Szovjetunió belpolitikai és nemzetközi magatartását a pozitív és negatív összekapcsolások révén, Reagan politikája a kényszerítő erejű impulzusokkal pedig ellenállhatatlan. Mindkét politikai vonal könnyű kiutat keresett, illetve keres, hogy hosszú távon ne kelljen szembenéznie a szovjet kihívással; az enyhülési politika túlbecsüli az ösztönzés és az elrettentés együttes hatását a szovjet magatartásra, a reagani politika pedig a szovjet gazdasági és társadalmi nehézségekből eredő politikai következményeket túlozza el.

Sem az enyhülési politika, sem Reagan politikája nem értékeli reálisan, hogy az Egyesült Államok mennyire képes befolyásolni az oroszokat: az enyhülési politika képviselői — tegyük hozzá, hogy nem saját hibájukból — a gyengébb fél pozíciójából közelítették meg a szovjeteket, kezdetben a vietnami háború, később a Vietnam utáni szindróma és a Watergate-ügy következtében; a reagani politika kialakítói a szólamokat összekeverik az erővel, nem vesznek tudomást az amerikai és a nyugat-európai gazdasági helyzet realitásairól, a Nyugat-Európával kötött szövetség állapotáról, valamint a honi és nyugat-európai közvélemény hangulatáról.

Az enyhülés nemcsak azért bukott el, mert bel- és külpolitikai értelemben a gyengébb fél pozíciójából közelítette meg a Szovjetuniót. Azért is el kellett buknia, mert túlzott reményeket és várakozásokat ébresztett az amerikaiakban. Reagan politikája eddig, mint már megjegyeztük, azért volt sikeres, mert időben egybeesett a szovjetek túlzott terhevállalásával, a szovjet vezetőségben bekövetkezett őrségváltással és a szovjet külpolitika visszahúzódó szakaszával. Hosszú távon azonban a Reagan-politika is el fog bukni, hacsak nem módosítja számottevően céljait és a rendszer alakulásával kapcsolatos várakozásait, és nem bővíti azoknak a politikai eszközöknek a körét, amelyekkel befolyásolni lehet a szovjet külpolitikát. Ha a Reagan-politika elbukik, ennek következményei még károsabbak lesznek az amerikai érdekekre nézve, mint az enyhülési politika következményei voltak, mert így Nyugat-Európa, Kína és a Szovjetunió szemében hitelét veszti az az amerikai állítás, hogy az Egyesült Államok elég eltökélt és erős.

V.

A két szuperhatalom, a két életvitel, a két értékrendszer közötti konfliktus a 20. század végéig, ha ugyan nem tovább, rá fogja nyomni bélyegét a nemzetközi politikára. Egyik fél sem hagyhatja vagy fogja otthagyni a nemzetközi küzdőteret azért, hogy belső gondjaival foglalkozzék, és egyik fél sem lesz képes arra, hogy egymaga, vagy más erőkkel összefogva uralja a színteret, mint ahogyan azt az Egyesült Államok a második világháborút követő tizenöt évben tette. Ebben a helyzetben az Egyesült Államoknak egy *hosszú időtartamra szóló* alternatívát kell keresnie az uralkodás vagy a visszavonulás viszonylatában.

Ez valószínűleg egyszerűnek hangzik, mégis ezt a legnehezebb megvalósítani a demokratikus társadalmakban, különösen egy olyan társadalomban, mint az amerikai, ahol a közvélemény örökösen szélsőségekben gondolkodik, ahol a tömegtájékoztató eszközök mindig szenzációra éhesek, s ahol moralizálva közelítik meg a külpolitikát. Egyszóval, ez az alternatíva nem jelent sem teljes ellenségességet, sem teljes együttműködést a Szovjetunióval. Nem jelenti, mint ahogyan egyes amerikai liberális vezetők hangoztatják, az 1970-es évek elejére jellemző enyhülési politika visszaállítását sem. Egy egészséges, hosszú távra szóló ame-

rikai politika több dimenziós megközelítést követel, amely, miközben akadályokat gördít a Szovjetunió világpolitikai céljainak útjába, igyekszik szabályozni a versengést és a konfliktust. Ez a politika a szovjet terjeszkedés fokozatos visszaszorítására is irányul, még a feszültség fokozásának árán is. Egyes esetekben ez a politika kemény és elszánt amerikai ellenállást követelne a szovjet lépésekkel szemben, más esetekben pedig komoly erőfeszítéseket a kompromisszum érdekében. Ez a politika a szovjetek féken tartására törekedne, miközben a minimálisra csökkenti a tényleges konfrontáció veszélyét.

Ez a hosszú távú politika Reagan jelenlegi szovjet politikájának pozitív elemeiből indulna ki. Az Egyesült Államoknak természetesen fokoznia kell katonai felkészültségét. A Reagan által megkezdett fegyverkezési program keretében *azonban* világos prioritásokat kell megjelölni. A Reagan-kormányzat katonapolitikájából tűnjön el a „megnyerhető" nukleáris háború megvívásának morbid célja és a hadászati fölény elérésének szívfájdító agyréme. A hadászati fölény mint olyan, értelmetlen fogalom, ismervén a létező nukleáris arzenálok méretét és a stratégiai paritás tényét; semmi racionális *katonai* jelentősége nem lehet annak, amit a felek bármelyike tesz a hadászati fegyverek területén.

Ehelyett a Reagan-kormányzat, az Egyesült Államok és Nyugat-Európa korszerűbb potenciálját kihasználva összpontosítsa figyelmét a hagyományos regionális erők fejlesztésére és egy hiteles elrettentő erő kialakítására a hadszíntéri atomfegyverekből, támogatva a NATO 1979-ben hozott kettős döntését, amely egyfelől jóváhagyta az új hadszíntéri erők telepítését, másfelől arra ösztökélte a szövetséget, hogy a méltányosság alapján folytasson tárgyalásokat az ilyen fegyverek korlátozásáról. E döntés szellemében az amerikai fegyverkezési programot mint egészt kísérjék — és ne kövessék — a Szovjetunióval folytatott tárgyalások. Világossá kell tenni az Egyesült Államok szövetségesei és az amerikai nyilvánosság előtt, hogy ez nem a publicitás kedvéért történik, hanem azért, hogy valóban eredmények szülessenek a fegyverkorlátozás és -ellenőrzés, a nukleáris fegyverek elterjedésének megakadályozása és az atomcsend-egyezmények területén.

Az amerikai kormánynak természetesen rá kell bírnia az amerikai nyilvánosságot, hogy vállalja és viselje a szovjet kihívásból eredő terheket. De a nyilvánosságot fülsiketítő, gyújtóhatású retorika nélkül is lehet mozgósítani. Ennek a retorikának a túlzásai és nyerssége különösen sok kárt okoz az Egyesült Államok szövetségesei körében, akik megdöbbennek tőle, és a háborús uszítás jeleként értelmezik. Ami azonban a legfontosabb: Reagan szovjetellenes retorikája azért kockázatos és esztelen, mert a barátok és vetélytársak nem tudhatják, hogy Reagan mit képes valóra váltani ígéreteiből. Mi több, az ember eltűnődik azon, mi lenne rosszabb — az, ha „sikerülne", vagy az, ha nem sikerülne valóra váltani a szovjetellenes szélsőséges retorika célkitűzéseit. „Siker" esetén olyan konfrontáció támadna a Szovjetunióval, amelynek kimenetelét nem lehet megjósolni. Kudarc esetén erősen és tartósan meginogna az amerikai vezető szerep a nyugati szövetségen belül és az Egyesült Államok mint a szovjet expanzionizmussal szembeforduló fő erő hitele.

Az Egyesült Államoknak természetesen ösztökélnie kell nyugat-európai szövetségeseit, hogy felismerjék a szovjet terjeszkedésben rejlő veszélyeket, és viseljék az Európán kívüli és belüli közös érdekek megvédése terén rájuk eső terheket, mert az enyhülés mai kettéválása csak a szovjetek cselekvési rugalmasságát fokozza, és erősen aláássa a szovjet magatartás befolyásolása céljából alkalmazott gazdasági és katonai eszközök hatását. Azonban sem a nyugat-európai politikusok, sem a nyugat-európai emberek nem nézik jó szemmel, ha az Egyesült Államok nyomást gyakorol rájuk, ezért erről esetről esetre kell döntést hozni, gondosan mérlegelni, milyen előnyök származnak abból, ha a nyugat-európaiak az adott kérdésben alkalmaz-

kodnak, s mennyire nő a feszültség a szövetségen belül, ha a nyugat-európaiak nem hajlandók igazodni az amerikai vonalhoz. Reagannek csak azokban az esetekben kell kemény nyomást kifejtenie, amikor jó esély van a sikerre, vagy amikor a szóban forgó kérdés létfontosságú; nyilvánvalóan nem ez volt a helyzet a csővezeték ügyében, ez a helyzet viszont, megítélésünk szerint, az Európában hadrendbe állítandó hadszíntéri atomerő ügyében.

Az Egyesült Államoknak természetesen törekednie kell arra, hogy a minimálisra csökkentse és ellensúlyozza a regionális konfliktusokban és polgárháborúkban történő szovjet beavatkozás következményeit. Csakhogy, mint már korábban említettük, még ha a szovjet érdekek olyan lépéseket diktálnak is, amelyek felborítják a status quót, elmélyítik és kiszélesítik a regionális konfliktusokat, ez utóbbiakat nem a szovjetek okozzák. Az Egyesült Államoknak a regionális konfliktusokat a kelet—nyugati kapcsolatok egyik dimenziójának kell tekintenie. Az amerikai politikának figyelmet kell fordítania a kiegyensúlyozatlanság helyi forrásaira is a „harmadik világban", és az evolúciós változások előmozdításával igyekeznie kell lehetetlenné tenni a Szovjetunió számára, hogy kihasználja a revolúciós változásokban rejlő lehetőségeket.

Végezetül, összehangoltabb és alkotóbb szellemben kell mérlegelni, hogy milyen arányú összetételben tanácsos alkalmazni egyszerre az ösztönzést és az elrettentést, az amerikai politikának azt az eszközét, amely az enyhülés kudarca ellenére továbbra is célravezető. Az amerikai és a nyugati ösztönzés és elrettentés azonban csak akkor erősítheti egymást és lehet hatásos, ha három feltétel teljesül.

Először is, az elrettentés legyen hiteles és tartós, nem úgy, mint az 1970-es években. Ez azt jelenti, hogy a szovjeteknek biztosnak kell lenniük afelől, hogy az amerikai és nyugat-európai hatalom hosszú távon is kész és képes szembefordulni a szovjet kihívással, ha létfontosságú nyugati érdekek kerülnek veszélybe. Az Egyesült Államok és a nyugati szövetség most már mindig az erő pozíciójából forduljon szembe az oroszokkal — s ez legalább annyira múlik a nyugati és különösen az amerikai vezetőség elszántságán, mint a szükséges anyagi feltételeken. Támadhatnak persze olyan helyzetek, amikor csak a szovjet lépések feltartóztatására irányuló amerikai erő és eltökéltség foka dönti el a két rendszer közti világméretű versengés adott szakaszának kimenetelét.

Egy másik feltételt is teljesíteni kell azonban ahhoz, hogy hatásosan alkalmazni tudjuk az összekapcsolás elvét. Az amerikai politika alakítóinak mind rövid, mind hosszú távon késznek kell lenniük arra, hogy a legkülönfélébb módokon jutalmazzák a Szovjetunió bizonyos külpolitikai döntéseit. A katonai erő és a politikai eltökéltség nem helyettesítheti a külkereskedelmet, a hiteleket és a cserekapcsolatokat, melyek önmagukban nem elegendők érdemi változások előidézésére a Szovjetunió magatartásában. Ezek kétségtelenül nagyon hasznos tényezők, de csak akkor, ha érdemi tárgyalások is folynak olyan kérdésekről, amelyekben a két fél érdekei fedik egymást, konzultációk zajlanak a regionális konfliktusokról és csúcstalálkozókra is sor kerül. Ez utóbbiakról nem lehet lemondani, mint ahogyan a Reagan-kormányzat a jelek szerint tette. Az ösztönzés csak akkor lehet hatásos, ha az elrettentés hiteles, erős és folytonos. Ám az elrettentésnek csak akkor lesz számottevő hatása, ha közben ösztönözzük is.

Harmadszor, az ösztönzés és elrettentés politikája csak akkor válhat be, ha az amerikai és a nyugati politika reális célokat tűz ki a Szovjetunióval kapcsolatban. Ha a Reagan-kormányzat egyes tagjai örökösen azzal büszkélkednek, hogy különböznek elődeiktől, mert ők a szovjet rendszer gyökeres megváltoztatására vagy felbomlasztására törekednek, ezzel olyan légkört teremtenek a szovjet—amerikai viszonyban, amely nem kedvez a kompromisszumnak és a kölcsönösen elfogadható megegyezésnek, s idővel minden eddiginél inkább kikezdi az Egyesült

The Guardian

Tomjuk pukkadosig!

Államok viszonyát Nyugat-Európával.

Önmagában kevés, ha erkölcsi alapon felháborodunk a szovjet vezetők praktikáin, és elítéljük a szovjet törekvéseket; reális és elérhető célokat kell kitűznünk a szovjet külpolitikát illetően. Minthogy az elmúlt évtizedekben az amerikai—szovjet kapcsolatok állapotától függött a háború vagy a béke kérdése, az amerikai politikusok még ezen kevésbé nagyravágyó céljának elérése is párját ritkító jelentőségű. A Reagan-kormányzat maximalista megközelítése olyan illúziókon nyugszik, amelyeket az Egyesült Államok és a nyugati szövetség erejének és a szovjet rendszer gyengeségének retorikus eltorzulása táplál, valamint annak túlzott derűlátással történő megítélése, hogy az amerikai politika mit képes elérni.

Ha közöljük a szovjetekkel, mint a kormányzat tulajdonképpen tette, hogy „el fogunk temetni benneteket", ezzel ugyanolyan reakciót váltunk ki a szovjet vezetőkből és nyilvánosságból, mint amilyen reakciót annak idején Hruscsov hasonló kijelentése váltott ki az amerikaiakból. "(. . .)

A Reagan-féle politika mai formájában csak két választási lehetőséget nyújt a szovjet vezetőknek: vagy konfrontáció, vagy kapituláció. Ha, mint időnként úgy tűnik, a Reagan-kormányzat úgy véli, a szovjet rendszer jellegéből adódóan a szovjet külpolitikát nem lehet a Nyugattal való viszonylag békés együttélés irányába terelni, akkor az amerikai külpolitika nem más, mint olyan eszköz, amely a lehető legjobb feltételeket teremti meg a Kelet és Nyugat között kitörő háború esetére. Van egy kérdés, amelyet az amerikai politikusoknak haladéktalanul fontolóra kell venniük. Lehetséges-e a bé-

ke és a szabályozott versengés a Szovjetunióval a szovjet rendszer érdemi megváltoztatása nélkül? Erre a kérdésre a Szovjetunióval foglalkozó amerikai szakértők többsége egyértelműen azt válaszolná: „Igen, lehetséges". Kérdés azonban, hogy Reagan elnök és tanácsadói egyetértenének-e velük?

Nem világos, hogy az amerikai rendszer viszonyai között a kívánatos állhatatossággal és türelemmel folytatható-e a fentiek szellemében korlátozott célokat kitűző, gondosan irányított politika, vagy pedig a csapongó hangulatú választók és tömegtájékoztató eszközök ismét az egyik végletből a másikba fognak esni. Annyi azonban világos, hogy a két amerikai párt politikai vezetőségének az a kötelessége, hogy tudatosítsa az elhúzódó konfliktus komor realitását a nyilvánosságban, valamint azt, hogy külpolitikai erőforrásainkat rugalmasan kell hasznosítaniuk azoknak az amerikai politikusoknak, akik ezt a konfliktust irányítani fogják az elkövetkező évtizedekben.

(Az amerikai folyóirat 1982—83. téli számából)

IPW Berichte

„A kommunista országok demokratizálásáról"

KONFERENCIA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÜLÜGYMINISZTÉRIUMÁBAN

(RÖVIDÍTVE)

Az elmúlt hónapokban megszaporodtak a neves amerikai ideológusok, politikusok és katonai szakértők részvételével rendezett tanácskozások, amelyeken az ideológiai harc fokozásának módszereiről tárgyaltak. A legjelentősebb az a konferencia volt, amelyet 1982. október 18-án és 19-én rendezett az amerikai külügyminisztérium Washingtonban „A kommunista országok demokratizálása" címmel. A konferencián kormányképviselők és -szakértők, egyetemi tanárok, publicisták, szakszervezeti vezetők és a szovjetellenes emigráns szervezetek képviselői vettek részt. „A konferencia lényegében zárt ajtók mögött folyt, hogy mindenki nyíltan, szabadon kifejthesse a kommunizmus problémájával kapcsolatos nézeteit" — jelentette a *Bayernkurier*.

A fegyverkezés és a gazdasági háború mellett a reagani stratégia harmadik oszlopa az ideológiai hadviselés. Kiviláglik ez George Shultz külügyminiszter beszédeiből és Eagleburger külügyminiszter-helyettes nyilatkozataiból is. Eagleburger ismételten körvonalazta a tulajdonképpeni célt, amikor a szocialista országokban működő ellenforradalmi erők kapcsán kijelentette: „Tartozunk nekik és magunknak is annyival, hogy segítsük őket, hogy megtegyünk mindent, ami erőnkből telik és ami nem lépi át a józan ész határait".

Hogy valójában mit is jelent a „józan ész" azoknak, akiknek szemében a szocializmus megsemmisítése élvez prioritást, arra George F. Kennan, volt amerikai diplomata, a reagani politika egyik legkövetkezetesebb ellenzője világított rá: „E politika olyan valószínűtlen és vad elképzeléseken nyugszik, ellenségeinkről a vad és hatalmas szörnyeteg oly fantasztikus képét festi, annyira figyelmen kívül hagy nyilvánvaló és fontos momentumokat, s

oly gyermekes elképzelései vannak a nagy államok cselekvési módjairól és azok motivációiról, hogy már-már arra gondolok, valami nagyon fontos dolog elkerülte a figyelmemet; mert ha nem, akkor különös következtetéseket kellene levonnom washingtoni stratégáink elmeállapotát illetően — hadd ne magyarázzam tovább."

Shultz külügyminiszter a washingtoni konferencián a szocializmusellenes felforgató tevékenység három fő irányát jelölte meg.

A rádióadók fejlesztése

Az USIA (United States Information Agency) már 1981-ben létrehozott egy bizottságot Norman Podhoretz vezetésével, amelynek feladata az ideológiai diverzió hosszú távú irányvonalainak kidolgozása volt.

A rádióadók hálózatának fejlesztésére 1982 végéig 44 millió dollárt fordít az Egyesült Államok — jelentették be a konferencián. Összesen több mint 1 milliárd dollárt irányoznak elő erre a célra. Miként a szocialista országokat már ma is körülveszi az amerikai katonai támaszpontok hálózata, kiépítik a rádióadók hasonló rendszerét is. Az Amerika Hangja az egész világon sugároz műsort. A Szabad Európa és a Szabadság Rádió Európának, a Szabad Ázsia Adó Vietnam, Laosz, Kambodzsa, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és Kína felé, a Radio Marti pedig a szocialista Kuba számára sugároz műsort.

Az új célok meghirdetésén és az anyagi ráfordítások fokozásán túlmenően tettek már gyakorlati lépéseket is. Reagan elnök például a Szabadság és a Szabad Európa Rádiót kiemelte egy kongresszusi bizottság illetékességi köréből, és az állami Board of International Broadcasting (a nemzetközi rádióadások felügyelete) hatáskörébe utalta át.

Bár ezeknek az adóknak a felelős vezetői mindig is kérkedtek a szocialista országokban működő ellenforradalmi erők tevékenységének szítása-ban elért „sikereikkel", ami egyébként megmutatkozott Lengyelországban, az elnök elbocsátotta a Szabadság Rádió éléről Glenn Fergusont és alelnökét, Ralph Waltert, valamint a Szabad Európa Rádiótól James Brown igazgatót.

A Szabadság és a Szabad Európa Rádió új elnöke James Buckley, a volt New York-i konzervatív szenátor lett. Kertelés nélkül kinyilvánított feladata úgy irányítani az adásokat, hogy azok nyomán a „szocialista országokban egyértelműen nyerjenek megfogalmazást a reformkövetelések".

A Szabadság Rádió szovjet részlegének új igazgatója George Bailey. A háború utáni években Bailey feladata volt híreket szerezni a szovjet hadsereg dezertőreitől, majd újságírói tevékenységet folytatott

Ellenzéki csoportok támogatása

Az ideológiai hadviselés második fő irányaként Shultz a szocialista államokban folyó nyílt felforgató tevékenység támogatását jelölte meg.

Az amerikai kormányzat a jövőben pénzelni kíván minden amerikai magáncsoportot, amely részt óhajt venni politikai ellenzéki csoportok létrehozásában a szocialista országokban, ahogy az amerikai szakszervezeti szövetség, az AFL CIO is támogatta az ellenforradalmi erőket Lengyelországban.

Az ideológiai felforgatás dolgában illetékes Board for International Broadcastinggal szoros együttműködésben a Reagan-kormányzat agytrösztjei kidolgozták, hogy miként lehetséges „földalatti manőverekkel", a diverzáns adók nyújtotta irányítással ellenzéki csoportokat létesíteni.

Az ellenzéki mozgalmakat anyagi és nyílt politikai támogatásban kell részesíteni. „Ezért politikai harci kampányt kell indítanunk, amelynek célja megfosztani a szovjet rezsimet létjogosultságától" — írta a Külpolitikai Tanulmányok Intézetének egyik munkatársnője.

Hatékonyabb „ellenzék" létrehozása érdekében az Egyesült Államok kettőzze meg erőfeszítéseit — hirdetik nyíltan. Az ún. disszidensek támogatásában „ne zavarják őket Moszkva reakciói, ne törődjenek azzal, hogy a támogatás gátolja az enyhülést"

Módosított emberi jogok

Az Egyesült Államok nem szerezhetett valami jó tapasztalatokat már a Carter-féle emberijogok-kampánnyal sem. A szocializmust rágalmazó demagógia eleve célszerűvé tette, hogy legalább szóban elítéljék az emberi jogok sárba tiprását akkor is, ha azt az Egyesült Államok egyik szövetségese gyakorolja. Ilyen szempontokat a Reagan-kormányzat nem vesz figyelembe. Egyedül annak alapján ítélkezik egy-egy rendszerről, hogy támogatja-e az Egyesült Államok törekvéseit, vagy sem. E mértékkel mérve manapság az emberi jogok védői közé sorolják a népirtó salvadori rendszert is.

Jeane Kirkpatrick, az Egyesült Államok ENSZ-nagykövete egyik cikkében már 1979 novemberében bírálta Carter emberi jogok politikáját, és kifejtette nézeteit arról, miért nem sikeres ez a politika. A Külpolitikai Tanács előtt mondott egyik beszédében arra a következtetésre jutott, hogy az emberi jogok kérdését alá kell rendelni az Egyesült Államok külpolitikai céljainak. Hogy ezen mit értett, azt Podhoretz brutális nyíltsággal fejezte ki: „Mivel mi az igazságért küzdünk, a kommunista világ totalitárius rendszereivel szembe kell állítanunk az autoriter jobboldali rezsimeket."

Ezt a gondolatot fejezte ki a Reagan által kezdeményezett konferencia. Az eszmecsere célja volt meghatározni, hogyan lehet — főleg a szocialista és fejlődő országokban — olyan rendszereket létrehozni, amelyek hasonlítanak az amerikai demokráciára. Elliot Abrams, az amerikai külügyminisztérium reszortfelelőse kifejtette, hogy a legfontosabb emberi jog a „szabad választás". Ennek pedig előfeltétele a Szolidaritás típusú szervezetek létrejötte.

Az Egyesült Államok célja az emberijogok-kampánnyal tehát egyértelműen az, hogy megteremtsék a szocialista országokban az ellenforradalmi erők működésének lehetőségét, s egyben nagyobb mozgásteret biztosítsanak az imperialista titkosszolgálatok tevékenységének. Ebben az összefüggésben kell értelmeznünk azt is, amit Shultz külügyminiszter mondott a konferencián: „Az Egyesült Államok minden rendelkezésre álló eszközzel reagálni kíván mindenre, amit a maga részéről az emberi jogok megsértésének tekint."

(Az NDK-beli folyóirat 1983. februári számából)

HAROLD WILLIENS

Herald Tribune

A Pentagon szokása: felnagyítani a veszélyt

Amikor Ronald Reagan előterjesztette 1984-re vonatkozó költségvetési javaslatát, a hadiipar belső kiadványa, a cinikus hangvételéről ismert *Defense Week* ezzel a címmel hozta le a költségvetéssel foglalkozó vezércikkét: „A fenyegetés a mi pásztorunk". Az elnök példátlanul nagy összeget, 274 milliárd dollárt kért a Pentagon számára, a *Defense Week* így nem tartotta szükségesnek, hogy emlékeztesse a hadiipari szállítókat: „mi ellene vagyunk".

A katonai vezetés bölcsen tudja, hogy valóban a fenyegetés az ő pásztora. Ha Reagan nem tudja beleszuggerálni a közvéleménybe a mindenre képes, fenyegető szovjet behemótról kialakított szélsőséges látomását, akkor bizonyára nem kapna támogatást a kongresszustól fegyverkezési törekvéseihez, amelyekhez hasonlóval az Egyesült Államok történelmének békés időszakaiban nem találkozhattunk.

A kormányzat „fenyegetésgyártói" tehát inukszakadtáig dolgoznak. A fő-

parancsnok személyesen indított kampányt, amikor az Evangélikusok Országos Szövetsége előtt mondott magas hőfokú beszédében gyakorlatilag Szent Háborút hirdetett a Szovjetunió ellen. A „totalitárius sötétség erői — mondta figyelmeztetően — a Föld egész népességének elnyomására törekednek, ők állnak a modern világ minden gonoszságának gyújtópontjában".

Némiképp visszafogottabb, ravaszul szerkesztett fenyegető ropiratot dobott be a köztudatba a következő napon a katonai hírszerző ügynökség. A *„Szovjet katonai hatalomról"* című tanulmány változata a lehető legfeketébb képet festette a szovjet hadigépezetről, amely „a szovjet befolyás és ellenőrzés fokozatos kiterjesztésére, a félelem érzésének elsepegtetésére, a bénultság állapotának állandósítására törekszik". Erre az Egyesült Államok megfelelő katonai válasza — magyarázza Caspar Weinberger hadügyminiszter a bevezetőben — legszentebb kötelességünk az utánunk következő generációkkal szemben.

A legszentebb kötelességünk az, hogy józanul mérlegelve, megvizsgáljuk a mostanában hangoztatott követelések jogosságát. S ezek a követelések, a történelmi előzményeket tekintve, aligha állják meg a helyüket.

Az ötvenes évek közepén a hírszerző munka megállapításaira alapozott hivatalos becsles azt jósolta, hogy a szovjeteknek 1960-ra mintegy 500 stratégiai bombázóból álló legiflottájuk lesz. Az amerikai bombázógyártás ezután látványos növekedésnek indult, s az eredmény: az évtized végére Amerikának 1848 bombázója volt, szemben a szovjetek mindössze 160—190 gépével.

Ugyanebben az időben John Kennedy elnökválasztási korteshadjáratának egyik alaptétele volt az Egyesült Államok és a Szovjetunió között keletkezett „rakétaszakadék". Az elmélet egy 1957-ben készült hivatalos becslésre épült, amely tudni vélte, hogy a szovjeteknek 1964-ben már 2000 interkontinentális ballisztikus rakétájuk lesz, míg az Egyesült Államoknak szégyenletesen kevés, mindössze 130. Irdatlan költségek árán az Egyesült Államok 1964-ben elérte, hogy területén 834 interkontinentális ballisztikus rakéta legyen hadrendbe állítva, de emögött a Szovjetunió a maga nem egész 200 rakétájával messze elmaradt.

Kennedy elnök elnökké választása után röviddel bejelentette, hogy a „rakétaszakadék" csakúgy, mint nem sokkal korábban a „bombázószakadék", immár nem létezik. Igen ám, de mivel később nem vették ismételten számba a két fél haderejének alakulását, az amerikai ballisztikus rakéták hadrendbe állítása nagy lendülettel folytatódott tovább. Kennedy elnök nyitott szemmel belesétált a „becsületesség szakadékába", s ezzel olyan veszélyes precedenst teremtett, amely hasonló lépések megtételere jogosítja fel a jelenlegi kormányt.

A „Szovjet katonai hatalomról" készült írás közzétételét megelőző héten kiszivárgott információkból, kormányjelentésekből és a Pentagon megnyilvánulásaiból kiderült: a képzelt szovjet katonai szörny törékeny agyaglábakon áll. S a „sebezhetőség ablaka" mitoszt tovább tépázta, hogy egy magát megnevezni nem akaró hadügyminiszteriumi forrás február 28-án közölte a *Reuter*ral: „A szovjetek felkészültsége még ahhoz sem volna elegendő, hogy képesek legyenek az első csapásra". Másnap a CIA beismerte, hogy hivatalos becsleseiben az utóbb. 6 év alatt mintegy 100 százalékkal eltúlozta a szovjetek állítólagos katonai kiadásait.

Aztán március 2-án Richard DeLauer, a hadügyminiszter kutatási és fejlesztési feladatokkal megbízott helyettese szükszavúan elismerte a törvényhozás egyik bizottsága előtt a fejlett katonai technológiák tekintetében az Egyesült Államok 15:1 arányú felsőbbrendűséget élvez a Szovjetunióval szemben. Néhány nappal később a Pentagon egy magas rangú funkcionáriusa azt közölte a tudósítókkal, hogy „stratégiai értelemben mi jobbak vagyunk". Másnap reggel, miután a szinfalak mögött nyilvánvalóan eligazították, nagy sietve sajtóközleményt adott ki, amelyben megmagyarázta: korábbi kijelentését úgy értette, hogy az Egyesült Államoknak „csak a legtágabb értelemben van fölénye — összehasonlítva az egyik társadalmat a másikkal".

Ami a Szovjet katonai hatalom-

ról" című tanulmányt illeti, annak megállapításai elsősorban olyan fegyverekre vonatkoznak, amelyek kifejlesztése még korai fázisban van, s amelyek könnyen megjósolható hatással lesznek a folyamatban levő amerikai fejlesztési programokra. A Pentagonnak ez a legújabb „szakadék"-szemlélete, a dolgok lényegét tekintve, komoly érv lehet a kölcsönös nukleáris befagyasztás mellett. Ha ugyanis a szovjetek valóban nem állnak messze attól, hogy ilyen őrületes katonai erőre tegyenek szert, akkor most kell elérnünk a befagyasztást.

(Az amerikai napilap 1983. április 13-i számából)

Le Monde diplomatique

KONRAD EGE

Az Egyesült Államok fegyverkezési erőfeszítései

VÉDELMI VAGY HADI KÖLTSÉGVETÉS ?

Valóságos felzúduláshoz vezetett az Egyesült Államokban, amikor tavaly a New York Times részleteket közölt a Pentagon „Five Year Defence Guidance" (Öt évre szóló védelmi irányelvek) című tanulmányából, amely szerint az Egyesült Államoknak „felül kell kerekednie" egy világméretű atomháborúban. Amikor azonban Caspar Weinberger hadügyminiszter azt közölte 1983 februárjában közzétett kongresszusi jelentésében, hogy az amerikai fegyveres erőknek egy atomháború után képeseknek kell lenniük „kedvező feltételekkel helyreállítani a békét", a tömegtájékoztatási eszközök többsége már megjegyzés nélkül hagyta e kijelentést.

Úgy tűnik, a Reagan kormánynak sikerült módosítania a katonai stratégiáról folyó vita hangnemét. Mindazonáltal a nukleáris és a hagyományos fegyvertár megerősítésére vonatkozó konkrét tervek, amelyek a Pentagon évi jelentésében szerepelnek, valamint az 1984-es költségvetési évre szóló hitelkérelmek, nagyobb súllyal esnek latba, mint a hivatalos személyiségek nyilatkozatai. A hadikiadások összege 1984-ben, az infláció leszámítva, az előirányzatok szerint 10 százalékkal emelkedik, és így eléri a 274 milliárd dollárt.

Weinberger világosan a kongresszus értésére adta, hogy a honatyáknak, hacsak nem akarják veszélyeztetni a honvédelem korszerűsítésére vonatkozó 5 éves Reagan-terv sikerét, hozzá kell járulniuk a kért hitelekhez. 1988-ban, a terv utolsó évében, Weinberger szerint a hadikiadások 377 milliárd dollárra rúgnak majd, másszóval a költségvetési bevételek minden egyes dollárjából 65 centet fognak felemészteni, szemben a jelenlegi 50 centtel. A cél az, hogy az Egyesült Államoknak minden eszköze meglegyen a talpon maradáshoz egy bármely ellenséggel megvívandó háborúban, vagy akár egy világméretű atomkonfliktusban. Weinberger hitelkérelmei alapján a hadi költségvetés három területen emelkedne a legnagyobb mértékben: az atomerőnél, az irányítási, ellenőrzési és távközlési rendszernél, valamint a kutatás-fejlesztésnél.

Az atomerő növelésénél elsőbbséget adnak a Pershing—II rakéták, valamint a földről kilőhető cirkáló rakéták (Ground-Launched Cruise Missiles, GLCM) tökéletesítésének és hadrendbe állításának. Az említett fegyverek telepítését ez év végétől tervezik Európában.

Weinberger évi jelentése megerősíti, hogy ezek a rakéták az első csapás fegyverei: a Pershingek „hatékony eszközök a sürgősen elpusztítandó lét-

fontosságú csomópontok — *hard targets* — és objektumok megtámadásához", a cirkáló rakéták pedig lehetővé teszik, hogy az Egyesült Államok Európából „távolabbi célok megtámadására is képes legyen" anélkül, hogy be kellene vetnie az amerikai földön állomásozó interkontinentális rakétákat.

Több ezer, atomfejjel ellátott, repülőgépről kilőhető cirkáló rakéta (Air-Launched Cruise Missile, ALCM) bevetése Reagan tervének a második fő célja. Néhány B—52-es repülőerődöt máris felszereltek cirkáló rakétával. E rakéták rendkívül pontosak és gyakorlatilag nem érzékelhetők a radarernyőn. (A cirkáló rakéták új, STEALTH — fordításban TITKOS — elnevezésű, álcázó technikával ellátott változata most van készülőben.) Caspar Weinberger hadügyminiszter szerint a cirkáló rakéták „komoly problémá elé állítják" a szovjet legvédelmet; e rakéták gyakorlatilag kilőhetek a szovjet legteren kívüli területekről is. A Pentagon most állít hadrendbe 100 B—1B típusú bombázót, amelyek egyenként 22 cirkáló raketa befogadására képesek.

Tavaly néhány hadihajót felszereltek Tomahawk cirkáló rakétával. Az 1984-es költségvetési évben összesen 124 ilyen rakétát állítanak be 393 millió dollárért, majd 1985-ben újabb 353 Tomahawk áll hadrendbe. A rakéták, írja Weinberger, „több hadihajóra osztjak el az offenzív utóerőt". A cirkáló rakéták döntő elemét képezik a Reagan által megkezdett atomstratégiának. Ezektől a rakétáktól reméli a Pentagon, hogy sértetlenül megmaradnak egy totális nukleáris háborúban. Hadrendbe állításukkal, véli Frank Kelso ellentengernagy, a haditengerészet tengeralattjáró osztályának igazgatója, az „Egyesült Államok biztos lehet abban, hogy bizonyos megtorló erővel még egy atomrakétapárbaj után is rendelkezhet". Az Egyesült Államok több száz, majd több ezer cirkáló rakétát akar beállítani, európai célpontokra irányítva. Ezek elavulttá teszik a korúlbelül hatezer, Európában állomásozó, elég régen gyártott taktikai atomfegyver jó részét. A NATO közgyűlése által közzétett jelentés e fegyverek csökkentését ajánlja. Ezt azzal indokolja, hogy a „NATO-nak kevés a veszteniválója, viszont sokkal többet nyerhet, mindenekelőtt politikai téren, ha csökkenti, sőt mi több, ha teljesen felszámolja e fegyvereket".

A Weinberger által javasolt költségvetés azt is előirányozza, hogy növelik a cirkáló rakéták „új generációjának", a Trident—2 rakéta kifejlesztésére szánt másfél milliárd dolláros alapot. E fegyvereket a Trident tengeralattjárókon helyeznék el, hatezer kilométeres hatósugarúak, és „képesek létfontosságú célpontok megsemmisítésére". A kongresszus felhatalmazta a Pentagont 10 Trident tengeralattjáró megvételere, e hajókat egyenként 24, legfeljebb 14 robbanófej befogadására képes Trident—2 raketával szerelnek fel. Egyetlen Trident tengeralattjáró, Carter volt elnök szerint, képes lenne megsemmisíteni egy több mint 200 000 lakosú szovjet várost.

Az atomfegyverek „korszerűsítési" programjának utolsó fejezete 100 MX interkontinentális ballisztikus raketa (ICBM) megepítését irányozza elo. Tavaly, a katonai költségvetésről szóló vita során a kongresszus bírálta e szárazföldön állomásozó fegyvereket, azzal érvelve, hogy sebezhetők egy meglepetésszerű támadás esetén. Viszont az MX raketa hivei pontosan a már meglevő szárazföldi rakéták sebezhetőségét hozták fel érvül. Egyelőre nem született döntés arról, hogy hadrendbe állítsák e raketákat. Weinberger hadügyminiszter mégis pénzt kér ahhoz, hogy 1984-ben 24 rakétát tudjanak gyártani. Márpedig ezek a fegyverek, mondják Reagan katonai tervének ellenzoi, első csapáskent vethetők be. Herbert Scoville, a CIA volt igazgatóhelyettese ugyanezen a véleményen van: az MX „csak akkor hatékony, ha a stratégiai atomháború elején vetik be".

A kormány továbbra is azt állítja, hogy az Egyesult Államok „majdnem minden területen elmarad a Szovjetuniótól", de elismeri, hogy a csúcstechnológia vonatkozásában nagyon nagy előnyt élvez. A kutatási és technológiai kérdésekben illetékes hadügyminiszter-helyettes, akinek jelentését néhány héttel azután hozták nyilvánosságra, hogy Weinberger eloterjesztette hitelkérelmeit, megerősíti, hogy technológiai téren, a legfonto-

sabb 20 tényezőt vizsgálva 15-ben az Egyesült Államoké az előny, további 4-ben pedig egyenlőség áll fenn.

A hadügyminisztérium a kutatási-fejlesztési célokra szánt 30 milliárd dollár zömét az űrháborúra alkalmas fegyverek, a lézerfegyverek, a legfontosabb hadi célokra irányuló atomrakéták, az új STEALTH technikával felszerelt bombázók, tengeralattjáró-ellenes eszközök, továbbá egy rakétaelhárító rendszer kikísérletezésére és kifejlesztésére fordítja. A hagyományos fegyverzet terén a Pentagon mindenekelőtt a nagy hatótávolságú, pontosan irányítható fegyverek és robbanófej-együttesek kifejlesztésére összpontosít, ez utóbbiak irányított tölteteket szórnak szét. A pontosabb atomfegyverekhez hasonlóan ezek a tökéletesített hagyományos fegyverek is lehetővé teszik az amerikai fegyveres erőknek az új, „Airland Battle" elnevezésű amerikai harci doktrína alkalmazását.

Lényegüket tekintve az amerikai háborús tervek a Varsói Szerződés erői ellen irányulnak: „A Szovjetunió megfélemlítésének szükségessége" áll tehát az Egyesült Államok katonai stratégiájának a középpontjában. A Pentagon mindazonáltal elismeri, hogy „a Szovjetuniótól függetlenül is vannak feszültségforrások". Így például az amerikaiaknak számolniuk kell azzal az eshetőséggel, hogy elzárják előlük „a külföldi piacokat és a tengerentúli erőforrásokat", amelyekre azért van szükségük, hogy „fenntartsák hatalmuk és jólétük ipari, mezőgazdasági és technológiai alapjait". A nem hagyományos harci egységek és a gyorshadtest célja éppen az, hogy semlegesítse a harmadik világ részéről megnyilvánuló fenyegetést. Weinberger a helyzethez alkalmazkodó különleges egységek fejlesztését indítványozza, amelyek hasonlóak a Salvadorban, Hondurasban és Libériában jelenleg tanácsadói minőségben működő egységekhez. A Szovjetunió elleni harci stratégia egyre nagyobb szerepet szán Kínának. Weinberger kijelentette, hogy egyik célja „tartós stratégiai kapcsolatok megteremtése a Kínai Népköztársasággal". A Védelmi Irányelvek dokumentuma még egyértelműbb, amikor azt a célt tűzi ki, hogy Kína az Egyesült Államok katonai és politikai szövetségesévé váljék. „Bátoritjuk és amennyiben lehetséges, az utánpótlásban támogatjuk Kínát, hogy katonai akciókkal kösse le a Szovjetunió távol-keleti szárazföldi, légi és haditengerészeti erőit."

A kormány szerint a fegyveres erők korszerűsítésére vonatkozó erőfeszítések jelentősen megerősítették az amerikai hadsereget, növelve annak mozgékonyságát. Az amerikai hadihajók száma 479-ről 506-ra emelkedett, a hadsereg történetében „a legbecsvágyóbb felfegyverzési és korszerűsítési program végrehajtása" folyik, növekszik a katonaság létszáma, az Egyesült Államok kezdi „behozni" a Szovjetuniót.

Az összehasonlítás problémái

Reagan szerint azért kell „behozni" a szovjeteket, mert a „felelőtlenül elfecsérelt elmúlt évtizedekben" a „Varsói Szerződés hadikiadásai és haditermelése jelentősebb volt mint a NATO-é". Az amerikai elnök szerint „szinte minden elemzés, amely összehasonlítja a Szovjetunió és az USA katonai erejét, a Szovjetuniónak világos előnyt ad". Csak kevés katonai szakértő osztja ezt a nézetet. Maga Reagan is nemmel válaszolt, amikor megkérdezték, felcserélné-e az amerikai haderőt a szovjettel?

Weinberger és Reagan elismételte elméletét, miszerint „a szovjetek többet költenek, mint mi", a DeLauer miniszterhelyettes évi jelentésében idézett számok ellenére, amelyek szerint a NATO mindig többet költött katonai célra, mint a Varsói Szerződés tagállamai. Egyébként az amerikaiak, sajátos statisztikai módszereket alkalmazva mindig is durván felnagyították a szovjet hadikiadásokat, úgy becsülik fel ugyanis ezek összegét, hogy „dollárosítják" a fegyverek értékét, és a hadikiadások más tételeit. Felbecsülik, mennyibe kerülne az érintett fegyverek előállítása az Egyesült Államokban, feltételezve, hogy a szovjet költségek hasonlóak az amerikaihoz. Ez a módszer durva tévedésekhez vezet. Például, amennyiben az acél ára emelkedik az Egyesült Államokban, a Pentagon és a CIA statisztikusai azonnal növelik a szovjet hadikiadásokra vo-

A reagani békejavaslat

Avante

natkozó becslések összegét, mert a szovjet futószalagokról lekerülő tankokhoz hasonló harci eszközök gyártása drágul az Egyesült Államokban. Márpedig egy szovjet harckocsi előállítási költségei semmiképpen sem függenek az amerikai acéláraktól.

A hivatalos statisztikák emellett nem veszik figyelembe a szovjet és az amerikai haderő strukturális különbségeit. A szovjet hadseregben igen nagy számban vannak sorkatonák, a szovjetek kevésbé bonyolult fegyverekkel rendelkeznek, miközben az amerikai hadseregben jól fizetett hivatásos katonák vannak. Azzal megelégedni, hogy mechanikusan átvetítik a szovjet fegyveres erőkre az amerikai katonaság és fegyverzet költségeit, mint ahogy ezt az amerikai statisztikusok csinálják, azt a látszatot kelti, hogy a szovjet hadiköltségvetés jóval nagyobb a ténylegesnél. William Casey, a CIA volt igazgatója és Daniel Graham, a katonai felderítés igazgatója 1975-ben egy kongresszusi bizottságban elismerték, hogy az amerikai és a szovjet költségvetés ilyen, dollárban történő összehasonlítása „hamis eredményekre vezet".

Végül, az amerikai kormány alulbecsüli a Pentagon költségvetését, körülbelül 80 milliárd dollárt más minisztériumok fegyverkezési és egyéb, a fegyveres erőkkel kapcsolatos kiadásainál bújtat el. Például az atomfejek termelési költségeit az energiaügyi minisztérium költségvetésében számolják el, a nevelésügyi minisztérium finanszírozza a hadsereg állományában lévők gyermekei egy részének oktatási költségeit, és egy külön e célra

létrehozott állami hivatal foglalkozik a veteránok ügyével.

1982-ben nyolc állam foglalt állást referendumban az atomfegyverek előállításának azonnali kétoldalú „befagyasztása" mellett. Weinberger azt állítja, hogy az Egyesült Államok kizárólag a gyorsan fejlesztett szovjet fegyveres erők behozására törekszik. Kijelentéseit össze kell vetni az évi jelentésben tett megállapításokkal — amelyek szerint az Egyesült Államoknak képesnek kell lennie „a béke kedvező feltételekkel való helyreállítására" egy konfliktust követően, ami pedig feltételezi az amerikaiak tényleges fölényét —, valamint a szovjet haderő nagyságára vonatkozó pontatlan megjegyzésekkel.

Hasonló szkepticizmus tetszik ki az évi jelentésnek azon részéből is, amely azt állítja, hogy a Reagan-kormány olyan megállapodásra törekszik a Szovjetunióval, amely „a fegyverzetek becsületes csökkentésére" vezetne. A jelentés ténylegesen több programot is tartalmaz, amelyek óhatatlanul afelé sodorják az Egyesült Államokat, hogy megsértse a fegyverzetek korlátozására vonatkozó és most is érvényben levő megállapodásokat. Az MX rakéták hadrendbe állítása például kétségtelenül sérti a SALT-egyezmény egyik lényeges pontját, de ez, úgy tűnik, nem nagyon aggasztja a kormányt. A védelmi irányelvek igen határozottan támogatják az MX rakéták telepítését, anélkül, hogy figyelembe vennék a telepítésnek a fegyverkorlátozási egyezményekre gyakorolt hatását. A kormány, úgy látszik, ugyancsak zöld utat adott az ABM rakétaelhárító rendszer megépítésének, az ezzel kapcsolatos munkák folytatásához 1984-re 709 millió dollárt, 1985-re pedig 1,5 milliárd dollárt irányoztak elő. Nagyon valószínű, hogy az ABM-rendszer megepítése, „amelynek célja a nagy értékű stratégiai berendezések védelme", sértené az ilyen jellegű fegyverek korlátozására vonatkozó egyezményt.

Vajon kedvező választ ad-e a kongresszus Weinberger hitelkérelmére? Még Reagan fegyverkezési terveinek legelszántabb védelmezői is megmondták Weinbergernek, hogy elengedhetetlennek tartják a tervezett hadikiadások csökkentését, különben az 1984-es költségvetési deficit elérné a 200 milliárd dollárt. Számos népjóléti programot máris jelentős mértékben megnyírbáltak. A szenátorok és a képviselők szerint a költségvetési kiadások növekedésének ütemét 10 százalékról 5 százalékra kellene szorítani. Mind ez ideig azonban nem nagyon sürgették a kormányt, hogy álljon el valamelyik fegyverrendszer kifejlesztésétől. Még kevésbé hajlandók kétségbe vonni Reagan alapfeltételezését, hogy „defenzív" okokból kell növelni a hadikiadásokat.

Hol tart jelenleg az atomfegyverek „befagyasztását" sürgető mozgalom? A legutóbbi választásokon számos új szövetségesre tett szert a megújított kongresszusban. Módosította stratégiáját, és immár nem elégszik meg azzal, hogy a befagyasztást szorgalmazza, hanem egyes fegyverrendszerek kiküszöbölését követeli. A mozgalom fő célként azt jelölte meg, hogy megakadályozza a Pershing—II és a cirkáló rakéták telepítését, de ebből a szempontból a kongresszusban nagyon veszélyes precedensek vannak: a második világháború óta a kongresszus sohasem szegült szembe egyetlen jelentős fegyverrendszer tervezett telepítésével. Ezért meg kell várni az 1984-es általános választásokat, hogy az amerikai katonai program érdemben módosuljon.

Az eszkaláció ellenőrzése

Weinberger szerint a 3 C (Command, Control and Communication = irányítás, ellenőrzés, távközlés) tökéletesítése „abszolút elsőbbséget" élvez Reagan stratégiai programjában, hogy így az Egyesült Államok „megfelelő hadvezetési kapacitással rendelkezzék". A „3 C" 31 milliárd dollárt kap, hogy „megerősítsék" a zavarható távközlési vonalakat, valamint az atomrobbanást kiváltó elektromágneses impulzusokat. A nagyon magas frekvencián dolgozó MILSTAR műholdas távközlési rendszer lehetővé teszi a kapcsolattartást a világ különböző részein elhelyezkedő amerikai egységekkel. A tengeralattjárók számára nagyon alacsony frekvencián működő távközlési rendszert akarnak kiépíteni. További cél mozgó operatív im-

nyítóközpontok létrehozása atomháború esetére.

Számos katonai szakértő szkeptikus ebből a szempontból. Atomháború esetén nagyon kevéssé valószínű, hogy egy ilyen rendszer, bármilyen tökéletes is, megfeleljen a Reagan-kormány várakozásainak, annak, hogy lehetővé tegye egy atomháború „megvívását" és az „atomeszkaláció" ellenőrzését. Az „eszkaláció ellenőrzése", mondja a légierő egy nyugalmazott tábornoka, Brent Scowroft, „feltételezi, hogy fenntartsuk az összeköttetést a Szovjetunióval, noha az egyik leghatékonyabb támadási mód, amelyhez például a Pershing—II és az MX rakétákat építették, a vezérlés, továbbá a vezérlési és az ellenőrzési rendszer elpusztítása."

(A francia folyóirat 1983. áprilisi számából)

CSA

G. K. ASIN

„Pluralista demokrácia", avagy a monopolista elit mindenhatósága

(RÖVIDÍTVE)

Az amerikai propagandagépezet által terjesztett ideológiai koncepciók közt fontos helyet foglalnak el a politikai pluralizmus elméletei. Ezeket a tömegkommunikációs eszközök népszerűsítik belföldön és külföldön is. Külföldre irányuló propagálásuk az utóbbi években igen szembetűnővé vált.

Az amerikai ideológiai szervek beavatkoznak más államok belügyeibe, s ennek során azt ajánlják a szocialista és a fejlődő országoknak, hogy politikai rendszerüket alakítsák át a pluralizmus irányában. A „pluralista demokrácia" mintaképeként pedig az USA politikai rendszerét tüntetik fel. Az Amerikai Egyesült Államokban uralkodó politikát az ország egész lakosságának érdekeit kifejező demokratikus folyamatként ábrázolják.

Az USA ideológiai diverziójának középpontjában az utóbbi időben a Lengyel Népköztársaság áll. Az antiszocialista eröknek azt sugalmazzák, építsék be a politikai pluralizmust politikai programjukba, amely voltaképpen a kapitalizmus helyreállítására irányul.

Ámde jellemző, hogy miközben fokozódik a pluralista politikai rendszer modelljének exportja, magában az Egyesült Államokban csökken az ilyen elméletek népszerűsége. Amerikai politológusok mind gyakrabban vonják kétségbe a politikai pluralizmus hatékonyságát, s így a politikai megfigyelőben az a benyomás alakul ki, hogy az amerikai propagandisták olyan elfekvő ideológiai árut exportálnak, melyben a belső piacon már nincs kereslet.

Az utóbbi években az Egyesült Államokban különösen élénk vita folyik arról a kérdésről, vajon az amerikai politikai rendszer pluralista-e vagy elitárius.

A kapitalizmus általános válságának további kiéleződése folytán az USA politikai életének bonyolult és ellentmondó tendenciái az „értékek átértékelését" indították el az amerikai politikai tudományban. A politikai pluralizmus elmélete évtizedekig úgyszólván osztatlanul uralkodott az USA politológiájában, s még ma is a polgári demokrácia legelterjedtebb igazolása. Tételei első pillantásra vonzóan „liberálisnak", „osztályokon felülieknek" és „ideológiamenteseknek" látszanak.

A pluralizmus teoretikusai szívesen hivatkoznak arra, hogy ők olyan de-

mokratikus filozófiai és jogi hagyományok örökösei, amelyek Montesquieu és Locke, valamint az USA-alapítók nevéhez fűződnek.

A pluralista demokrácia elméletének egyik paradoxona abban rejlik, hogy osztatlan uralma a polgári politológiában arra az időszakra esik, amikor a pluralista struktúra modellje, a „hatalom megoszlásá"-ra vonatkozó posztulátumaival már nem egyezett a gazdasági és politikai hatalomnak a modern tőkésországokban megnyilvánuló koncentrációs tendenciáival. A pluralista demokrácia koncepciója tulajdonképpen sohasem fedte fel a kapitalizmus társadalmi-politikai viszonyainak a lényegét. A polgári demokrácia olyan idealizált és romantikus színezetű modelljének tekinthető, mely a kapitalizmus szabadversenyen alapuló szakaszának felel meg. De éppen a múltban vitatták a pluralista elméleteket a polgári politológiában. Viszont az állammonopolista kapitalizmus időszakában, amikor a pluralista modell ellentmond a valóságnak, a pluralista elmélet uralkodóvá vált az amerikai politikatudományban és athatotta a hivatalos dokumentumokat.

Egyébként, csakugyan olyan paradox ez a helyzet? Inkább jellemző arra az apologetikus, konzerváló ideológiára, mely a kapitalista status quót veszi védelmébe. A politikai pluralizmus elmélete elcsépelt közhellyé vált a polgári politológiában. Hiszen a valóságban a tőkésországok politikai életében az uralkodó tendencia a hatalom koncentrációja és centralizációja.

Minél kevésbé felel meg a pluralista modell a tőkésországokban végbemenő társadalmi-politikai folyamatnak, annál kevésbé alkalmas a politikai rendszer ideológiai igazolására. A legújabb irodalomban már arról beszélnek, hogy a pluralista ortodoxia egyre szélesedő kritika tárgya lett, és valamiféle „antipluralista forradalom" indul meg.

A pluralizmus szerint a tőkésországokban végbemenő politikai folyamat valójában verseny és egyezség az „érdekcsoportok" sokasága között. Az elmélet hívei szerint a csoportoknak ez a kölcsönös versengése megóvja a társadalmat attól, hogy valamelyikük uralkodó elitté váljon. Feltételezik, hogy a nagyszámú „autonóm csoport" saját szervezetének kialakítása útján részt vehet a társadalom irányításában, mégpedig nem annyira akaratának rákényszerítésével más csoportokra, mint inkább annak a veszélynek az elhárítása révén, mely saját csoportérdekeiket a kormány, valamint más csoportok részéről fenyegeti. Ily módon az erők ésszerű egyensúlya jön létre.

A „pluralista demokráciában" állítólag egy osztálynak vagy csoportnak sincs egyeduralma; az érdekeiket képviselő szervezetek úgy működnek, mint az „osztályokfelettinek" tekintett államgépezetre „nyomást gyakorló csoportok". Bár az egyén nem vesz részt közvetlenül a politika kialakításában, feltételezik, hogy csatlakozhat egy olyan formális szervezethez, mely a neki szükséges szellemben tudja befolyásolni a kormányt. A pluralisták abból indulnak ki, hogy a nagyszámú — szakmai, vallási, etnikai, regionális — csoportot magába foglaló jelenkori társadalom differenciáltsága lehetőséget nyújt e csoportok differenciált érdekeit képviselő szervezetek megteremtésére. Az osztálykülönbségekre és osztályharcra, az állam osztálylényegére vonatkozó kérdést gondosan megkerülik, mint „marxista túlzást".

A pluralista demokráciával foglalkozó szerzők közül például R. Dahl az 1967-ben Chicagóban megjelent művében *(Pluralista demokrácia az Egyesült Államokban)* többek közt ezt írja: „Az amerikai pluralizmus elméletének és gyakorlatának fő axiómája az, hogy a szuverén hatalom egyetlen központja helyett sok központ legyen, s ezek egyikének sem kell teljesen szuverénnek lennie." Ez szerinte módot ad a konfliktusok békés elsimítására. A baj csak az, hogy a polgári demokrácia idealizált képe eltér az állammonopolista valóságtól.

Sokkal helytállóbbak Ch. Reichnak az amerikai demokrácia és szabadság hanyatlásáról írt szavai: „A nemzet fokozatosan merev menedzseri hierarchiává változik, melyben egy kis létszámú elit áll szemben a polgárjogoktól megfosztott óriási tömeggel. A demokrácia gyorsan talajt veszít, amint a hatalom egyre nagyobb mértékben gigantikus menedzseri intéz-

mények és korporációk kezébe kerül, s a döntéseket a néptől elszigetelt szakemberek, specialisták és profik hozzák." C. Wright Mills *Az uralkodó elit* című 1962-ben magyar nyelven is megjelent művében többek közt ezt írja: „... az amerikaiak ... görcsösen ragaszkodnak ahhoz, hogy a kormányzat valamiféle gépezet, amelynek egyenletes működését a szembenálló érdekek egyensúlya biztosítja" (264. old.). Majd így fejti ki e koncepció társadalmi lényegét: „Az erők egyensúlya az erők egyenlő voltára utal, s az erők egyenlő volta teljes mértékben méltányos, sőt tiszteletre méltó kívánalom, a valóság azonban más: ami egyik ember felől tiszteletre méltó egyensúlyi helyzetnek látszik, az a másik ember felől méltánytalan túlsúly lehet. Feltörekvő csoportok persze készséggel kiáltják ki az erők méltányos egyensúlyát és az érdekek igazi harmóniáját a legfőbb célnak, mivel legfőbb törekvésük, hogy uralmuk zavartalan és békés legyen" (268—269. old.).

C. Wright Mills szerint az amerikai társadalom három fő elitcsoportja: a korporációk fejesei, a kormányvezetők és a militaristák felső rétege. A három csoport érdekei összefonódtak és olyan egységes kormányzó elitet alkotnak, amely osztatlanul uralkodik az USA-ban.

A hetvenes években több amerikai szociológus (T. Dye, H. Zeigler, W. Domhoff) támadást indított a pluralista elméletek ellen. A pluralizmus egyik tétele — érveltek bírálói —, hogy az egyén nem befolyásolhatja a politikát egymagában, de megteheti, ha részt vesz szervezett csoportokban; ezért az USA lakossága számtalan csoportba tömörül. Csakhogy — mint empirikus kutatások bizonyították — az amerikai valóság távolról sem elégíti ki ezt a normativát.

Egy körkérdésre adott válaszok kimutatták, hogy az Egyesült Államokban a megkérdezetteknek csak 1%-a reméli a kormány döntéseit politikai pártok révén befolyásolni és 4%-a szervezett csoportok útján, a szakszervezeteket is beleértve. Tehát csak elenyésző kisebbség „gondolkodik pluralista kategóriákban", a többség az egyéni cselekvést részesíti előnyben.

A pluralizmus kritikája kiterjedt annak bizonyítására is, hogy az önkéntes egyesülések és egyéb „demokratikus szervezetek" valójában nem demokratikusak. S ha némelyik szervezet vagy politikai párt demokratikus is volt a megalakulásakor, idővel létrejön benne egy elit, amely a saját érdekeit szolgálja. Ha pedig — jegyzi meg W. Domhoff 1970-ben New Yorkban megjelent *The Higher Circles* („A felső körök") című munkájában — a formális szervezet az elit érdekeit szolgálja, akkor befolyása is ellentétes irányú lesz azzal, amelyet a pluralisták feltételeznek. Legjobb esetben is — vonja le a következtetést R. Hamilton *Class and Politics in the United States (Osztály és politika az Egyesült Államokban)* c. könyvében (New York—London 1972) — csak a felső, illetve a felső középosztályok (uppermiddle) pluralizmusáról beszélhetünk. A „pluralista demokrácia" tehát nem a nép, hanem a burzsoázia demokráciájának bizonyul. A szerző akarata ellenére alátámasztja azt a marxista gondolatot, hogy a polgári demokrácia szűk, korlátozott jellegű.

A pluralizmus bírálói igen különfélék, vannak köztük liberálisok és neokonzervatívok is. Rendszerint az elit szemszögéből bírálnak. Nem tagadják ugyan, hogy az amerikai eliten belül különböző csoportok léteznek, amelyeknek sajátos érdekeik vannak, a közöttük lévő különbségeket azonban másodrendűeknek ítélik, míg a fennálló társadalmi rendszer megőrzése szempontjából egységesek.

A pluralizmus bírálóinak programja konzervatív-utópisztikus: ábrándok a jó, bölcs, tisztánlátó elitről, amely ki tudja vezetni a kapitalizmust a válságból. Ezt viszont a vezetés válságának tekintik, melyért a felelősség a tehetségtelen politikusokra hárul.

Hogy pedig jobban megérthessük, miért nevezik e bírálókat „neoelitistáknak", tekintsük át röviden az elitelméletek fejlődését.

Az elit-elmélet megalapítói — Vilfredo Pareto és Gaetano Mosca — a civilizáció feltételének tekintették a társadalom megoszlását elitre és tömegre: politikailag uralkodó kisebbségre és tőle függő többségre. Az elit-elmélet eme alapvető posztulátumát ki kell egészíteni antiszocialista törekvésével.

hogy a társadalmi rétegződést ne az osztályok szemszögéből vizsgálja. A társadalmi élet alapjának a politikai egyenlőtlenséget ismeri el. A demokrácia sem egyéb, mint mítosz: a nép nem tud kormányozni, mert nem járatos a politikában, a tömegek tehetetlenek, s amikor lázongnak, aláássák a társadalom pilléreit: végül, a népuralom technikailag keresztülvihetetlen.

Az utóbbi évtizedekben hangsúlyeltolódás megy végbe az elit-elméleteken belül. Ennek oka — az állammonopolista tendenciák növekedése, a tőkés társadalom bürokratizálódása, aminek következtében fokozódott a hivatalnok réteg befolyása és társadalmi tekintélye. Ezt a réteget a régi — „vérségi" és „vagyoni" — elittel szemben mind gyakrabban nevezik „új elitnek" (vezető tisztviselők, menedzserek, értelmiségiek felső csoportjai).

Jellemző, hogy Bell, Brzezinski és Galbraith strukturális változásokat jósolnak a társadalom elitjében: a gazdasági, politikai, katonai elitnek „össze kell húznia magát", hogy átengedje helyét a szellemi elitnek 1980-ban a *U. S. News and World Report* c. hetilap azt írta, hogy az amerikai értelmiségiek felső rétege „új osztállyá" alakult, amely uralkodó szerephez jutott a „hatalom folyosóin", s a fő kérdés az, hogy vajon ők fogják-e kormányozni Amerikát, s hogy ez jóra vagy rosszra fog-e vezetni.

Galbraith szerint a hatalom fokozatosan a „technostruktúra" kezébe megy át. Bell szerint a társadalmi hierarchia első helyére a korporációkkal szoros kapcsolatban álló egyetemek és más kulturális központok lépnek. Brzezinski szerint kialakul egy olyan rendszer, mely az emberek gondolkodását „tudományosan" manipulálja, és viselkedésüket megtervezi, természetesen az elit érdekeinek megfelelően.

Megváltozik az elitisták szemlélete a demokráciát illetően. Míg kezdetben ellenezték a demokráciát, a harmincas évektől kezdve azonban egyesek közülük igyekeztek elveiket összeegyeztetni a polgári demokratikus intézményekkel. A demokráciát olyan politikai rendszernek minősítik, melyben a pártok küzdenek a választók szavazatáért, s a tömegek bizonyos mértékben befolyásolják a politikát: választanak a versengő elitek között. A demokrácia „piaci" koncepciója szerint a különböző elitek „eladásra" bocsátják programjukat, melyet a „vásárlók" tömege elfogad vagy elutasít.

A demokráciát tehát a tőkés piac mintájára képzelik: a fogyasztói minőségére redukált polgár úgy válogathat a politikai irányzatok között, akárcsak a különféle áruk között. A „tömegember" szerepe pusztán passzív, a politikai pártok vezetői által kidolgozott kész programok közül választ.

Az elitisták elvetik a népuralom „naiv" jelszavát, melyet a születő burzsoázia ideológusai hirdettek meg. De a demokratikus álarcot megtartva azzal vigasztalják a tömegeket, hogy részt vehetnek a kormányzó elit megválasztásában, valamint hogy a „legjobbak" talán felemelkedhetnek az elit soraiba. Azonban még ez a „pótlék" demokrácia is hamisnak bizonyul: a tömegek a legjobb esetben is legfeljebb azt dönthetik el, hogy a monopolista burzsoázia pártjai közül melyik fog az elkövetkező időszakban kormányozni. Képmutatás az is, hogy a „tömegember" felemelkedhet az elit soraiba; hiszen még a polgári szerzők is elismerik, hogy az mindinkább zárt kasztté válik.

A IV. Nemzetközi Szociológiai Kongresszuson elhangzottak olyan vélemények, miszerint az egységes elit fogalma nem vonatkoztatható az „ipari társadalomra" s hogy többféle elit létezik. Nos, ha mindegyik társadalmi rétegben megtalálható az elit, akkor a társadalom valóban szembenálló erők, különféle csoportok („érdekcsoportok", „vétó-csoportok") egyensúlyának tekinthető, s mindegyik csoport érdekeit a maga elitje képviseli. Így az elit-elméletek beépültek a politikai pluralizmusba, vagyis elvész az elit fogalma.

Az elit-pluralizmus elmélete szerint a demokratikus szabadságjogokat nem a néptömegek harca biztosítja, hanem az elitcsoportok közötti egyensúly. Az egymás „korlátozásának", „fékezésének" funkcióját a politikai, gazdasági, bürokratikus, katonai, kulturális elit látja el. Mindegyik viszonylag zárt csoport, mely óvja a kívülállóktól a maga előjogait és kiváltságait. Az eliteknek ezt az egyensúlyát

nyilvánítják a demokrácia egyetlen jelenleg lehetséges típusának.

Ha a legfontosabb politikai és gazdasági határozatok az Egyesült Államokban a hozzávetőlegesen egyenlő konkurrens csoportok közötti kompromisszum eredményei lennének, s mindegyik csoport részt venne a határozatok kidolgozásában, akkor — jegyzi meg F. Landberg *Gazdagok és szupergazdagok* című könyvében — a lakosság különböző csoportjai között sokkal nagyobb egyenlőség lenne a pénz, a befolyás és a tekintély megoszlásának tekintetében. Ám ezeket a fontos határozatokat az „igazi elit" hozza, a finánctőke mágnásai, a gazdagok és szupergazdagok, akiknek birtokában van az USA részvénytőkéjének több mint 80%-a.

Az USA politikájának konkrét fordulatait és útvesztőit elemezve nem szabad megfeledkezni az uralkodó felső rétegen belüli érdekösszeütközésekről és harcokról. De amikor a tét a monopoltőke legfőbb érdeke, egységfrontba tömörülnek. Már Eisenhower kénytelen volt elismerni a katonai-ipari komplexum döntő befolyását, mely „minden városban, minden államban, a szövetségi kormány minden intézményében érzékelhető"

Nos éppen a fent említett pluralista illúziók ellen a neoelitisták az USA hatalmi struktúrájának alábbi modelljét dolgozták ki:

1. A hatalom a társadalmi-gazdasági rendszerben betöltött szerep, illetve pozíció függvénye. Az emberek azáltal jutnak hatalomhoz, hogy gazdasági, pénzügyi, katonai és kormányintézményekben kulcspozíciót töltenek be.

2. A hatalom „strukturális", vagyis a hatalmi viszonyok folyamatosan tovább léteznek az idők folyamán, függetlenül a gyakori változásoktól a választási időszakok alatt, a vezető csoportok gyakorolják továbbra is a hatalmat a társadalomban, függetlenül a választások kimenetelétől.

3. Nyilvánvaló különbség van a tömeg és az elit között. A tömeg képviselői csak akkor juthatnak be az elitbe, ha a politikai intézményekben magas tisztséget töltenek be. A tömeg más képviselői nem kerülhetnek be az elitbe.

4. Az elit és a tömeg közötti különbség főleg a gazdasági erőforrások ellenőrzésén alapszik: az ipari és pénzügyi vezetők alkotják az elit fő részét.

5. A politikai rendszer felső rétegén belül konvergencia létezik; egy viszonylag kis csoport meghatározó befolyást gyakorol a társadalmi élet szektorainak zömében — az iparban, a pénzügyi szférában, a hadügyben, a kül- és belpolitikában.

6. Az elit képviselői közt előfordulhatnak nézeteltérések, de egyetértés, konszenzus van köztük abban, hogy a rendszert lényeges vonásaiban megőrizzék, s egységesen lépnek fel különösen akkor, ha az veszélyben forog.

7. Az elitre a tömegek nem gyakorolnak befolyást, illetve csak csekély mértékben (a választások vagy a tömegek politikai aktivitásának más formái révén).

Az elitizmus hívei a hatalmi struktúrának egy ettől eltérő modelljét vázolják fel.

1. A hatalom — az egyének attribútuma egymás közötti viszonyukban a döntések kidolgozása során, függetlenül társadalmi vagy gazdasági pozíciójuktól.

2. A hatalmi viszonyok idővel változhatnak. Egy adott döntés céljából kialakított viszonyhálózatot a hatalmi körökön belül egy másikkal lehet helyettesíteni, amikor új döntés kidolgozására kerül sor.

3. Az elitcsoportok és a tömeg közötti különbségek elmosódnak. Az egyének viszonylag könnyen jutnak be a határozatokat hozó személyek soraiba (s ugyanilyen könnyen ki is kerülnek onnan).

4. Az elit és a tömeg közötti különbségek főleg azon az érdeken alapulnak, mely az embereket a döntéshozatalhoz fűzi. A vezetői státus cseppfolyós, mozgó: a döntéshozatali jog elnyerhető a vezetőképesség, a kérdésben való tájékozottság, a demokratikus eljárások ismerete stb. alapján, s nemcsak a vagyon révén.

5. Nagyszámú elit létezik. Akik bizonyos döntések hozatalában a hatalmat gyakorolják, nem okvetlenül birtokolják azt más döntések hozatalánál. Nincs az élet minden területén uralkodó elit.

6. Verseny folyik az elitek közt. Bár az elitek rendszerint egyetértenek a demokratikus társadalom „játékszá-

bályait" illetően, különböző politikai célokat követnek. A politika a versengő csoportok közti kompromisszum művészete.

7. A tömegek jelentős befolyást gyakorolhatnak az elitre a választások révén. Az elitek, minthogy verseny folyik köztük, számadással tartoznak a tömegeknek.

A két modellt összehasonlítva aligha kétséges, hogy az előbbi áll közelebb az igazsághoz, de a különbség közöttük viszonylagos: mindkét modell hívei mindennél jobban védelmezik a polgári demokratikus intézményeket, félnek a néptömegek aktivitásának növekedésétől és csak abban térnek el egymástól, hogy milyen úton-módon fékezzék meg ezt az aktivitást.

Ami a tömegek és az elit viszonyára vonatkozó polgári elméleteket illeti, itt gyökeres változások történtek az utóbbi időben. A demokrácia klasszikus elmélete abból indult ki, hogy a nép szuverén, s az oligarchia bitorolhatja a hatalmat és fenyegeti a demokráciát. A mai polgári elméletek szerint viszont a tömegek jelentenek potenciális veszélyt a demokráciára, az elit pedig védelmezője ennek. Ebben a szellemben írják T. Dye és H. Zeigler *The Irony of Democracy (A demokrácia iróniája)* című 1972-ben megjelent munkájukban, hogy a demokrácia — „néphatalom", de fennmaradásáért a felelősség az elit vállára nehezedik. „Ez a demokrácia iróniája: az elitnek bölcsen kell kormányoznia, hogy a »néphatalom« fennmaradjon. Ha az amerikai rendszer életképessége az aktív, tájékozott és felvilágosult polgároktól függne, a demokrácia már régen eltűnt volna Amerikában, mivel a tömegek Amerikában apatikusak, politikai tekintetben tájékozatlanok és bámulatosan kevéssé ragaszkodnak a demokratikus értékekhez... De szerencsére... a tömegek Amerikában csak követik a vezetőket... válaszolnak az elit kezdeményezéseire".

(A szovjet folyóirat 1983. áprilisi számából)

DER SPIEGEL

„Boszorkányüldözés felsőfokon"

Az amerikai elnökök mindig igyekeztek eltömni a „réseket" a kormányapparátusban, de senki sem törekedett erre oly céltudatosan, mint Ronald Reagan. Minden gyanús alkalmazottat alá akar vetni a hazugságjelző készülékes vizsgálatnak, bár a berendezés ellen erkölcsi kifogások merülnek fel, és műszakilag is megbízhatatlan.

Az elnök állhatatosan tagadott. A riporterek minduntalan arról faggatták, miért tűnt fel hirtelen a líbiai vizeken a Nimitz repülőgép-anyahajó. Ronald Reagan, mint valami becsületes sheriff, azt hajtogatta, szó sincs semmiféle „kisebb flottamozdulatról a Földközi-tengeren".

Az újságírók azonban jobban tudták. A Pentagon és a külügyminisztérium magas rangú munkatársai ugyanis már előző nap megsúgták nekik, mi az Egyesült Államok szándéka a Földközi-tengeren.

Mivel úgy tűnt, hogy Kadhafi támadást készít elő Szudán ellen, ettől el kellett riasztani őt a nagyszabású fenyegető aktussal (ami egyben imponálhat a szövetségeseknek is). A *The Washington Post* azt írta az esetről, hogy az elnököt nem „tájékoztatták", vagy „leplezni igyekezett a valódi tényeket".

Az alkalmazotti apparátusnak vannak „tömítetlen" rései és onnan hírek szivárognak ki, valamiképp csorbítva a kormányhatalmat gyakorlók tekintélyét — ez mindennapos dolog a washingtoni politikai életben. A Reagan-adminisztráció szinte nap mint

A gyerekek neveben – Atomfegyvermentes világot. Tüntetés Washingtonban TASZSZ

nap szembekerült ilyen „szivárgásokkal", igaz, nem sokkal gyakrabban, mint elődei. Legutóbb például, amikor nyilvánosságra került a fegyverzetkorlátozási tárgyalásokon részt vevő amerikai küldöttség vezetőjének, Edward Rownynak egyik harcias hangú feljegyzése.

Az amerikai politika fordulópontjait mindig nagy „szivárgások" fémjelezték. A *Pentagon Papers*, amelyet Daniel Elsberg tett közzé, mozgósította a közvéleményt a vietnami háború ellen; ha nem létezett volna „Deep Throat", ez a titokzatos, mindmáig ismeretlen magas rangú tisztviselő, aki annak idején informálta a *The Washington Post*ot, akkor a lap nem leplezhette volna le, hogyan sértette meg Nixon az alkotmányt.

Politikai szokás Washingtonban, hogy az elnökök előbb vagy utóbb dühösen kifakadnak az apparátusban dolgozó munkatársaik indiszkréciója miatt, s elhárító intézkedéseket tesznek, amelyeknek nyomán sajátos módon gyakran újabb „szivárgások" keletkeznek.

Johnson elnök például kinevezéseket vont vissza, ha azok idő előtt megjelentek az újságokban. Richard Nixon bűntényhez illő eszközökhöz folyamodott. Illegálisan még legközvetlenebb munkatársait is lehallgattatta, odaküldte „vízvezeték-szerelőit", akik éjszakai betörések révén hallgatták le feltételezett ellenfeleit.

„Menetrendszerűen" (a *The Washington Post* szóhasználata) — hivatalának első esztendejének vége felé — Ronald Reagan is hozzáfogott a rések betöméséhez. Azóta az általa és az adminisztráció révén létrehozott információs zárlat, az ellenőrzés és a felügyelet rendszere oly tökélyre jutott, hogy Sissela Bok, a Harvard Egyetem docense, aki nemrég jelentetett meg egy könyvet a titkok védelmének kérdéseiről, a *New York Times* részére írt egyik kommentárjában a következő megdöbbentő megállapításra jut: „A háborús időszakokat kivéve, az Egyesült Államokban sohasem épült ki ilyen gyorsan és átfogóan a titkos anyagok őrzésének rendszere, mint éppen a legutóbbi időkben".

Nemrég a kormány elnöki rendelettel létrehozta az eddigi legerősebb és legvitatottabb gátat, amely az információk kiszivárgását volna hivatott megakadályozni. A jövőben a szövetségi kormány alkalmazottainak, bármily jelentéktelen helyen dolgozza-

nak is, alá kell vetniük magukat detektoros vizsgálatnak, amennyiben bármi módon hozzájuthatnak államtitkokhoz, ha felmerülne a gyanú, hogy eljárt a szájuk.

Eddig, ha valakit ilyesmivel gyanúsítottak, megtagadhatta a vizsgálatot, vagy önként alávethette magát. Most meg kell büntetni, ha nem engedelmeskedik. Elméletileg száz- és százezer alkalmazottat érint e rendelkezés, s ennek megfelelően heves volt a reakció is.

John Shattuck, az Amerikai Polgári Jogok Egyesületének igazgatója (ennek az intézménynek a feladata az amerikai állampolgárok jogainak védelme a hatósági túlkapásokkal szemben) mondta: „Ez a rendelkezés komoly alkotmányjogi kérdéseket vet fel"

Sok-sok amerikai van, akiknek már hosszabb ideje türniük kell a magánélet ellen intézett hasonló támadásokat: ők a gazdasági posztok betöltésére pályázók. Az amerikai vállalatoknál éppolyan mindennapos a hazugságvizsgáló detektorok használata, mint másutt a blokkoló óra, s az alkalmazás köre egyre tágul.

Míg korábban bankok és ékszerészek igyekeztek mintegy tudományosan bizonyosságot szerezni alkalmazottaik becsületességéről, ma már áruházak, kiskereskedelmi hálózatok és szupermarketek is elengedhetetlennek tartják, hogy előzetesen osztályozzák hazugságvizsgáló detektor segítségével azokat, akik arra a néhány helyre jelentkeznek.

„Lopott-e életében?" — például erre a kérdésre kell válaszolniuk a munkát keresőknek, miközben rájuk van kapcsolva a gép, és sokan már annak gondolatára is megizzadnak, hogy be kell-e vallaniuk a gyermekkori csínytevéseket is. A detektor már azt is jelzi, ha a delikvens épp csak kételkedik, s így megakadályozhatja, hogy az illető megkapja az áhított állást.

A vegetatív, tehát a tudattól független funkciók mint a pulzus, a bőrnedvesség, a vérnyomás mérésének technikája — a hazugságvizsgáló készülék feltalálása — a század eleje óta sokat finomodott. Megbízhatónak azonban még ma sem nevezhető — főleg, mióta kiderült, hogy már kis adag nyugtató segítségével is ki lehet játszani. 16 amerikai szövetségi állam ezért a munkaadóknak megtiltja a hazugságvizsgáló detektorok alkalmazását —, s akkor is tiltanák, ha az apparátus kifogástalanul működne. Igen nagy morális felelősséget jelent ugyanis ilyen gépek segítségével kikényszeríteni az emberekből az igazságot.

Minden ellenkezésük dacára, a munkáltatók évente 500 000 amerikait vizsgálnak meg, és közülük 50 000 veszti el igazságtalanul állását, illetve meg sem kapja.

Tavaly kiderült, mennyire nem alkalmas ez a módszer arra a nyomozó munkára, amire az állami szolgálatban levők körében éppen most alkalmazzák, azaz a „tömítetlen" rések feltárására.

A Pentagon vezető testületének egyik titkos üléséről a kongresszushoz, illetve a *The Washington Post* hasábjaira került egy hír, miszerint az amerikai fegyverkezési tervek megvalósításához 750 milliárd dollárral többre van szükség az előirányzott 1600 milliárdnál. A közvélemény számára nagyon fontos, a kormány számára pedig felettébb kínos információ került tehát napvilágra.

Az akkori hadügyminiszter-helyettes, Frank C. Carlucci dühében elrendelte, hogy az összejövetel minden résztvevője vesse alá magát detektoros vizsgálatnak. Demonstratív módon saját maga ült elsőként a géphez, utána David C. Jones tábornok, a fegyveres erők vezérkari törzsének elnöke. Igazi amerikai önkitárulkozás a javából: Nézzétek, milyen becsületes vagyok én!

A gép mindkettőjüket felmentette, de riadót fújt John C. F. Tilson, a Pentagon egyik osztályvezetője kihallgatásakor, s a kísérlet ismétlésekor újra.

Tilson, a patinás West Point-i Akadémia volt növendéke, a vietnami háborúban több kitüntetést szerzett katona kétségbeesetten tagadott — semmi sem segíthetett rajta, megkapta a felmondását.

Mint egy filmben, az utolsó pillanatban megmenekült. A kongresszus öt munkatársa, akik tudomást szereztek arról, mi volt a titkos ülés tárgya, eskü alatt vallották, hogy nem Tilsonnak járt el a szája, hanem más-

nak. A *The Washington Post* riportere, George Wilson is hajlandó volt eskü alatt vallani ugyanezt.

„A vizsgálat során valószínűleg csak egy hazudott — ironizált a *New York Times* — a hazugságvizsgáló készülék."

Azt a tényt, hogy e fiaskó ellenére a készüléket az új elnöki rendelkezés nyomán a jövőben sokkal szélesebb körben alkalmazzák majd, mint eddig, nem a potenciális fecsegők elrettentésére szánt kísérletként, hanem annak jeleként kell értékelnünk, hogy a gyakorta irracionálisan cselekvő kormányzat inkább bízik egy gép racionalitásában.

Reagan rendelete jól illeszkedik a közelgő 1984-es évhez, amely Orwell híres vízióját idézi fel, nem is szólva a kormányzat más, kevésbé feltűnő, de hatékonyabb intézkedéseiről, amelyekkel megemelte és megvastagította a titkait övező falakat.

Visszavonták például Jimmy Carter egyes utasításait, aki igyekezett több fényt beengedni a kormányzati ügyletek kulisszái mögé: mielőtt a tisztviselők „titkosnak" vagy „bizalmasnak" minősítenek valamilyen dokumentumot, gondolják meg, joga van-e a nyilvánosságnak tudomást szerezni ezekről; világosan meg kell határozni, milyen kár keletkezik abból, ha egy adott dokumentumot nem minősítenek titkosnak vagy bizalmasnak; ha bármilyen kétségük támadna, akkor az alkalmazottak inkább a titkosság alacsonyabb fokát válasszák.

A Reagan-kormányzat nagyobb mozgásszabadságot engedélyezett a CIA-nak és az FBI-nak bel- és külföldi akcióik tervezésében és kivitelezésében. Ugyanakkor „Az információ szabadságáról szóló törvény" (Freedom of Information Act) 1974-es kibővített formájában az amerikai állampolgárokat széles körű jogokkal ruházta fel, hogy titkos anyagokat is kikérhessenek az állami levéltárakból. Ennek feltételei most sokkal szigorubbak, mint Carter idején voltak.

Ted Weiss, demokrata képviselő kijelentette: „Az adminisztráció azon munkálkodik, hogy a nyilvánosság elől elzárja a kormányhoz vezető utat".

Továbbá: amikor az állampolgároktól megtagadja annak a lehetőségét, hogy fontos információkhoz jussanak, a Reagan-kormányzat visszatér a „titkolózás és az eltussolás korszakához".

(A nyugatnémet hetilap)
1983 12. számából)

Süddeutsche Zeitung

Hajléktalanok New Yorkban

A szemételhordás ideje. Nemsokára a tejes- és kenyereskocsik dübörgése jelzi a hajnal közeledtét. Jeges szél hajszolja szinte vízszintesen az esőcseppeket a város utcáinak szakadékában. A 31. utcába befordúló, vánszorgó emberek, nők és férfiak nem találnak semmi különöset az időjárásban. Némán állnak be a Franciskánus kolostor fala mentén kígyózó sorba. Bámulják a túloldali templom kivilágított ablakait. Várnak.

Az élőhalottak váróterme

McVean atya díszes misepalástban aranyserleget emel a magasba, úrvacsorára szólít. Maroknyi koránkelő érkezik. Valamivel később az atya kint áll az utcán az esőben, a franciskánus barátok egyszerű csuhájában, mellette két kancsó forró kávé, előtte egy kis kocsin becsomagolt szendvicsek, s legalább háromszáz kéz nyúl felé, megmentőjük felé, fiatal és öreg, fehér

és fekete kezek. Húsz perc múlva a 31. utca újra ugyanolyan kihalt, mint máskor.

— Visszamegyek a pályaudvarra a váróterembe — mondta Mary még a templom előtt. Lassú, bizonytalan léptekkel indult meg a Pennsylvania pályaudvar felé — kistermetű, ötven év körüli asszony. Mostani lakhelye a női W. C. a Pennsylvania pályaudvaron. Nem is olyan rossz hely, ha valaki évek óta Manhattan utcáin tengődik, kapualjakban, fűtőcsövek aknáiban, földalatti kocsikban, kartondobozokban tölti rettegve a jeges éjszakákat. A nyilvános illemhelyet legalább fűtik, s itt Mary megőrizhet valamit emberi méltóságából — tisztálkodhat. Általában korán érkezik. Összegömbölyödik az előtér csempézett padlóján, egyik karját a feje alá helyezi, másikat két degeszre tömött műanyag zacskója köré fonja. Ez a két zacskó minden vagyona.

Végtelen hosszú napok

Ma nem ő az első. Már hat nő fekszik itt. Egyikük magára borította a takaróját, ahogy a tévében is látni, amikor a rendőrség letakarja az utcán fekvő hullákat. 23 órakor dobják ki Maryt először. Ezt is megszokta már. Minden este ugyanaz a játék. A pályaudvari rendőrség megteszi az első kört. Hangosan szitkozódva poroszkál át Mary a váróterembe. Oda csak egy óra múlva ér a következő őrjárat. Addigra azonban Mary már lent lesz újra a mosdóban.

Majdnem harminc — félmeztelen — nő áll a mosdóknál. Tisztálkodnak. A kézszárító alatt szárítják meg a hajukat és ruhadarabjaikat. Vannak, akik vécépapírral tekerik be véres daganatokkal borított lábszárukat. Nem beszélnek sokat. Éjjel háromkor indul a rendőrség a következő őrjáratra. Öt óra előtt nem sokkal egy várótermi széken szunyókál Mary. Ekkor végleg kitessékelik. Elindul a Franciskámus kolostorhoz. Előtte egy újabb, végtelen hosszú nap, semmi más.

A franciskánusok sonkás vagy sajtos szendvicse gyakran az egyetlen falat egész nap. Mary többször is végigrázogatja a pályaudvari automata telefonok villáját, hátha kiesik néhány cent a visszaadó perselybe. A leggazdagabb zsákmánnyal mégis a szemetes tartályok kecsegtetnek, ahonnan félig megrágott kenyér, félig ivott colás doboz és keksz is horogra akadhat. Meleg ételért, vagy néhány óra zavartalan alvásért Marynek már el kell mennie néhány utcával arrébb, az Oliveri menhelyre. Ez a hajléktalan nők amolyan ideiglenes szállása, amelyet egy magánszervezet, a Westside Cluster tart fönn.

Itt is nehéz az ébredés. Ebben az egykori raktárteremben 70 műanyag szék sorakozik, s rajtuk magukba roskadva alszik, vagy mered a semmibe, vagy motyog magában a sok fiatal és öreg nő.

— Ez itt csak arra való, hogy felmelegedjenek — mondja Coleen McDonald, a vezetőnő. Már nyitva van a nap huszonnégy órájában. Coleennek és munkatársainak nincs szíve este az utcára tenni a szerencsétleneket. Három hét elteltével azonban a hajléktalanoknak tovább kell állniuk. Annyian vannak odakint, a hidegben.

Paula csomagol: néhány fecni vécépapír, két filtertea, amit a konyhai segédmunkás adott neki, az ebédből kispórolt három aszaltszilva és egy újság. Mielőtt Paula elindul, 25 centet tesz az asztalra és azt mondja:

— Továbbadnád? Vannak New Yorkban éhezők is.

Paula negyven körüli, szelíd, lányos alkatú asszony. Az ember szívesen átkarolná, de nem olyan egyszerű. Paula meglehetősen alaktalan. A sok pulóver és a két kabát miatt, amelyeket egymás fölött hord. Éppen az imént zuhanyozott, ruhája azonban kemény a mocsoktól.

— Menj innen, büdös vagy! — méltatlankodnak a többiek. Ez Paula páncélzata az utcán leselkedő veszélyek ellen, a megerőszakolás, a bántalmazás és a rablás ellen.

Paula is szellemi fogyatékos egy kicsit, mint az Olivieri menhelyben a legtöbben. A hatvanas és hetvenes években százezreket engedtek ki Amerika állami ideggyógyintézeteiből. John Gains szociális gondozó mondja:

— Azt hitték, hogy a nyugtató drogok segítségével megoldották a problémát. Olyanoknak, akiket évekig gyámolítottak és gondoztak magas fa-

lak mögött, elzártan, egyszerűen a markukba nyomtak egy doboz pirulát, és kiengedték őket egy dzsungelbe, ahol megélni még az egeszségeseknek is elég nehéz. Ezrek pusztultak bele.

Paula elbocsátása után a felső West Side negyedben talált menedéket. Valamelyik hónapban nem kapta meg a fogyatékosoknak járó pénzutalványt, ami egyébként ebben a városban inkább szabály, mint kivétel. Nem tudta kifizetni a bért, a házúr kedvező alkalmat talált tehát arra, hogy néhány dollárral többért másnak adja ki a szobát. Paula nem tudta megvédeni magát, sehova sem fordulhatott segítségért. Megtudta azonban, mit is jelent, ha valakinek nincs hol laknia. Nem tarthatott igényt többé állami támogatásra, a népszámlálás nem érte utol, a szociális juttatásokat intéző hivatalok egyike sem vett róla tudomást. Hivatalosan Paula nem létezett többé. Sorsában osztozik 36 000 hajléktalan New York-i. — A hajléktalanok a felesleges emberek társadalmunkban, olyanok mint a szemét, amelyet eldobunk — írta egyszer Sydney Schanberg, a neves publicista a *New York Times*-ben. Hová dobják őket? A városi hajléktalanok menhelyére, ott van a 3. utcában, bárki felkeresheti. A bejárati ajtóhoz vezető lépcsőkön hevernek azok, akik már nem tudtak elvergődni az úgynevezett „nagyteremig". Naponta 2000 elveszett lélek sereglik itt össze. A legnyomorultabbak, az alkohol és a kábítószer áldozatai, őrültek, rongyosok, emberi roncsok, akik egy recsegő tévékészülék előtt ülnek, teljesen eltompultan. De minden apátia ellenére is ott vibrál a levegőben az elfojtott agresszivitás és erőszak. Egyre népesebb a fiatal munkanélküli színes bőrűek serege — akiket emészt a düh és megmérgez a gyülölet. Miattuk költözik e menhely falai közé a kétségbeesés és a félelem.

— Inkább az utcán alszom, minthogy mégegyszer betegyem ide a lábamat — mondja Jim, aki klasszikus „Bowery Bum" típus. Ilyennek képzelték mindig is a hajléktalant: ötven év körüli, fehér bőrű, ír, katolikus és alkoholista. Jim az elmúlt tíz évben le-fól botorkált az „Álmok utcáján", ahogy a hajléktalanok a Boweryt nevezik. Mindennap megkapta a katolikus missziótól a napi betevő falatot, hogy részt vehessen az istentiszteleten. S a John Veroe-féle férfiak felszedték az utcáról — már maga sem tudja, hányszor fordult elő —, ha kicsavart tagokkal hevert a kövezeten, kezében görcsösen szorongatva az olcsó lőrével félig telt üveget. John Veroe évek óta dolgozik a Bowery Cooperationnak. Ez egy magánintézmény, amely az alkoholistákkal törődik. John Veroe mondja:

— A hajléktalanok világában az utóbbi években drámai változások történtek.

Azelőtt színes bőrű szinte nem is akadt köztük; most ők vannak többen. A növekvő munkanélküliség és az olcsó lakások hiánya miatt ezrek kerülnek az utcára.

John Veroe úton a menhely negyedik emeletén levő irodájába, minden reggel látja őket. Az „újszegényeket", ezeket a dühös fiatal férfiakat, akiknek soha nem volt egyetlen esélyük sem. Most is már negyedórája áll a bedöglött liftre várva.

— Hogy miért nem megyek fel a lépcsőn? Nem untam meg az életemet! John Veroe fél. Nap mint nap tanúja, hogy verekedés tör ki valamelyik törzshely miatt egy sarokban vagy a televízió előtt. Ilyenkor kisül a felhalmozódott megaláztatás. „Respect me man!" (Tisztelj, apukám!) — ezt vágják a leggyakrabban a gyengébbek képébe az erősebbek.

Mintha lassított felvételen látnánk, úgy vánszorog át a bejáraton egy fiatal színes bőrű, s elesik. A többiek érzéketlenül átlépnek rajta.

— Hogy felsegítsék? — John Veroe csak vállat von. Túl sokan vannak, akiket fel kellene segíteni.

Azért volt, aki vállalta. Bob Hayes, egy fiatal ügyvéd 1979-ben három hajléktalan férfi nevében keresetet indított New York állam és a város ellen. New York állam alkotmányára hivatkozva érvelt, amely szerint egy tiszta ágy, biztos menedék minden civilizált társadalomban alapvető jog. Ebben az időben a 30 000 nyilvántartott hajléktalan férfira 1700, a 6000 nőre 49 városi ágy jutott a különböző menhelyeken. Bob Hayes akciója sikerrel járt. Azóta legalább 6000 ágyat állítottak fel üres kaszárnyákban, egy

kiszolgált női börtönben, s egy egykori elmegyógyintézetben. Minden éjszakára buszokkal viszik a menhelyekről a férfiakat és nőket — gyakran száz kilométer távolságra — ezekre a hálóhelyekre, majd reggel hatkor vissza.

A nyomorultak ügyvédje

Megnyitásuk után néhány nappal az új menedékhelyek már túlzsúfoltak voltak, s ezzel szertefoszlott a mítosz a hajléktalanokról, akik állítólag szivesebben élnek az utcán. A menhelyeken azonban gyakran olyan rosszak a viszonyok, hogy főleg az öregek és védtelenek inkább elkerülik őket, mert félnek. Jim ezt mondja:

— Időről időre verejtékben úszva riadok föl. Ha alszol, felvágják a nadrágodat és elveszik a pénzed.

Bob Hayes éppen ezért folytatja. Segédeivel, akik általában fiatal diákok, hétről hétre felülvizsgálja az állapotokat a menhelyeken, panaszt emel a visszásságok miatt. Időközben a hajléktalanok ügyvédje lett egész Amerikában.

A város idén januárban újabb kaszárnyát nyitott 200 nő részére. Bob Hayes újabb sikere. A nagyteremben ágy ágy mellett, összesen száz alvóhely.

— Úgy érzi itt magát az ember, mint egy tömegsírban — mondja az egyik nő —, csak az a különbség, hogy még él.

Délelőtt 11 óra van, s a legtöbb nő még az ágyban fekszik. A jéghideg tus nem valami vonzó, nem szivesen mennek a fürdőszobába. Így várnak hát az ebédre, s így várják majd a vacsorát, s újra a reggelit. Ugyan mire várhatnának még?

Az élőholtak csarnokában már nincs nevetés, nincs sírás, csak apátia, kétségbeesés és harag. Reszketve ül az ágyán egy sápadt fiatal nő, kétgyermekes egyedülálló anya. Akadozva meséli:

— Néha már kicsit sok nekem az egész, érted, ugye. — Mesél arról az estéről, amikor az egész elkezdődött. Akkor még volt lakása.

— Féltem, hogy az idegeim felmondják a szolgálatot, és megverem a gyerekeket. Alice felhívta a „Névtelen szülők" tanácsadó szolgálatot. De a készülék foglaltat jelzett. A jótékonysági hatóságot tárcsázta, s azok rögtön jelentkeztek. Hamarosan megérkezett a rendőrség, és elvitte a gyerekeket az árvaházba. Azóta minden rosszul sikerül Alice-nek. Rohant a hatósághoz, a rendőrségre, az ügyvédhez, a bíróságra, elvesztette az állását, nem tudta fizetni a lakbért...

Először is Alice-nek találnia kell egy olcsó lakást. Ezt szinte lehetetlenné teszi egy törvény. Az 51. sz. törvény minden háztulajdonosnak, aki felújításra érett házát átalakítja, s abban lakásokat létesít, húszéves adómentességet biztosít. Ennek nyomán a New York-i szegények az elmúlt tíz évben 100 000 olcsó bérlakást veszítettek el.

(A nyugatnémet napilap 1983. április 10-i számából)

A jelenkori Franciaország 1958–1981 közötti történetének legfontosabb gazdasági, társadalmi, politikai kérdéseit dolgozta fel

320 oldal
+ 16 oldal kép
Ára: 56,– Ft

JOHANCSIK JÁNOS

A FRANCIA BALOLDAL

című könyvében

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

A Szovjetunió és az erők egyensúlya

INTERJÚ GEORGIJ ARBATOVVAL*

— A Sternnek adott interjújában Mitterrand elnök kijelentette: „Azt hiszem, a Szovjetunióé a fölény Európában, és ezt valóságos veszélynek tekintem." Mi a véleménye erről?

— Nem tudom, nyilatkozhatok-e így Mitterrand elnök kijelentésével kapcsolatban, de nehezen tudom elképzelni, hogy ne rendelkezne olyan adatokkal, amelyek bizonyítják, hogy a Szovjetunió katonai fölényéről szóló verzió nem felel meg a valóságnak.

Ez mindenekelőtt az általános erőviszonyokra vonatkozik. Amikor a Szovjetunió védelmét tervezi, potenciális ellenfeleiként legalább az Egyesült Államokat és európai szövetségeseit, valamint az Egyesült Államokkal szövetséges Japánt kell figyelembe vennie. Ami az olyan mutatókat illeti, mint a bruttó nemzeti termékre vagy a népességre vonatkozók, jelentősen elmaradunk ezen országok egyesített mutatóitól. Fegyveres erőink létszáma is kevesebb, akkor is, ha hozzávesszük szövetségeseink fegyveres erőit.

Nem rendelkezünk fölénnyel a fegyveres erők legfőbb összetevőiben sem: sem nukleáris, sem hagyományos erőkben.

Lehetetlen mindezt nem tudni, konkrétan Európáról beszélve sem. Nehezen képzelhető el olyan fegyveres konfliktus a Nyugat és a Kelet között, amely ha Európában robbanna is ki, végig erre a kontinensre korlátozódna. Mivel a dolgok így állnak, Európa helyzetét értékelve, lehetetlen figyelembe nem venni a tágabb erőviszonyokat.

Lássuk most konkrétan Európát. A létező összes adatok szerint katonai-stratégiai egyensúly alakult ki mind a nukleáris, mind a hagyományos fegyverzetek területén. A nukleáris fegyverzetekről szólva, szovjet értékelés szerint, hozzávetőleges paritás van a közepes hatótávolságú eszközökben (rakéták és repülőgépek), ami pedig a taktikai atomfegyverek mennyiségét illeti, a fölény az Egyesült Államoké és a NATO-é, amit a nyugati források is elismernek. A nyugati adatok azonban általában nem veszik számításba vagy a repülőgépek hordozta atomfegyvereket, vagy, az Egyesült Államokat kivéve, a NATO többi tagországának atomfegyvereit vagy egyiket sem. Csak ezekből az okokból, ezek szerint az adatok szerint mutatható ki az, hogy a Szovjetunió fölényben van a közepes hatótávolságú eszközök területén. Ha pedig minden atomfegyvert figyelembe veszünk Európában, a Szovjetunió még a nyugati adatok szerint sincs fölényben: ellenkezőleg, bizonyos előnye a NATO-nak van. A londoni Stratégiai Tanulmányok Nemzetközi Intézetének adataira (Military Balance, 1981—1982) hagyatkozva, a fegyveres erők globális létszáma Európában a következő (ezer főben): Varsói Szerződés 4788, NATO 4933, csupán a szárazföldi erők létszámát tekintve: Varsói Szerződés 1669, NATO 2133. A fellapozott összes források szerint (beleértve azokat, amelyek rendkívüli módon eltúlozzák a szovjet katonai kiadásokat) a NATO többet költ katonai szükségleteire, mint a Varsói Szerződés.

— Hol van hát az a katonai fölény, amelyről Mitterrand elnök beszél?

— A létező paritásnak nyilvánvalóan vannak részarányalanságai. De ezeket egészében véve kiegyenlítik [illegible] ellenkező esetben ugyanis [illegible] már régen hozott [illegible]

* G. Arbatov a Szovjetunió Tudományos Akadémiája USA és Kanada Intézetének igazgatója. — *N. Sz. szerk.*

ket a paritás helyreállítására. A végeredmény: teljesen indokolatlan a Szovjetunió „fölényéről" beszélni Európában. Őszintén szólva, én magam azt gondolom, hogy mi a Szovjetunióban még nagyvonalúak is vagyunk, amikor paritásról beszélünk.

Szerintem a Szovjetunió katonai fölényéről szóló alaptalan kijelentéseket (a háború után mennyit hallhattunk bomber gap-ről, missile gap-ről és egyéb gap-ek sokaságáról) már régen ki kellett volna egészíteni cáfolhatatlan bizonyítékokkal.

Ez esetben lenne terrénuma a komoly tárgyalásnak és — ha ténylegesen bebizonyul, hogy valahol veszélyes különbség mutatkozik — a kölcsönösen elfogadható megoldások keresésének. A Nyugat számos országában megszokott szónoki gyakorlatok, amelyeknek célja a nyárspolgárok ijesztgetése és többletmilliárdok szerzése a fegyverkezéshez, senkinek sem használhatnak.

— Mi az ön globális véleménye Franciaország külpolitikájáról a szocialisták és a kommunisták hatalomra kerülése óta?

— Nem vagyok Franciaország-szakértő, de ami a szocialisták és kommunisták hatalomra kerülését illeti, úgy vélem, a szavak nem fejezik ki pontosan a kormányon belüli helyzet és a francia külpolitika jellegét; de, hogy kérdésére válaszoljak, őszintén meg kell mondanom, hogy a békéhez, az enyhüléshez és a leszereléshez erőteljesebb hozzájárulást vártam a jelenlegi kormánytól. Talán majd ezután?

— Úgy látom, újrakezdődik a párbeszéd az Egyesült Államok és a Szovjetunió között. Ön szerint, a legújabb amerikai javaslatok alkalmasak-e a folyamatban levő stratégiai tárgyalások előbbrevitelére?

— Ami engem illet, sajnos nem látok olyan jeleket, amelyek a párbeszéd újrakezdésére utalnának. Az Egyesült Államok legújabb javaslatai a stratégiai fegyverzetek korlátozásáról (ugyanúgy, mint a közepes hatótávolságú fegyverekre vonatkozó „nullamegoldás" javaslata) nem mozdíthatják elő a tárgyalásokat... Nekem egyébként úgy tűnik, nem is ez a céljuk... Az igazat megvallva, ezeket a javaslatokat éppen azért tették, mert köztudomásúan elfogadhatatlanok a Szovjetunió számára. Igazi céljuk a közvélemény megnyugtatása Európában és az Egyesült Államokban, tekintettel arra, hogy az atomháború veszélyének fokozódása által keltett félelem nagyszabású antimilitarista mozgalmat szült. A jelenlegi washingtoni vezetők félnek ettől a mozgalomtól, látszólag jobban félnek, mint a háborútól (egyébként ki látott közülük valódi háborút?).

Ugyanakkor úgy vélem, megállapítható, hogy jelentősen csökkent-e a javaslatok propagandaértéke az Egyesült Államok számára. Javasolni és újra javasolni egy olyan változatot, amely egészen nyilvánvalóan nem teremt semmiféle alapot a megegyezésre, annyit jelent, hogy a javaslattevők nagyon lesújtó véleménnyel vannak nemcsak a szovjetek, hanem az összes európaiak intelligenciájáról. Ennélfogva az Egyesült Államok csak növelheti a saját szándékai iránti bizalmatlanságot, csak arról győzheti meg az embereket, hogy Washington egyáltalán nem gondol a fegyverzetek csökkentésére és a leszerelésre, inkább a katonai rivalizálás fokozására. Az amerikaiak rosszul teszik, ha ebben a vonatkozásban a szovjet propagandát vádolják. Csak a saját javaslatukra haragudhatnak. A javaslat rossz, veszélyes mindenki számára. Az amerikai kormány továbbra sem tágít tőle, és ez olyan tény, amely alól 1983-ban senki sem bújhat ki.

— Az eurorakéták körüli viszály jogosan uralja a kelet—nyugati kapcsolatokat. Egy újabb fegyverkezési hajsza elkerülése érdekében, méltányos kompromisszum alapjaként elfogadnák-e szárnyas rakéták korlátozott, tehát a Pershingek kizárásával történő Nyugatra telepítését, cserébe az SS—20 számottevő csökkentéséért?

— Készek vagyunk a közepes hatótávolságú atomfegyverek — valamint a taktikai fegyverek — teljes, lényeges, vagy részleges felszámolására Európában. De csak az egyenlőség alapján és figyelembe véve a NATO-

országok összes nukleáris erőit a kontinensen. Az, amit önök terveznek, megszegné ezt az elvet, és mindenesetre azt jelentené, hogy a Szovjetunió csökkentené nukleáris fegyvereit Európában, miközben az Egyesült Államok növelné. Mi több, egy ilyen „kompromisszum" létrejötte esetén, mindkét fél belesodródna a fegyverkezési hajsza újabb szakadékába a földi elhelyezésű szárnyas rakéták vonatkozásában. (Jurij Andropov már megmondta, ha az Egyesült Államok telepítene, a Szovjetunió ugyanígy tenne). Nemigen látom, mi köze lenne ennek a fegyverzetek korlátozásához és csökkentéséhez, a fegyverkezési hajsza megszűnéséhez. (Pedig a tárgyalásokon erről van szó.)

— Túl az eurorakéták körüli viszályon, hogyan látja az együttműködési és biztonsági folyamat alakulását Európában?

— Az együttműködés és a biztonság alakulásáról szólva Európában, nehéz nem beszélni a rakétákról és általában a leszerelésről. A fegyverkezési hajsza, a felhalmozott fegyverhegyek, a kontinens kettészakadása két ellentétes és állig felfegyverzett táborra, főleg ez fenyegeti a biztonságot és az együttműködést kontinensünkön. Abból indulunk ki, hogy ez a szembenállás nem normális, és hogy a jövőben, legalábbis katonai szervezetükben, fel kell számolni ezeket a tömböket.

Azoknak, akik valóban óhajtják a biztonságot és az együttműködést, semmit sem kell kitalálniuk: az e célokhoz vezető út már ki van jelölve és sikeresen ki van próbálva. Az enyhülés folytatásáról van szó, amely Európában született és amelynek ebben a térségben mélyebbek a gyökerei, mint bárhol másutt. Továbbá a Kelet-Európa és Nyugat-Európa közötti sokoldalú együttműködés fejlesztéséről is, minden szférában. Csakhogy katonai enyhülés nélkül, előrehaladás nélkül a fegyverzetkorlátozás területén, kétlem, hogy lehetséges lenne.

— Az a benyomásunk, hogy a kínai—szovjet kapcsolatok normalizálódásának vagyunk tanúi. Ön szerint, melyek az alapjai ennek a közeledésnek, és melyek a legfőbb akadályai?

— Hogy rövid legyek, az alap, szerintem, mindkét ország részéről saját érdekeinek helyes felfogása és a jövőért való aggódás. A legfőbb akadály a múlt, amely még nincs leküzdve.

— Hogyan reméli összeegyeztetni az igényeket egy olyan afgán kormányra, mely egyszerre baráti a Szovjetunióval és elfogadható a lakosság számára?

— Komoly dolgokkal kapcsolatban, szerintem, nincs helye semmilyen iróniának. Mélységes meggyőződésem, hogy az említett példa máris megoldható, elegendő, ha kívülről nem akadályozzák a politikai rendezést.

— A Közel-Keleten, a libanoni háború alkalmával tanúsított „diszkréciójukra" erősen felfigyeltek. Az Irak és Irán közötti konfliktusban a közelmúltban mintha kiléptek volna semlegességükből, amelyet azért vállaltak, hogy közeledjenek Irakhoz. A Szovjetunió új politikájának jeleit kell-e látnunk ebben a világnak ezen a táján?

— Nem igénylem, hogy szakértőnek tartsanak a világ minden térségének ügyeiben, annál kevésbé egy olyan bonyolult térségben, mint a Közel-Kelet. A mi politikánk maximális hozzájárulás akar lenni a békés rendezéshez ebben a térségben, figyelembe véve minden ország és minden nép érdekeit. Csak annyit tennék hozzá, hogy a közel-keleti konfliktushelyzet nemcsak számunkra jelent veszélyes problémát, hanem az önök számára is.

— 1975 óta megsokszorozták intervencióikat a harmadik világban. Melyek politikájuk alapelvei a harmadik világot illetően?

— Nem „sokszoroztuk meg" beavatkozásunkat a harmadik világ országainak ügyeibe. Kitalálom, milyen országokra és eseményekre gondol: Angola, Etiópia, Afganisztán. Mindegyik esetben konkrét helyzetről van szó, amelyre konkrét magyarázatok adhatók (amit nem is egyszer meg-

tettünk). Csakhogy, véleményem szerint, Nyugaton nem nagyon érdekeltek e magyarázatok megismerésében. A Nyugat inkább spekulációs témákká alakítja át ezeket a helyzeteket, egyrészt azért, hogy bennünket befeketítsen, másrészt azért, hogy tisztára mossa saját gyarmattartó múltját és jelenlegi neokolonialista gyakorlatát (sőt néha fegyveres intervencióit a harmadik világ országaiban).

Ami a mi politikánkat az ún „harmadik világ" egészében illeti, mi nem keresünk ott sem nyersanyagokat, sem piacokat, sem katonai támaszpontokat. De a világnak ez a része nem közömbös számunkra. Szolidárisak vagyunk e népek törekvéseivel a szabadságra, a jólétre és a boldogulásra. A gyarmati iga alól felszabadult országok függetlensége, fejlődése és haladása mellett foglalunk állást.

— Leonyid Brezsnyev halála óta több mint négy hónap telt el. Ön szerint mi változott Moszkvában?

— Már mindenki előtt világos, hogy a Szovjetunió politikája megőrizte folyamatosságát. Ilyen értelemben, szerintem, ismét bebizonyítottuk, hogy ellentétben az Egyesült Államokkal, megbízható partnerek vagyunk, akik nem próbálkoznak azzal, hogy minden kapcsolatukat a többi országgal egy vezetőségváltozás után az addigiakról megfeledkezve kezeljék. Ami belügyeinket illeti, ott is azok nélkül a válságok nélkül folynak a dolgok, amelyekre ellenségeink számítottak. Az ország normálisan él, és maga oldja meg problémáit (ugyanezt kellene tenniük a többieknek mind).

(A francia folyóirat 1983/1. számából)

Ünnepi Könyvhét, *1983!*

Juhász Gyula

Uralkodó eszmék Magyarországon 1939—1944

A második világháború alatti magyar politikai gondolkodás jellegzetes vonulataival ismertet meg e könyv.

344 oldal
Ára: 50,– Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

FREDERICK PAINTON

Alternatívák a leszerelésre

A többség már akkor biztosra vette, hogy a Szovjetunió vissza fogja utasítani Reagan legújabb eurorakéta-tervét, mielőtt azt az elnök közzétette volna. Reagan hosszabb ideje várt rugalmassága, természetesen, főleg a nyugat-európai közvéleménynek szólt. A szuperhatalmak közötti, befulladt leszerelési tárgyalások az embereket csalódottsággal töltik el, s ez nemcsak a NATO nukleáris védelmi stratégiáját megkérdőjelező békemozgalomnak ad tápot, hanem egy másik nyugat-európai mozgalomnak is, amelyet leginkább az alternatív leszerelők mozgalmának nevezhetnénk. Nem csupán harcias tiltakozókról van szó. Kiválóan képzett szaktanácsadók, magas rangú politikusok, hivatalban levő miniszterelnökök tartoznak közéjük, valamint békemozgalmi aktivisták, akik javasoltak vagy módosítottak már egy sor olyan fegyverzet-ellenőrzési tervet, amelyek most nem szerepelnek a szuperhatalmak tárgyalásainak napirendjén.

Az alternatív leszerelők manőverezési lehetősége azonban csekély, tekintve, hogy Nyugat-Európában kevesen akarják teljesen kivonni magukat az amerikai atomernyő alól. Az alternatív leszerelők ennek ellenére meg vannak győződve róla, hogy egy esetleges európai konfliktus veszélyének csökkentése érdekében meg lehet változtatni a NATO egész védelmi struktúráját. Az NSZK szociáldemokrata pártjának leszerelési ügyekkel foglalkozó szakértője, a 70 éves Carl-Friedrich von Weizsäcker így beszél: „Vannak olyan kockázatok, amelyekkel kénytelenek vagyunk szembenézni; ezek földrajzi elhelyezkedésünkből adódnak, s abból, hogy ígéretet tettünk arra, hogy tagjai maradunk a kollektív szabadságot hirdető szövetségnek. Ezek a kockázatok a jövőben is fennmaradnak. Vannak azonban szükségtelen kockázatok is, s a szövetség sem vesztene semmit, ha elismerné, hogy ezek valóban fölöslegesek." A baj csak az, hogy a megoldási javaslatok — köztük azok, amelyek a mediterrán térségtől a sarkvidékig mentesítenék Európát az atomfegyverektől — ugyancsak kockázatosak, már csak azért is, mert a szovjetek erőteljesen támogatják őket. Néhány az alternatív megoldási javaslatok közül:

A Palme-bizottság terve. A svéd kormány 1982 decemberében előterjesztett elképzelése, amely taktikai atomfegyverektől mentes övezet kialakítását sürgeti Európában, a „vasfüggöny" mentén, esetleg ettől valamivel északabbra és délebbre is. A zóna szélessége a határok mindkét oldalán 150—150 kilométer lenne, végleges hosszát pedig későbbi tárgyalásokon határoznák meg. A szovjetek kedvezően reagáltak erre az elgondolásra, de javasolták, hogy az övezet szélességét kétszerezzék meg, amely így kiterjedne gyakorlatilag az NSZK egész területére is. A NATO hűvösen fogadta a tervet. A norvég külügyminiszter, Svenn Stray azt nyilatkozta a javaslatról, hogy az „visszafogja a genfi tárgyalások kerekét". Palme korábban azzal keltett figyelmet a szomszédos országokban, hogy némi változtatásokkal újra előhozta Urho Kekkonen, volt finn államfő két évtizeddel ezelőtt előterjesztett, kisebb kiterjedésű, csupán a skandináv atomfegyvermentes övezetre vonatkozó javaslatát.

A Bahr-terv. Egon Bahr nyugatnémet szociáldemokrata politikus három lépésben szeretné megszabaditani Kelet- és Nyugat-Európát a nukleáris fegyverektől. Elsőként, a nem nukleáris hatalomnak számító országokból kivonnának mindennemű atomfegyvert. (Bahr itt kizárólag a szárazföldre telepitett rakétákra gondol, s elmélete szerint az amerikai tengeralattjárókra szerelt rakéták, part menti erőként, megmaradnának.) Másodszor, Kelet- és Nyugat-Európa között meg kellene teremteni a hagyományos

fegyverek egyensúlyát. Végül, mindkét katonai tömb, a NATO és a Varsói Szerződés változatlan formában, kötelezettségeik és ígéreteik érintetlenül hagyásával maradna fenn. A NATO-hoz tartozó kormányok elvetették Bahr elképzeléseit, mivel a terv megvalósítása érintetlenül hagyná az eddig telepített szovjet atomfegyvereket. Egy Bonnban dolgozó nyugati diplomata mondta: „A Bahr-terv egyértelmű nukleáris előnyt biztosítana a szovjeteknek. Nyugat-Európa lába alól pedig kihúzná a talajt."

A balkáni atomfegyvermentes övezet terve. Papandreu görög miniszterelnök hivatalba lépése óta támogat egy ötletet, amelyet elsőként Chivu Stoica, volt román miniszterelnök fogalmazott meg, még 1957-ben. Papandreu személyesen kereste fel a Balkán vezetőit, ellátogatott Romániába, Bulgáriába, Jugoszláviába, hogy közös megállapodásban birja rá őket a térség nukleáris fegyverektől való megtisztítására. Amerikai atomfegyverek jelenleg Törökországban és Görögországban vannak. Míg a törökök semmiféle érdeklődést nem mutattak a terv iránt, addig Todor Zsivkov bolgár vezető balkáni csúcsértekezletet sürgetett Szófiában a kérdés megvitatására. A terv másik támogatója Románia. Az el nem kötelezett jugoszlávok viszont megkérdőjelezik a terv hasznosságát egy olyan térségben, amelyben a szuperhatalmak atomernyője megvédi az egymással szemben álló tömbökhöz tartozó országokat. Papandreu azonban továbbra is elszánt, meg van győződve arról, hogy a balkáni megállapodás „áttörést" jelentene a NATO és a Varsói Szerződés kapcsolataiban.

Az Ehmke-terv. Horst Ehmke, a nyugatnémet szociáldemokrata párt parlamenti frakciójának helyettes vezetője javaslatával szeretné kimozdítani a holtpontról a genfi tárgyalásokat. Tervének alapötletét már mind a Szovjetunió, mind az Egyesült Államok visszautasította. Ehmke azt szeretné, ha az Egyesült Államok drasztikusan csökkentené a Nyugat-Európába telepítendő Pershing—II és cirkáló rakéták számát, amennyiben Genfben nem sikerül megállapodásra jutni. Ehmke egyetlen Pershing—II-t sem telepítene, s felére fogná vissza a cirkáló rakéták számát. Újabb nyugati engedmény volna, ha javaslata alapján az Egyesült Államok belemenne, hogy a Szovjetunióval folytatott tárgyalásokba vonják be a brit és a francia atomfegyvereket is, még ha az ilyen tárgyalások ellen London és Párizs a lehető leghevesebben tiltakozik is. Cserébe mindezért Ehmke azt javasolja az Egyesült Államoknak, hogy kérje a Szovjetuniótól Nyugat-Európára irányított, több robbanófejjel ellátott SS—20-as rakétái felének a leszerelését. Ehmke szerint a terv lehetőséget nyújtana, hogy a szuperhatalmak tárgyalásai előbbre jussanak. „Egyik fél sem ülhet tétlenül, arra várva, hogy majd a másik cselekszik" — mondja. Az Egyesült Államok, lemondva az összes Pershing—II rakéta telepítéséről, meggyőzhetné a Szovjetuniót, hogy a NATO alapvetően védelmi jellegű szervezet.

A brit Munkáspárt terve. A várhatóan, még az idén megtartandó általános választásra kialakított munkáspárti program felvázolásakor Michael Foot, a párt vezére megjegyezte, hogy „mi vagyunk az egyetlen olyan párt, amelynek védelmi politikájából teljesen hiányoznának az atomfegyverek". Amit Foot javasol, az felér az egyoldalú leszereléssel; példát akar mutatni a világ többi részének a „nukleáris káoszból való menekülésre". A Munkáspárt a többi között a következőket szeretné: befagyasztani az atomfegyvereket, betiltani mindennemű nukleáris kísérletet; visszautasítani az új atomfegyverek telepítését brit területekre és felségvizekre, egyúttal fokozatosan felszámolni az összes nukleáris fegyvert és támaszpontot (beleértve a cirkálórakétákat is); törölni az önálló brit elrettentő erő megteremtését célzó programokat, amelyek tengelyében amerikai Trident tengeralattjárók vásárlása és a brit nukleáris tengeralattjáró-flotta leselejtezése áll.

Az *Owen—Vance javaslat.* A brit Szociáldemokrata Párt katonai kérdésekkel foglalkozó szakértője, David Owen, volt külügyminiszter, s vele együtt Cyrus Vance, volt amerikai külügyminiszter tavaly nyáron javaslatot terjesztett elő, amelynek célja: lökést adni a hagyományos fegyverzetek csökkentéséről folytatott bécsi tárgyalásoknak. Szerintük a tárgyalásokon az

A javasolt atomfegyvermentes övezetek Európában

előrejutás legfőbb kerékkötője az, hogy a Szovjetuniónak 150 000 fővel több katonája van Kelet-Európában, a Szovjetunió határain kívül, mint amennyit elismer. A szovjetek ráadásul nem hajlandók elfogadni azt az amerikai követelést, hogy a csapatok kivonását a másik fél a helyszínen ellenőrizhesse. Az Owen—Vance terv lényege az, hogy a szövetségesek három hónapig „felejtsék el" a helyszíni ellenőrzés kérdését, mindkét fél csapatainak létszámában állapítsanak meg felső határt, majd közöljék a Szovjetunióval, hogy a helyszíni ellenőrzéseket csak a három hónap elteltével kezdik meg. Ez a megoldás lehetőséget adna a Szovjetuniónak, hogy kivonja Kelet-Európából azokat a haderőit, amelyekről azt mondja, hogy nem is léteznek. Eddig azonban Owen nem tudott támogatókat szerezni ehhez a diplomáciai trükkhöz, amely mellesleg nem szerepel a párt védelmi politikájában. S nem talált támogatásra a többi alternatív leszerelési kezdeményezés sem. De amíg Washington és Moszkva nem tud egymással zöld ágra vergődni, addig az európaiak egyre ellenállhatatlanabb csábítást éreznek, hogy kibiceljenek a fegyverzetellenőrzésnél.

(Az amerikai hetilap 1983. április 11-i számából)

MIKE DAVIDOW

A népek a nukleáris téboly ellen

(RÖVIDÍTVE)

A népeknek a „nukleáris tébolyt" előidéző külpolitika ellen kiváltott határozott tiltakozása kifejeződött azokban a tömegméreteiket és harciasságukat tekintve egyedülálló háborúellenes mozgalmakban, amelyek világszerte kibontakoztak. Ez a világot átfogó mozgalom nem ismer politikai és földrajzi határokat, hiszen a tét a túlélés az egész emberiség számára.

A békeszerető erők hangja

Jelen cikk szerzője, mint tüntető és mint riporter vett részt a „82-es békemenet"-ben. Leningrádban csatlakoztam Svédország, Dánia, Norvégia, Finnország és a Szovjetunió békeszerető erőinek közös akciójához, együtt meneteltem velük Kalinyinig, majd Moszkván, Szmolenszken és Minszken át. Harminchat ország képviselőivel együtt részt vettem abban a nemzetközi menetben is, amely Kijeven, Uzsgorodon, Csopon, Magyarország és Csehszlovákia városain áthaladva Bécsben, augusztus 6-án, Hirosima áldozatainak emlékére szentelt napon ért véget.

A „82-es békemenet" jelszavai voltak: „Nem — a nukleáris fegyvernek Európában, Nyugaton és Keleten!", „Nem — a nukleáris fegyvernek az egész világon!", „Igen — a leszerelésnek és a békének!"

A „Felhívás az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez, a világ parlamentjeihez, kormányaihoz és népeihez" című dokumentumban, melyet a békemenet befejezésekor, a minszki nagygyűlésen egyöntetűen elfogadtak, kimondták, hogy a nukleáris fegyver alkalmazását soha és semmi sem igazolhatja, s annak bárminemű használata az emberiség és a természet ellen elkövetett büntett. A felhívásban megfogalmazták azt az igényt, hogy a világ összes államai jelentsék ki: lemondanak az atomfegyverek elsőkénti bevetéséről. Ugyancsak hangsúlyozták: „Közös békemenetünk bebizonyította, hogy Nyugat és Kelet különböző országai, társadalmi szervezeteinek képviselői képesek együttesen cselekedni és megegyezésre jutni e létfontosságú kérdésben — az emberiség megmentésében a megsemmisítéstől."

A békemenet bebizonyította, hogy kialakulóban van egy hatalmas szövetség a nukleáris téboly ellen, s Nyugaton egyre inkább felismerik azt a tényt, hogy e szövetség támasza a szovjet nép. Egyre több emberben tudatosul, hogy a szovjetellenesség fenyegeti Nyugat és Kelet egységét a legfontosabb és aktuális kérdések megoldásáért vívott közös harcban.

A békemenet a skandináv országok és a Szovjetunió népeinek egyik legjelentősebb akciója volt, az emberiség jövőjének érdekében. Milyen visszhangot váltott ki ez az Egyesült Államokban és néhány skandináv ország szovjetellenes sajtójában?

Mindent megtettek, hogy a békemenet kovácsolta egységfrontot megbontsák, csökkentsék jelentőségét és a nyugati részvevőket kiábrándítsák. Hatalmas erővel indult meg a szovjetellenes

kampány. Kezdetben arról írtak, hogy a skandináv országok békeharcosait nem engedik keresztül a Szovjetunió területén. Amikor ez a jóslat nem vált be, a szovjetellenes sajtó lemezt váltott. Figyelmeztette a békemenet részvevőit, hogy csak „hivatalos szovjet képviselőkkel" találkozhatnak majd. Ezek a „hivatalos" képviselők valójában a szovjet emberek százezrei voltak, akik a nyugati országokból jött békeharcosokat olyan lelkes fogadtatásban részesitették, amilyennel azok még soha eddig nem találkoztak. Jelen cikk szerzője volt az egyetlen Moszkvában akkreditált amerikai tudósító, aki csatlakozott a „82-es békemenethez" és személyes élményein keresztül mutatta be azt. A Moszkvában akkreditált amerikai tudósítók zöme nyilván nem tartotta olyan fontos eseménynek a menetet, hogy kövesse azt. Az Egyesült Államok reklámsajtója inkább „szenzációt" hajhászott, hogy ezzel a világ közvéleményének figyelmét elvonja Nyugat és Kelet békeszerető erői egységének eme impozáns megnyilvánulásáról.

Rámutatva a nukleáris atomfegyverkezésre fordított csillagászati költségvetési kiadásokkal szemben megnyilvánuló ellenzék növekedésére, az *International Herald Tribune* c. napilap hangsúlyozta, hogy még a „konzervatív beállítottságú üzletemberek is bírálni kezdték a katonai költségek növelését". Az 1982-es amerikai választási eredmények tükrözik azt a gyorsan terjedő felismerést, hogy az elnök gazdasági politikája és a nukleáris stratégián alapuló külpolitikája szoros összefüggésben áll egymással.

Mindeme tényezőknek megvolt a szerepe az Egyesült Államok Kongresszusa Képviselőházának a határozatában is, amikor az nagy szavazattöbbséggel elutasította a Fehér Ház kérését az MX rakéták első öt darabja gyártásához szükséges eszközök kiutalására. Természetesen a fegyverkezési verseny támogatói nem mondanak le a nukleáris rakéta-arzenál bővitését célzó terveikről, azonban az 1982. decemberében a képviselőházban elszenvedett kudarc komoly figyelmeztetés volt.

Az amerikai választók hallatják hangjukat

Az 1982-es időközi választásokon a katonai-ipari komplexumok csoportjai több mint 165 millió dollárt (egyes források szerint valójában 300 milliót) költöttek a republikánuspárti jelöltek támogatására. Annak ellenére, hogy ilyen rekordösszegeket költöttek, s hogy a Fehér Ház maccarthista eszközöket vetett latba a békemozgalom hívei ellen, az amerikai választók kifejezésre juttatják növekvő ellenkezé-

süket a kormányzat nukleáris tervei ellen. A nukleáris fegyverkezés befagyasztásának hívei kilenc államból nyolcban győzelmet arattak az ebben a kérdésben rendezett népszavazáson.

Az amerikai katolikus püspökök 1982 végén lezajlott konferenciáján elítélték a Pentagon nukleáris háborúra építő stratégiáját. A nukleáris fegyverkezés azonnali kétoldali befagyasztására szólították fel az Egyesült Államokat és a Szovjetuniót.

■

A történelem soha nem ismert még ilyen lendületes, széles körű, háborúellenes mozgalmat, mint amilyen napjainkban kibontakozott és amelynek méretei tovább nőnek. Számunkra különös jelentőséggel bír az, ami az Egyesült Államokban történik. A húszmillió tagot tömörítő amerikai szakszervezetek, nő-, ifjúsági, felekezeti és más szervezetek képviselői széles békemozgalmi koalíciót alkottak. Amint azt Hans Albrecht Bethe Nobel-díjas fizikus és Franklin Long, az USA Fegyverzetellenőrzési és Leszerelési Hivatalának volt igazgatóhelyettese kiemelte: „Kiemelkedő politikai esemény az a gyorsan növekvő támogatás, amellyel az amerikai közvélemény a nukleáris fegyverkezés befagyasztásának eszméjét támogatja. Kevesebb mint egy esztendő alatt a kezdetben kis számú, a felhívásra aláírást gyűjtő, önkéntesekből álló mozgalom olyan erővé fejlődött, amely a befagyasztás kérdésében a Kongresszusban tartott szavazáson kis híján győzedelmeskedett."

(A szovjet folyóirat 1983 2. számából)

IPW Berichte

HELGA ADLER

A békemozgalom Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban

1982-ben a békemozgalom jelentős mértékben fellendült, ereje megnövekedett, hatást gyakorolt a lakosság még szélesebb csoportjaira, s immár kiterjed a kapitalista államok döntő többségére. A kapitalista országokban a békemozgalom jelentős politikai tényezővé vált.

A békemozgalom növekedése egybeesik az Egyesült Államoknak a 70-es évek vége és a 80-as évek eleje, de különösen a Reagan-adminisztráció hivatalba lépése óta folytatott konfrontációs és túlfegyverkezési politikájával. Az Egyesült Államoknak ez az agresszív és kalandor politikája a kapitalista országok lakosságának nagy részében erős félelmet keltett.

Az amerikai imperializmus törekvése a szocialista országok feletti globális hegemóniára és katonai fölényre, a „korlátozott" vagy „hosszan elnyújtva megnyerhető" atomháború doktrínája — összekapcsolva az első csapásmérő képesség kifejlesztésével és kiépítésével —, az imperialista országok állampolgárainak tudatában az egész emberiséget elpusztító atomháborútól való félelmet váltott ki.

„Az atomkérdés — írja a *Die Zeit*ben Christoph Bertram, a londoni Nemzetközi Stratégiai Tanulmányok Intézetének egykori igazgatója — éppen a nyugati társadalom polarizáltságának szimbóluma." Egyre több ember ismeri fel, hogy ez a politika a létérdeke ellen irányul.

Különösen az új amerikai közepes hatótávolságú rakéták Nyugat-Európába történő telepítéséről intézkedő

1979. decemberi NATO-határozat — melynek segítségével az Egyesült Államok nyugat-európai területen igyekszik első csapásmérő képességre szert tenni a Szovjetunió ellenében — szembesítette ezeknek az országoknak a lakosságát azzal a nagyon is konkrét és elképzelhető veszéllyel, hogy egy atomháború esetleg az ő területükön robban ki és játszódik le.

Az amerikai kormány militáns és kalandor politikája, valamint az eredményes fegyverzetcsökkentési és leszerelési tárgyalások ellen irányuló magatartása — amely az elfogadhatatlan követelésekhez és előfeltételekhez való ragaszkodásában nyilvánul meg — a nyugat-európai országokban növeli a rettegést, hogy az imperializmus vezető hatalma saját érdekeiket veszélyeztető politikába vonja be őket, s „Washington világméretű hatalmi politikájának puszta túszaivá" válnak.

Noha a kapitalista országok békemozgalmainak kibontakozásában az atomháború veszélyének fokozódása fontos kiváltó mozzanat volt, mégsem lehet a „félelem mozgalmaiként" jellemezni őket, mint ahogy azt egyes burzsoá tömegtájékoztatási eszközök teszik. Már csak azért sem, mert a békemozgalom egyik mélyen gyökerező sajátos vonása éppen az, hogy a fenyegető veszéllyel szemben harcos ellenállást tanúsít. Egyre fokozódó törekvése, hogy ebben az életfontosságú kérdésben demokratikus befolyást gyakoroljon a politikai döntéshozatal folyamatára.

Új minőségű békemozgalom

A békemozgalom a kapitalista országokban olyan méreteket öltött, hogy „egy új minőségi szakaszról" beszélhetünk.

Ez a mozgalom — természetesen az egyes országokon belül különböző képpen — minőségileg különbözik az eddigi békemozgalmaktól:

— szociális, politikai és világnézeti szempontból;

— szövetségi-, akció- és mobilizálóképességében;

— internacionalizáltsági fokában.

Ha ezek közül bizonyos elemeket már fel is lehetett fedezni a korábbi békemozgalomban, például a Stockholmi Felhívás idején, vagy az NSZK újrafelfegyverzésének kezdetén, de ezen ismertetőjegyek ilyen jellegű összefonódása új minőséget jelent.

A kapitalista országok többségében a békemozgalom tömegjelleget öltött. Ez a legtöbb nyugat-európai országban, de különösen a NATO-államokban, az eddigi legnagyobb, parlamenten kívüli mozgalom. Az Egyesült Államokban a békemozgalom az elmúlt évben olyan méreteket öltött, ami meghaladta a 60-as évek végén, 70-es évek elején fellendülő vietnami háború elleni mozgalmakét.

A békemozgalom ma gyakorlatilag minden társadalmi réteget és foglalkozási csoportot felölel, s politikailag és világnézetileg igen különböző, gyakran ellentétes erők széles spektrumát fogja át. A CND (Kampány a nukleáris leszerelésért) főtitkára, Bruce Kent, úgy jellemezte a békemozgalmat, hogy az egy „olyan mozgalom, amely az emberiség védelme érdekében egyesíti a pacifistákat és a nem pacifistákat, a hívőket és az ateistákat, valamint minden politikai álláspont képviselőit".

A békemozgalom jelentős részét ma a fiatal generáció adja. A fiataloknak olyan megoldatlan társadalmi problémákkal kell szembenézniük, mint a munkanélküliség, a hiányos képzés és továbbképzés, környezetszennyeződés, lakáshiány és más egyebek. Mindezek néhány év leforgása alatt bizalomvesztést idéztek elő a kapitalista országok hatalmi rendszerével szemben, s ez most „a jelenlegi »politika-csinálókkal« szembeni mély bizalmatlanságban ölt testet" és a politikai döntéshozatali folyamat demokratizálása irányába ható nyomáshoz vezetett.

Sokan elveszítették bizalmukat abban, hogy a legjelentősebb pártok és a mindenkori kormány a lakosság érdekeit és szükségleteit figyelembe veszi; ez az érzés a belpolitikai konfliktusterületeken túllépve átterjedt a katona- és biztonságpolitika területére is, amelyről semmiképpen sem csak a fiatalabb nemzedék látja, hogy éle-

ének és jövőjének érdekei ellen irányul. A békemozgalom ma azon különböző demokratikus és szociális mozgalmak széles körét foglalja magába — például a nőmozgalmakat és az ökológiai mozgalmakat, hogy csak ezt a kettőt említsük —, amelyek a békét és a leszerelést a társadalmi gondok megoldása előfeltételeként kezelik.

Ma a békemozgalomban a korábbinál sokkal erősebb az a jelentős irányzat, amelyet a vallási meggyőződésből eredő pacifista elképzelések jellemeznek. A vallásos meggyőződés aktivizáló jellegét az adja, hogy — mint azt mindig is hangoztatta — nem lehet egy olyan politika támasza, amely számol az emberi életnek egy atomháborúban történő megsemmisítésével. Köztudott, hogy a résztvevők valamennyi keresztény felekezet egyházi hierarchiáját érintik. Az Egyesült Államokban a különböző egyházak többsége támogatja a békemozgalmat, és hozzájárul a lakosság széles tömegeinek mozgósításához. A múlt év novemberében az Egyesült Államok katolikus püspökeinek többsége — akik mintegy 50 millió hívőt képviselnek — síkraszállt egy olyan pásztorlevél mellett, amely elítélte az atomfegyverrel mérendő első csapás elképzelését és a korlátozott atomháború megvívásáról szóló amerikai doktrínát.

Egyre jelentősebb az értelmiség megjelenése a békemozgalomban. Ezen a helyen kell említést tenni azokról a már szép számmal létező NATO-tábornokokról is, akik aktívan tevékenykednek a békemozgalomban. Polgári-humanista elképzeléseik, speciális tapasztalataik és foglalkozásukból adódó ismereteik miatt: jelenlétük pozitívan hat a lakosság felvilágosítására és mozgósítására.

A munkások és a dolgozók jóval jelentősebb mértékben alkotják a békemozgalom tömegbázisát, mint azt a polgári elemzők hajlandók bevallani. Mindazok a pártok, amelyek munkásokat és alkalmazottakat tömörítenek, támogatják — természetesen valamennyien különböző módon — a mozgalmat. A szocialista és a szociáldemokrata pártok magatartása nem egységes, egy részüknél az adott párton belül is ellentmondásos a kép, egészen az aktív együttműködéstől az elutasításig. Ugyanakkor a kommunista pártok politikája a békemozgalom lehető legnagyobb támogatására irányul.

Egy sor országban — többek között Nagy-Britanniában, Belgiumban és Hollandiában — a szakszervezetek nagy szervezettséggel és harci tapasztalattal rendelkező erejüket a békemozgalom szolgálatába állították. Az Egyesült Államokban és az NSZK-ban is, a szakszervezetek jelentős része és tagjaik többsége bekapcsolódott a békemozgalom munkájába, ahol most fokozott mértékben küzdenek a túlfegyverkezés társadalmi következményei és az állam szociális kiadásainak csökkenése ellen.

A békemozgalom széles körű összetétele a benne tevékenykedő szervezetek sokféleségéből és nagy számából ered. Az NSZK békemozgalmának 1982. június 10-i bonni nagygyűlését, amely 400 000 résztvevőjével az eddigi legátfogóbb politikai tüntetés volt az NSZK-ban, körülbelül 2000 szervezet támogatta. Az Egyesült Államok békemozgalmát is a benne működő politikai és szociális mozgalmak széles spektruma jellemzi. A tavaly június 12-én New Yorkban megtartott béketüntetésükre — amely egymillió amerikai állampolgár részvételével az ország történetének eddigi legnagyobb demonstrációja volt — 200 szervezet hirdetett meg ideiglenes összefogást.

A szervezeti erőn túl a békemozgalom ezen szervezetek sokféleségének köszönheti a különböző akcióformák nagy bőségét, valamint speciális képességét is, amellyel széles tömegeket tud aktivizálni.

Célkitűzések

A nyugat-európai országok és az Egyesült Államok békemozgalma mozgósító és szövetségképző erejét az olyan konkrét és politikailag megvalósítható követelések megfogalmazásának köszönheti, amelyek reális eredményekre irányulnak.

A célkitűzések eme konkrétsága egy fontos és minőségileg új ismertetőjegye a mai békemozgalomnak. Ez megfelel annak a tapasztalatnak, hogy az általános jelszavak, mint az atomfegyverek, vagy minden fegyver törvényen kívül helyezése, morális és humánus szempontból helyes követelések, de politikai tényezővé csak akkor válnak, ha konkrét és politikailag realizálható követelésekkel kijelölik az utat, s képesek a nyilvánosság széles mozgósítására. A nyugateurópai országokban, de különösen a NATO-államokban, a NATO-rakétahatározatának eltörlésére irányuló követelés kulcspozíciót tölt be a többi leszerelési indítvány között.

Az a konkrét politikai célkitűzés, hogy akadályozzák meg ennek az új fegyverkezési lépésnek a megvalósítását, olyan mozgósító erőt jelent a békemozgalom számára, amely állandóan szélesíti tömegbázisát és növeli hatóerejét. Ugyanakkor ezen a követelésen alapul azoknak a különböző erőknek az összefogása is, amelyek egyébként eltérő politikai és világnézeti helyzetből kiindulva, döntően másként értékelik a nemzetközi helyzetet, a fegyverkezési verseny okait és hosszú távú céljait.

Ennek jelentőségét csak fokozza, hogy a legagresszívabb imperialista körök minden eszközzel a békeerők megosztásán fáradoznak. A békemozgalmat állítólagos szovjetbarát „egyoldalúsága" miatt érő szemrehányások egyes csoportok körében nem maradtak hatástalanok.

A békemozgalom hatásáról

Kétségtelen, hogy a békemozgalom a legtöbb nyugat-európai országban és az Egyesült Államokban olyan politikai erővé vált, amellyel az uralkodó köröknek számolniuk kell.

Hatását azonban nem csupán speciális befolyásának köszönheti. A szocialista országok ellen irányuló túlfegyverkezési és konfrontációs politika — amely figyelmen kívül hagyja a NATO-országok lakosságának érdekeit — komoly ellenféllel találja szemben magát. A szocialista országok

Norvég békemozgalmi jelvény *Friheten*

közössége az amerikai kormányzat és a NATO minden fáradozását, hogy a katonai fölényt megszerezze, elérhetetlen illúzióvá teszi. Komoly és konstruktív, a fegyverkezés beszüntetését, illetve korlátozását elősegítő leszerelési javaslataival — mint például az egyoldalú lépés, hogy nem állomásoztatnak atomrakétákat a Szovjetunió európai területén, vagy a Szovjetunió szintén egyoldalú lemondása az atomfegyverrel mérendő első csapásról — mindezzel reagálásra kényszeríti a tőkés országok kormányait.

Ugyanakkor a jelenlegi Reagan-adminisztráció politikája gazdasági, politikai és katonai kockázatot jelent a NATO-államok számára, ami kiélezi az Egyesült Államok és a nyugateurópai NATO-szövetségesek érdekellentétét, s kiváltja a reálisan gondolkodó amerikai politikusokban azt az aggodalmat, hogy ez a politika szétzúzza a gazdaságot, elviselhetetlenül kiélezi a szociális problémákat, s komoly mértékben megterheli a NATO-n belüli szövetségi kapcsolatokat, felelőtlen módon játszik egy világméretű atompokol lehetőségével, s végül veszélyezteti saját társadalmi rendszerét.

Ez a háttere annak, hogy a kapitalista országok békemozgalmainak kibontakozása végül is hozzájárult ahhoz, hogy az Egyesült Államok kormánya nem tudja megvalósítani meghirdetett célját, miszerint csak a fegyverkezési program befejezése után, vagyis az [illegible] pozíciójából

kezd majd tárgyalásokat a Szovjetunióval.

Természetesen a békemozgalom tisztán látja, hogy a tárgyalási készség még nem jelenti ezek sikerét is. Éppen ellenkezőleg: a Szovjetunió teljesen egyoldalú leszerelésének követelése — mint ahogy ezt az Egyesült Államok tárgyalási alapként megjelölte —, irreális volta miatt előreveti, hogy gyors siker nem várható. Mivel a Reagan-adminisztráció visszautasítja mind a Szovjetuniónak, mind a békemozgalomnak a telepítés elhalasztásával kapcsolatos javaslatát, nem nehéz felismerni tárgyalási taktikáját — úgy elhúzni a tárgyalásokat, hogy ez idő alatt megvalósuljon a fegyverkezési program.

Noha 1982 nyarán az amerikai kormányzat még megkapta fegyverkezési programjához a képviselőház és a szenátus szavazatainak többségét, mégis szembe kell néznie azzal a ténnyel, hogy parlamenti támogatása csökken, s a széles nyilvánosság az atomfegyverek befagyasztását követeli. Egy közvélemény-kutatás szerint az amerikai állampolgárok 71 százaléka pártolja ezt az elképzelést. Az 1982 novemberében megtartott időközi választásokon nyolc szövetségi állam népszavazásának eredményében fejeződött ki ez az igény. Mindez hozzájárul az amerikai békemozgalom szerepének növeléséhez. A hatást növeli a nyugat-európai békemozgalom sikere. A NATO-rakétahatározattal szembeni széles körű ellenállás korlátozza a mindenkori kormány politikai játékterét a túlfegyverkezési politika megvalósításában és a konfrontációs politikát folytató amerikai irányvonal támogatásában, valamint hozzájárul ahhoz, hogy a NATO-n belül az eltérő érdekek egyre nyilvánvalóbb formát öltsenek.

A békemozgalom nyomására a holland és a belga kormány úgy döntött, hogy országuk területén a közepes hatótávolságú atomrakéták telepítését egyelőre felfüggesztik.

1981 őszén a szociáldemokratákból és kereszténydemokratákból álló belga kormány visszautasította a NATO telepítési határozatát, s maguk a kereszténydemokraták is úgy érzik, hogy számolniuk kell „az egyszerű párttagok" akaratával.

Nemcsak ebben a két országban, hanem több más NATO-államban is jelentős mértékben járult hozzá a békemozgalom ahhoz, hogy a nyugat-európai kormányok a nemzeti érdekeket ne csak a brüsszeli rakétahatározat tárgyalási kompetenciájának hangoztatásával szolgálják, hanem azzal is, hogy fokozott mértékben felhívják a figyelmet a fegyverzetkorlátozási és fegyverzet-ellenőrzési tárgyalások és az enyhülés fenntartásának szükségességére.

A NATO atomstratégiájának megkérdőjelezése

Jóllehet a nyugat-európai békemozgalom ellenállásának fő célpontja a brüsszeli rakétahatározat, mégis kiváltott egy nyilvános vitát a NATO atomstratégiájáról is. Ez a vita előtérbe helyezte azt a felismerést, írja a *Frankfurter Rundschau*, hogy „az európai biztonsági érdekeket Európából nézve másként kell megítélni, mint az Egyesült Államok távolságából"

A NATO [illegible] folyó, a nyugat-európai országok valamennyi politikai körehez eljuto vita nagy jelentőséget kapott az Egyesült Államokban is. „Az Európában lángra lobbantott és Amerikába átterjedt békemozgalom kiváltotta tíz év óta az első nagy szakmai vitát az atomstratégiáról" — szögezi le a nyugatnémet *Süddeutsche Zeitung*.

Ebben a „szakmai vitában" az Egyesült Államok több korábbi vezető politikusa is aktívan bekapcsolódott: McGeorge Bundy, George F. Kennan, Robert S. McNamara és G. Smith mellett még sokan mások is követelik a NATO lemondását az atomfegyverrel mérendő első csapásról, ami nem más, mint az USA jelenlegi stratégiájának egyértelmű elutasítása. Ezek a közismert polgári politikusok nyomatékosan utalnak arra, hogy ez a lemondás tulajdonképpen a NATO-szövetség fenntartásának érdekében történne, mert az utóbbi évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a szövetségen belüli nézet-

eltérések az atomfegyverek kérdésében „kölcsönösen destruktív vádaskodáshoz" és „konfliktusok keletkezéséhez" vezethetnek. *(Europa-Archiv)*

„Az alapmotívum tulajdonképpen — írja a *Süddeutsche Zeitung* — a szövetség megóvása a széteséstől, amely az atomellenes mozgalmak tevékenysége révén bekövetkezhetne." A hivatalos NATO-doktrína kritikusainak motívumai és érdekei rendkívül sokfélék, gyakran ellentétesek, de világos, hogy a legnagyobb befolyást a békemozgalom gyakorolta az USA NATO-ra kényszerített stratégiájának eróziójában. Tekintettel a nemzetközi helyzet feszültségére és a háború — különösen egy atomháború — veszélyének fennállására, a Varsói Szerződés tagállamainak Prágai Nyilatkozata nagy hangsúlyt helyez arra, hogy tovább erősödjön a békét túlfegyverkezéssel és ellenségeskedő politikával fenyegető katonai-ipari komplexumok ellen fellépő erők széles frontja.

A Pentagon és a vezető NATO-körök egyre nagyobb nyomás alá kerülnek: nem tudják tovább figyelmen kívül hagyni a Szovjetunió és a Varsói Szerződés más államainak a fegyverzetkorlátozásra, fegyverzetstopra, leszerelésre és az erőszakról való lemondásra irányuló javaslatait. A kapitalista országok békemozgalmai olyan nyílt légkör megteremtésére törekednek, amelyben a NATO-államok kormányai nem tudják háborús terveiket megvalósítani, és kénytelenek egyetlen lehetséges alternatívaként az enyhülésért, a fegyverzetkorlátozásért és a leszerelésért dolgozni.

(Az NDK-beli folyóirat 1983. áprilisi számából)

Marxism Today

JON BLOOMFIELD

A döntés esztendeje

(RÖVIDÍTVE)

A békemozgalom 1980 óta Nyugat-Európa sok részén megerősödött. Szembehelyezkedik az új nukleáris fegyverek beállításával, ez a törekvése széles körű társadalmi támogatást élvez, s egyben kifejezi, hogy a nukleáris fegyverkezési verseny milyen mélységesen aggasztja a közvéleményt. Nagy-Britanniában a Kampány a Nukleáris Leszerelésért (CND) volt a leggyorsabban terebélyesedő, legdinamikusabb népmozgalom.

Kezdetben a politikai és katonai felépítmény egyszerű módon reagált a békemozgalmakra: megpróbálta a perifériákra szorítani őket, a lehetséges legkisebbre csökkenteni jelentőségüket. A hatalom egyes szószólói, mint például Lord Carrington, olykor védelmükbe vették a békemozgalmat, mondván, hogy jót akar, még ha tévutakon jár is. De eleinte senki sem tartott attól, hogy a békemozgalmak számottevő kihívást jelenthetnek a NATO és tagországai katonapolitikája számára.

Az 1981 őszén sorozatban megrendezett, összehangolt atomellenes tüntetések kezdtek megváltoztatni a békemozgalmak fogadtatását. S 1982 közepére már egészen másképp tekintettek rájuk. Reagan júniusi nyugat-európai látogatása már azt jelezte, hogy komoly ellentámadás van készülőben. Ahogy közeledik a cirkáló rakéták és a Pershing—2 rakéták hadbaállításának időpontja, a NATO új típusú fegyverek telepítéséről hozott döntésének ellenzői úgy fokozzák ellenállásukat, amiért egyre több támadás éri őket.

Nagy-Britanniában és Nyugat-Európa más részein a békemozgalmak mind a mai napig megőrizték, sőt fokozták erejüket. Legnagyobb sikerük volt, hogy elérték: minden politikai alkudozás központi témája ma már a nukleáris fegyverkezési verseny. Ez

önmagában figyelemre méltó eredmény. A békemozgalmak előtt álló fő kérdés azonban most már az, hogy a következő hónapokban kedvező irányba tudják-e terelni ezeket az alkudozásokat. Az elsőrendű fontosságú feladat: megelőzni a rakéták telepítését. A brit békemozgalom számára az jelentene igazi sikert, ha el tudná érni: a NATO-ból való kilépés és az amerikai nukleáris támaszpontok felszámolásának kérdése is kerüljön fel a napirendre.

A britek számára a következő időszak kétszeresen is fontos lesz, hiszen a közelgő általános választás arra a kérdésre is választ adhat, hogy megvalósítják vagy pedig elvetik a brit nukleáris arzenál korszerűsítésének programját, amelyben Trident típusú atom-tengeralattjárók vásárlása is szerepel. Most, hogy a békemozgalom küzdelmeinek új szakaszához érkezik, vajon képes lesz-e állni ellenfeleinek támadásait, széles körű társadalmi mozgalmat szervezni, amelynek erejére támaszkodva érvényt szerezhet legsürgetőbb követeléseinek? Ezek azok a kérdések, amelyek e cikk fejtegetéseinek homlokterében állnak. (. . .)

A mozgalom új vonásai

A békemozgalom meglepő eredményeket ért el abban, hogy tömegeket állítson maga mellé, köztük sok olyan embert, akiknek korábban semmiféle gyakorlatuk nem volt politikai küzdelmekben. A Kampány a Nukleáris Leszerelésért ezernél is több helyi szerve, több mint negyedmillió taggal, a brit városokban és falvakban működő sokféle egyéb békeszervezet olyan szervezeti erőt ad a mozgalomnak, amellyel a mindössze egyetlen célért küzdő mozgalmak eddigi történetében ritkán találkozhattunk. S ezt az erőt csak fokozza az 55 000 főt számláló országos szervezet, annak számos szakbizottsága, sajtó- és propagandaszolgálata, valamint a tanács és a végrehajtó testület, amely koordinál és kezdeményez.

Tavaly figyelemre méltó mértékben megerősödtek a CND „intézményes támogatói". A CND által szervezett, és az atomfegyvermentes övezetek kialakításáért küzdő mozgalom komoly eredményeket ért el. A „Kemény Szikla" elnevezésű polgári védelmi gyakorlat ellen olyan kiterjedt tiltakozás bontakozott ki, hogy a kormány nagy zavarában végül lefújta az egészet. A tanácsokkal való együttműködés kulcsfontosságú eleme volt ennek a harcnak, s rávilágított arra, hogy milyen erőket szabadíthat fel a helyi és országos szintű kezdeményezések összekapcsolása. Az atomfegyverek ellen küzdő tudósok mozgalma (SANA) által a polgári védelem forgatókönyvéről összeállított hiteles anyag is fontos szerepet kapott ebben a kampányban.

Az egyházak magatartásából ugyanez világlik ki. A brit vallási szervezetek nem olyan jelentősek, mint Hollandiában vagy az NSZK-ban, de a hívők jelentős részének — ha nem is abszolút többségének — véleménye gyökeresen megváltozott. S bár februárban az Anglikán Egyház Általános Szinódusa elvetette az „Egyház és a bomba" című jelentést, mégis, e vereség ellenére a Szinódus munkája iránt megmutatkozó érdeklődés azt bizonyítja, hogy az egyház a békemozgalom szerves részévé vált.

A legjelentősebb fejlemény az volt hogy az utóbbi 12 hónapban feltámadt a nők békemozgalma, s az egész kampány önálló, hatalmas alkotórészévé nőtte ki magát. A nők Greenham Common-i megmozdulása az utóbbi időkben a lehető legdramaibb, legnagyobb hatást kiváltó esemény volt a nukleáris fegyverek körül folyó vitában. Küzdelmük még mélyebb és szélesebb körű együttérzést váltott ki amikor letartóztatták és bebörtönözték a női békemozgalom élharcosait. Az erre adott példátlan válasz, az Egyesült Államok légierejének Greenham Common-ban levő támaszpontjának bekerítése — december 12-én 30 000 nő részvételével — jelzi, milyen hatalmas támogatásra számíthatnak a békeharcosok a cirkálórakéták elleni küzdelmükben. A támaszpont bekerítése minden korábbi békemegmozdulásnál jobban megragadta az emberek képzeletét, a támogatók újabb tartalékait hozta mozgásba.

Széles körű békefront

A békemozgalmat az Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a NATO új atomfegyverek telepítésére vonatkozó

tervei keltették új életre. Az is nyilvánvaló, hogy a legmélyebb társadalmi aggodalom éppen a cirkálórakéták, a Pershingek és a Tridentek ellenzésében jut kifejezésre. Szembeszökően példázza ezt két januári közvélemény-kutatás, amelyből kiviláglik, hogy az abszolut többség elveti a cirkálórakéták telepítését és a Tridentek megvásárlását. A megkérdezettek egyötöde-egynegyede támogatja Nagy-Britannia teljes nukleáris leszerelésének gondolatát, míg a többség egyoldalú fellépést követel a londoni kormánytól a fegyverkezési hajsza fokozódásának megakadályozására.

A békemozgalom a legfontosabb nukleáris problémákkal kapcsolatban megszerezte a társadalom többségének támogatását. A cél most az, hogy ezt a politikai többség megszerzése kövesse. Nagy-Britanniában és Nyugat-Európa más részein olyan erőteljes tendenciák bontakoznak ki, amelyek kedvező feltételeket teremtenek a békemozgalom továbbfejlődésére. Minél erősebb és egységesebb a békemozgalom, annál valószínűbb, hogy sikerül számúzni azokat az alapelveket, amelyekre a második világháború után sok politikai párt, katonai és tudományos apparátus építette fel katonapolitikáját. A brit Munkáspárton és a nyugatnémet szociáldemokrata párton belüli hangsúlyeltolódások is ezt a folyamatot erzékeltetik. A mai szüntelenül változó világban különösen fontos, hogy a békemozgalom szövetségre lépjen azokkal, akik valóban a leszerelésért küzdenek, akik a megállapodások lehetőségeit kutatják. Egyúttal egyértelműen tisztázni kell azt is, mely pontokon vannak nézeteltérések.

Nagy-Britanniában a katonai és tudományos gépezetben létezik egy olyan tábor, amelynek tagjai, a centrista politikai erőkkel együtt, ellenzik az újrafelfegyverkezésre vonatkozó terveket, az új hidegháború kirobbantását. Amikor Lord Carver marsall azt írja, hogy a szovjetek és az amerikaiak „nagyszámú és sokféle nukleáris fegyverrendszere bőségesebb annál, mint szükséges; a járulékos, önálló fegyverrendszerek tökéletesen feleslegesek", akkor nyiltan szembeszáll az Egyesült Államok és Nagy-Britannia

Belga békemozgalmi plakát.
Köszönjük, nem kérjük a rakétákat
se Florennes-ba, se máshova!

jelenlegi katonapolitikájával. Carver és Zuckermann (ez utóbbi a kormány vezető tudományos tanácsadója volt) gyakorlatilag a NATO politikáját is elveti, midőn sürgeti a Nyugatot: hozzon határozatot arról, hogy lemond a nukleáris fegyverek elsőként való alkalmazásáról, s ezzel párhuzamosan lásson hozzá a tárgyalásokon jóváhagyott fegyverzetcsökkentésekhez. Hasonló álláspontot alakított ki az Anglikán Egyház Általános Szinódusa is. A konzervatívok kivételével valamennyi politikai párt ellenzi a Trident-programot, a liberálisok hivatalosan is szembehelyezkedtek a cirkálórakéták felállításával, csakúgy, mint a munkáspártiak vagy a szociáldemokraták, akiknek ennél jóval átfogóbb atomfegyver-ellenes programjuk is van.

Tekintettel arra, hogy a békemozgalomnak jobboldali kormánnyal kell megküzdenie — amely az újrafelfegyverkezést lihegi, s a „békét az erő oldaláról" akarja megőrizni —, létkérdéssé vált, hogy a mozgalom legkülönfélébb elemei egységet alkossanak.

A vízválasztó e tekintetben nem az egyoldalú és a több oldalú kezdeményezést követelők között, hanem az újrafelfegyverkezést és a leszerelést sürgetők között húzódik. Nagy Britanniában napjainkban jók az esélyek arra, hogy a politikai paletta baloldalán és centrumában elhelyezkedő erők közös programot alakítsanak ki. Ennek a potenciális közös programnak a vezérmotívuma az, hogy a fegyverkezési versenyt meg kell állítani, s lépéseket kell tenni a folyamat visszafordítására. Ez aztán arra kényszerítené a kormányt, hogy utasítsa vissza a cirkálórakéták telepítését, törölje a Trident-programot, és sürgesse, hogy az Egyesült Államok és a Szovjetunió képviselői üljenek tárgyalóasztalhoz, s valóban komoly megbeszéléseket kezdjenek mindennemű nukleáris fegyverkészlet csökkentéséről.

Íme, ez az a program, amely kifejezésre juttatja a tömegek atomfegyverekkel kapcsolatos súlyos aggodalmait, s amely ellenkezőjére fordíthatja a fegyverkezési versenyt. E program számára abszolút politikai többséget lehetne szerezni. A tömeges népmozgalmaknak olyan erős hatása volt, hogy a Munkáspárt jobbközép szárnya is beleegyezett: ellenezni fogja a cirkálórakéták telepítését. Még azok a politikusok is, mint Denis Healey vagy Roy Hattersley, akik korábban a leghevesebben követelték a több oldalú cselekvést, ma már úgy látják, hogy egyoldalú lépésekre van szükség. Hasonló, összpontosított nyomást kell gyakorolni a Liberális Pártra és a párt jelöltjeire, hogy tegyék magukévá a cirkálórakétákat ellenző álláspontot. Ez különösen fontos, tekintve, hogy éppen a liberálisok azok, akik a legelőnyösebb helyzetből indulhatnak a választási küzdelmekben. A mozgalomnak sokkal nehezebb dolga lesz a szociáldemokratákkal, hiszen a párt parlamenti frakcióját megrögzött atlantisták alkotják, és egész lényükkel ellene vannak a békemozgalomnak. Általánosságban véve megállapítható: minél erősebbé válik a békemozgalom, s figyelmét minél inkább a kulcsfontosságú, sürgető problémákra összpontosítja, annál valószínűbb, hogy képes lesz befolyást gyakorolni a politikai porondon küzdő más erőkre, s megszilárdítani eddig elért eredményeit.

Miért van szükség az egyoldalú kezdeményezésre?

A békemozgalom számára ez a program csak a minimális célt jelöli ki. A teljes sikert az jelentené, ha a brit kormány egyoldalú kezdeményezéseket tenne. Az egyoldalú cselekvést mindenekelőtt két összefüggésben kell elhelyezni: az egyik a két nagyhatalom közötti fegyverkezési verseny, a másik Nagy-Britannia önálló elrettentőképessége. Ami az elsőt illeti, az egyoldalú cselekvést követelők mozgalmai olyan, alapvető fontosságú elemet visznek a leszerelési folyamatba, amely eddig hiányzott. Olyan önálló társadalmi erőt képviselnek, amelynek célja, hogy megváltoztassa a kormány politikáját, függetlenül a genfi tárgyalások kimenetelétől. Ez nem jelenti azt, hogy elvetik a több oldalú megbeszélések gondolatát. Az egyoldalú cselekvés megsokszorozná a leszerelési mozgalom erejét, a békét tömegpolitikai kérdéssé emelné, s a leszerelésről tárgyalók kezébe ütőkártyát adna. A várakozás magas szintű megbeszélések pozitív eredményeire, a puszta — s eddig teljesen hiábavaló — reménykedés helyett az egyoldalú cselekvés lehetőséget adna a békemozgalomnak önálló cselekvésre.

Vannak jelei, hogy a megrögzött multilaterálisok újragondolják leszerelési elképzeléseiket. A Liberális Párt volt elnöke, Richard Holme nemrég elismerte, hogy „a több oldalú leszerelési tárgyalások 30 év alatt sovány eredményt hoztak, s alig volt egyéb szerepük, mint hogy gyorsabb zenei tempójelzéssel lássák el a fegyverkezési versenyt". S mint arról már szó esett, a Munkáspárt jobbközép szárnyán belül hangsúlyeltolódás történt. A nukleáris fegyverek új generációjának megjelenése nyomán elszaporodtak a korlátozott nukleáris háború megvívására vonatkozó javaslatok, így a több oldalú kezdeményezést sürgetők számára is régóta esedékes s mind sürgetőbb, hogy újraértékeljék magukban az egyoldalú cselekvés jelentőségét.

Nagy-Britanniával kapcsolatban, sok tényező együttes hatására, eléggé általános, de korántsem egyetemes közmegegyezés alakult ki az egyoldalú cselekvéssel kapcsolatban. E tényezők

közül elsőként az emelendo ki, hogy Nagy-Britannia csekély jelentőségű nukleáris hatalom. A Nagy-Britanniában levő atomfegyverekről való lemondás számos előnnyel járna. Erőforrásokat szabadítana fel más célokra. Megszakítaná a szüntelennek tartott fegyverkezési versenyt, példaként szolgálna arra, hogy a nukleáris eszkalációt igenis kordában lehet tartani. Arról nem is szólva, hogy egy ilyen lépés az atomfegyverek elterjedésének megakadályozása melletti elkötelezettséget hirdetné.

A Nagy-Britannia részéről teendő egyoldalú lépés gondolatának lényegesen kevesebb a támogatója, mint ahányan ellenzik a rakétatelepítési terveket. E jelenség mögött az az elterjedt tévhit húzódik meg, hogy az egyoldalú leszerelés a hagyományos fegyverzetek teljes felszámolását jelentené, s így Nagy-Britannia teljesen „védtelen" maradna. Ez nem célja a békemozgalomnak. Vannak más, nem nukleáris kül- és katonapolitikai megoldások, amelyek egyrészt hatékonyabbak lennének, másrészt jobban összhangban állnának az ország gazdasági erőforrásaival. Ezeket az egyéb megoldásokat még alaposan ki kell dolgozni, amiben igen nagy felelősség hárul a békemozgalmat támogató politikai pártokra. A jól kigondolt, egyszerűen és világosan megfogalmazott politika eloszlathatja a lakosság kétségeit, s bebizonyíthatja, hogy az ország atomfegyverek nélkül is megbízhatóan védhető. A mostanitól eltérő katonapolitikának tartózkodnia kell a nagyhatalmi jogigények világméretű érvényesítésétől, s ehelyett kizárólag arra kell törekednie, hogy szinten tartsa a nemzet biztonságának megőrzéséhez szükséges haderőt.

Jo Rubersom

A Nemzetközi Nőszovetség plakátja a NATO brüsszeli főhadiszállása előtt rendezett tüntetésen: Állítsuk meg a fegyverkezési hajszát!

A Thatcher-követők válasza

A konzervatív kormány 1979. májusi hivatalba lépése óta erőteljes, agresszív katonapolitikát folytat. A katonai kiadások fokozása, Nagy-Britannia nukleáris fegyvertárának korszerűsítése, a Trident tengeralattjárók beállítása mind kulcsfontosságú eleme a kormány azon terveinek, hogy az országból ismét „erős Britanniát" csináljon. A Falkland-úgy egyrészt megmutatta, hogy a kormány kész erővel megoldani a nemzetközi vitákat, másrészt jó lehetőséget adott Thatchernek, hogy merész, félelmet nem ismerő vezér szerepében mutassa magát.

A kormány jellegzetesen thatcheri stílusban állítja közvetlen erőpróba elé a békemozgalmat. A kormány soha nem próbált azokhoz szólni, akik aggódnak a fegyverkezési verseny miatt, soha nem hangsúlyozta a sokoldalú kezdeményezések fontosságát, vagy azt, hogy támogatná ezeket a kezdeményezéseket. A thatcherizmus ehelyett a „határozott fellépés" taktikáját alkalmazza a nemzetközi kapcsolatokban. A Szovjetuniót zsarnoki, diktatórikus hatalomnak állítja be, amely a világ katonai elnyomására tör. Az egyetlen módszer, mondja, amellyel el tudjuk kerülni sorsunkat, ha fokozzuk katonai erőnket. Jellegzetes filozófiájával Thatcher így vázolta nézeteit egy csoport iskolásgyerek előtt: „A világ olyan, mint egy iskolaudvar, ahol a verekedős gyerek meg akarja támadni a puhányokat". A thatcheriz-

mus tehát nem a nukleáris fegyverkezési versenyt tekinti lényegnek, hanem a Szovjetunióval szemben tanúsítandó magatartást. Thatcher azt reméli, hogy ha megmásítja az összefüggéseket, s egyetlen, torz választási lehetőség elé állítja az embereket, akkor a milliók elbizonytalanodnak, s a fegyverkezési verseny tényét mint hétköznapi, talán sajnálatos szükségszerűségként fogadják el.

Van valami ismerős ebben a módszerben. Hasonlóképpen igazolták az ötvenes években az atom- és hidrogénbomba kifejlesztését. A szélsőjobboldal egyszer már győzött ezzel a trükkel, s most úgy gondolja, hogy megint győzhet. Csakúgy, mint az ötvenes években, ezt a módszerét most is a békemozgalom elleni heves ideológiai ostrommal kapcsolja össze. Ennek a harcnak az egyik eleme, ahogyan a kommunistákat beállítja. „Beszivárgással" vádolja őket, azt állítva róluk, hogy „Moszkva ügynökei". Hasonlóan elítélő hangnemben foglalkozik a békemozgalommal is, amely szerinte „Moszkvától kapott parancsokat teljesít", s tagjai „mit sem sejtő balekok, akiket a szovjet propagandagépezet rászedett". A másik fő módszer annak hangsúlyozása: a. békemozgalom hazafiatlan. S vádjait az utóbbi időben mind gyakrabban fűszerezi azzal, hogy a „túlzott békülékenység" is bűn.

Félelmetes nyomás nehezedik tehát a békemozgalomra. Az ostromot, amelyhez az energiát a hadügyminisztérium szolgáltatja, miniszterek irányítják, s erejét egyes tömegtájékoztatási eszközök tovább fokozzák. A támadó szervezetek némelyike durva propagandát folytat, s piszkos trükkökkel operál. A békemozgalomnak minderre körültekintő, de határozott választ kell adnia.

A legfontosabb, hogy ne veszítse szem elől a központi kérdést, a nukleáris fegyverek kérdését. A békemozgalom harcosai eltérő módon ítélik meg a Szovjetuniót, s közülük bizonyára csak egy maroknyian vannak, akik teljesen kritikátlanok vele szemben. Abban azonban teljes az egyetértés valamennyiőjük között, hogy az atomháború jelenti a legnagyobb fenyegetést Nagy-Britannia és egész Európa számára, s hogy a legfontosabb feladat a nukleáris fegyverek eltávolítása egész Európából. A mozgalom nem hagyhatja magát eltántorítani ettől a céljától.

Ellentámadás

A békemozgalomnak határozott választ kell adnia a Thatcher-féle repertoár valamennyi állítására. Először, azt a képet, amely a Nyugatot védtelennek ábrázolja, szét kell törni. A tábornokok évszázadok óta ugyanígy siránkoznak, ha új fegyverekre van szükségük. A rendelkezésre álló összes megbízható adat azt bizonyítja, hogy nagyjából erőegyensúly áll fenn Kelet és Nyugat között.

Másodszor, emlékeztetni kell rá, hogy a szovjet szándékokról Reaganben és Thatcherben kialakult nézeteket nemcsak a békemozgalom, hanem a politikusok jelentős része is visszautasítja. A külügyminisztériumban nem állítják, hogy a Szovjetunió világuralomra tör, ezért is mutatnak nagyobb hajlandóságot, hogy tárgyaljanak vele. Jól példázza ezt, hogy Andropov tavaly decemberben előterjesztett javaslatainak megítélésében eltér egymástól Pym és Thatcher véleménye. Fontos körülmény, hogy ez a nézeteltérés nyilvánosságra került.

Harmadszor, a CND mint demokratikus mozgalom, szükségszerűen szembeszáll a kommunisták politikáját illető rágalmakkal, amelyek hangneme a McCarthy-korszakot idézi. A kommunisták széles körű népmozgalmak mellett kötelezték el magukat. A párt tagjai nem álruhában, hanem nyíltan vesznek részt a CND munkájában, céljuk az, hogy széles egységfrontot építsenek ki. A pártnak a szocialista országokról kialakított kiegyensúlyozott állásfoglalásával a békemozgalom számos résztvevője nem ért egyet, de a kommunisták nézete megfontolt, független vélemény.

Negyedszer, ott van a túlzott békülékenység vádja. Ez a vád alapvetően két téves megállapításon nyugszik: az egyik, hogy a Nyugat, a Szovjetunióval összevetve, katonailag gyönge; a másik, hogy a hagyományos és a nukleáris fegyverzet egymással összehasonlítható. Ezek a tévhitek egy ízben, a harmincas évek súlyos történelmi

torzulásai idején már szerephez jutottak. Akkor az volt a baloldal célja, hogy a náci fenyegetéssel szemben közös védelmet szervezzen meg. A torypárt és az uralkodó osztály túlnyomó részében olyan mély volt a szovjet kormány iránt érzett gyűlölet, hogy elhatárolta magát ettől a politikától, amely egyben a Szovjetunióval való szövetséget is tartalmazta. Ehelyett a nácikkal való összebékülést helyezték előtérbe. A mai helyzetben is fellelhető a politikai párhuzam. A jobboldal szovjetellenes érzelmei ma a nukleáris újrafelfegyverkezést szentesítik.

A politikai többség megszerzése

A militarista jobboldalnak ezeket a támadásait vissza lehet verni. A következő hónapokban különösen fontos lesz, hogy átfogó, egységes békefront jöjjön létre, s hogy a front meggyőző, világos választ adjon a thatcheriánusok kihívására. A különböző kampányok összekapcsolása létszükséglet. Az aprólékos munkát vegyíteni kell helyi és regionális tiltakozó megmozdulásokkal, eközben eddig nem látott mértékben kell bevonni az embereket a szervezett országos tüntetésekbe. A különböző tevékenységi formák összehangolása lehetővé teszi, hogy a mozgalom nagyon széles rétegeket kapcsoljon be küzdelmébe. A munkásosztály szervezeteit sokkal rendszerezettebben kell megnyerni. A munkahelyi bizottságok megalakítása, a békemozgalom propagandakiadványainak terjesztése a gyárakban, látogatások béketáborokban, felszólalások szakszervezeti gyüléseken, szelektív iparági megmozdulások — mind olyan lehetőségek, amelyeket érdemes mielőbb megfontolni. Fokozni kell a politikai pártokra és jelöltjeikre gyakorolt nyomást, s a CND-nek önálló, erélyes fellépésre kell törekednie az általános választáson. „Békét — érzéssel", „Nem kell cirkálórakéta", „Töröljétek el a Trident" — ez legyen a válasz a militaristák felhívására, amely így szól: „Békét — erővel". A békemozgalom akkor számíthat sikerre az általános választáson, ha a fő kérdések köré tömöríti a legkülönfélébb tiltakozó megmozdulásokat. Létkérdés a mozgalom számára, hogy méreteiben kiteljesedjen, egységesebbé váljon, hiszen erejét eddig is ennek köszönhette. A mozgalom a kíméletlenebb időszakok közeledtével sem hagyhatja, hogy elemeire hulljon.

Ez két ok miatt is fenyeget. Egyfelől, ott vannak azok, akik azt szeretnék, ha a CND a Munkáspárt függelékévé válna és mindig ellenezték, hogy a CND egyfajta népfronttá váljon. Ezt a véleményt kezdte hangoztatni a *Tribune* is. A CND — írja — kénytelen volt megmagyarázni tagjainak, hogy szavazzanak a Munkáspártra. Ha ez igaz volna, s a CND a szavazáson kizárólag a Munkáspárt támogatására szólítaná fel híveit, akkor megrendülne az egész alap, amelyre a küzdelmet eddig sikeresen felépítette. Ebben az esetben szétszakadna a mozgalom, s a nem munkáspárti politikusok úgy bújhatnának ki a fő kérdések megválaszolása elől, hogy azt mondják, a CND nem más, mint a Munkáspárt leányvállalata. Az a párt, amely elkötelezte magát a nukleáris leszerelés mellett, köteles részt venni a mozgalom egészében, nem pedig pártjelszavakat aggatni a küzdelemre. A Munkáspárt legfeljebb azzal vonhatja a nukleáris leszerelésért küzdők szavazatait, hogy tagja a mozgalomnak, s félreérthetetlenül atomellenes katonapolitikát hirdet.

Másfelől, általános az a nézet, hogy az egyetlen módszer a rakétatelepítések megelőzésére az, ha közvetlen akciókat szervezünk a rakétatámaszpontok ellen. A Greenham Common-i siker alátámasztani látszik ezt a nézetet. Az a körülmény, hogy a megmozdulásban csak nők vettek részt, segített megelőzni az erőszakos összetűzéseket, defenzívába szorítani a rendőrséget. Mégis, komoly hiba volna azt hinni, hogy a greenhami-hez hasonló fellépés és a polgári engedetlenség véget vethet a rakétatelepítésnek. Veszélyes volna a békemozgalomra nézve, ha így gondolkodna. Miért? Először is azért, mert ez a megközelítés a probléma leegyszerűsítése lenne, a békemozgalom eleve lemondana arról a feladatáról, hogy politikai többségre tegyen szert. Másodszor azért, mert hiú ábránd azt gondolni, hogy gyermekek és asszonyok százezrei képesek lennének hosszú időn keresztül megszállva tartani Greenham Commont.

Atomfegyverellenes béketüntetést ver szét a rendőrség az angliai Greenham Common mellett

Harmadszor, ez a módszer elsőrendű fontosságúvá léptetné elő az olyan akciókat, mint a kerítésmászás vagy a silók elfoglalása, noha ezekben az akciókban a CND tagjainak csak egy kis hányada lenne hajlandó részt venni. Fennáll a veszély, hogy ezek az akciók „elit megmozdulásokká" válnak. A CND konferenciáján a túlnyomó többség egyetértett abban, hogy az erőszaktól mentes, közvetlen megmozdulásoknak lényeges, de pontosan körülhatárolt szerepe van a mozgalomban. Az ilyenfajta közvetlen megmozdulásokat szervesen be kell építeni a mozgalom egészébe, összekötni a tömeges kezdeményezésekkel, kerülve az elszigetelt akciókat. A nők részvételével szervezett tüntetések és egyéb megmozdulások összevonásával ezt el lehet érni, feltéve, hogy az akciók beleillenek a mozgalom egészének elképzeléseibe.

A nyugat-európai békemozgalmak jelentős időszak előtt állnak. A két évtizeddel ezelőtti állapottal összevetve, a békemozgalom nemzetközi méretűvé terebélyesedett, nagyobb tömegbázisa és alaposabb politikai realitásérzéke van. Nagy-Britanniában a mozgalom jó úton halad afelé, hogy politikai többségre tegyen szert. Ez az, ami miatt a thatcheriánus jobboldal olyannyira aggódik. A jobboldal mindazonáltal legyőzhető, feltéve, hogy a békemozgalom egy társadalmi és politikai többség megszerzésére irányuló stratégiát követ, s küzdelme során a legégetőbb problémákra összpontosítja figyelmét.

(Az angol folyóirat 1983. áprilisi számából)

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR

Április

1. **Angolában** március közepén megadta magát az angolai Nemzeti Felszabadítási Front (FNLA) nyolc vezető személyisége, köztük Pedro Barriero Kinhama, a szervezet katonai parancsnoka — jelentette az „Angop" hivatalos angolai hírügynökség, amely arról is beszámolt, hogy a hónap folyamán a másik kormányellenes szervezet, az UNITA több támadást intézett a kormányerők, valamint a civil lakosság ellen.

Kínába érkezett Hoszni Mubarak, akinek személyében először látogatott egyiptomi államfő Pekingbe. Tizenkétnapos körútja során a továbbiakban a Koreai NDK-ban, Japánban, Indonéziában és Pakisztánban folytatott tárgyalásokat, támogatást keresve közel-keleti politikájához, valamint anyagi segítséget ötéves, 26 milliárd dolláros gazdaságfejlesztési programjához.

Az **ASEAN**-országok külügyminiszterei és az USA kormánya nyilatkozatban vádolta Thaiföld elleni „agresszióval" Vietnamot. A vietnami külügyminisztérium április 5-én a leghatározottabban visszautasította a vádakat.

2. A **jordániai** fővárosban ülésezett április 2—5-én a jordániai—palesztin vegyes főbizottság Jasszer Arafatnak, a PFSZ vezetőjének és Husszein jordániai királynak az elnökletével. A Reagan-féle közel-keleti rendezési tervvel kapcsolatos nézeteltérések miatt a találkozóról nem adtak ki közös közleményt, de a két vezető megállapodott: folytatják erőfeszítéseiket, hogy közös álláspontot keressenek egy esetleges Izraellel folytatandó tárgyalásra. Április 8-án a PFSZ Kuvaitban ülésező vezetői elutasították azt a tervet, hogy egy esetleges közel-keleti béketárgyaláson Husszeint bízzák meg a palesztinok képviseletével. Április 10-én hivatalosan bejelentették a palesztin—jordániai tárgyalások megszakítását. Husszein király levélben hívta fel az USA elnökének figyelmét arra, hogy a tárgyalások megszakadásában része van az USA-nak azzal, hogy nem ismeri el a PFSZ-t és nem tudja elérni az izraeli csapatok kivonását Libanonból.

A **szovjet** miniszterelnök-helyettes és külügyminiszter, Andrej Gromiko nagy érdeklődéssel kísért sajtóértekezletet tartott Moszkvában, ahol utoljára 1979-ben nyilatkozott a külföldi tudósítóknak. Gromiko elfogadhatatlannak nevezte Reagan amerikai elnök március végi, a közepes hatótávolságú rakétákkal kapcsolatos indítványát. Mint mondotta, ha a Szovjetunió elfogadná a „közbülső megoldásra" tett javaslatot, akkor a nukleáris robbanófejek számát tekintve az USA két és félszeres fölénybe kerülne. A tárgyalásokból szerinte nem lehet kizárni a nem szárazföldi indítású közepes hatótávolságú rakétákat, nem lehet eltekinteni a brit és francia rakétáktól, és a hasonló fenyegetettség miatt nem lehet leszerelni a Szovjetunió ázsiai területén levő közepes hatótávolságú rakétákat.

Jugoszláviában közel 500 termék ára emelkedett a forgalmi adó emelése következtében, amely a gazdasági szükségintézkedések része. Nő többek között a kávé, a cigaretta, a tej és tejtermékek, a hús, az állati zsíradékok, a szén, az áram, a közlekedés, az olaj és az olajtermékek ára.

4. **India** Pandzsáb államában véres összecsapások zajlottak le a politikai és vallási jogaik kibővítését követelő szikhek és a rendőrség között. A becslések szerint mintegy 1200 tüntetőt letartóztattak.

5. A **francia** hatóságok kiutasítottak az „AFP" jelentése szerint „mintegy negyven" ügynöknek minősített szovjet állampolgárt Franciaországból, köztük több diplomatát is. A Szovjetunió párizsi nagykövetsége határozottan tiltakozott és közölte:

a hatóságok semmilyen bizonyítékot nem tudtak felhozni állításuk igazolására.

6. A **Varsói Szerződés** tagállamainak külügyminiszterei kétnapos tanácskozást kezdtek Prágában, amelyen megerősítették a Politikai Tanácskozó Testület januári javaslatait, külön figyelmet szentelve az amerikai közepes hatótávolságú rakéták nyugat-európai telepítésének. A tanácskozásról kiadott közlemény nem tett említést Reagan amerikai elnök úgynevezett közbülső megállapodásra vonatkozó javaslatáról.

A **török** hadügyminiszter, Haluk Bayülken nyilatkozatban közölte, hogy teljes erővel épül az AWACS típusú légi felderítő rendszer törökországi földi bázisa. Azt is elmondta, hogy országa az idén 77 „Leopard" típusú harckocsit kap az NSZK-tól a két ország közötti katonai segélymegállapodás alapján.

Nicaraguában rejtélyes indítékú gyilkosság áldozata lett a salvadori Népi Felszabadító Erők (FPL) helyettes vezetője, Melinda Anaya Montes asszony. (Az FPL a Farabundo Marti Népi Felszabadítási Front legerősebb társszervezete.) Április 24-én Tomas Borge nicaraguai belügyminiszter bejelentette, hogy Cayetano Carpio, az FPL vezetője, aki harcostársának temetésére igyekezett egy líbiai konferenciáról, fájdalmában öngyilkos lett.

Kínában kiszélesítik az iparvállalatok önigazgatási jogát — közölte Van Li kínai miniszterelnök-helyettes a japán „Nihon Keizai Simbun" című lapnak adott interjújában.

Kínában új fegyveres rendőri testületet hoztak létre a nagykövetségek, fontos párt- és kormányépületek, pályaudvarok és közterületek őrzésére. A bejelentés szerint ez hozzátartozik a hadsereg és a rendőrség funkcióinak szétválasztásához.

Kuvaitban miniszteri szintű tanácskozást kezdett a Perzsa-öböl mentén fekvő nyolc ország, hogy megoldást találjon az öbölben terjengő hatalmas olajfolt eltávolítására. Az iraki—iráni háborúban megsérült olajkutakból január óta folyik az olaj.

7. A **francia** nemzetgyűlés bizalmi szavazással fogadta el a kormány gazdasági szükségprogramját, amely az idén a közkiadásokat 25—30 milliárd frankkal, a fogyasztási kiadásokat 35—40 milliárddal akarja csökkenteni. A terheket megpróbálják úgy megosztani, hogy a legszegényebb rétegek mentesüljenek a 12 milliárd dolláros külkereskedelmi deficit felszámolását célzó rendeletek nagy része alól. A 22 millió adófizető családból 14 milliónak nem kell kényszerkölcsönt jegyeznie, 7 millió család pedig mentesül a tavalyi adóalap 1 százalékára rúgó jövedelmi pótadó alól. Április 12-én a nemzetgyűlés felhatalmazta a kormányt, hogy rendeleti úton léptesse életbe a szükségintézkedések egy részét.

A **portugáliai** Albufeirában tartotta 16. kongresszusát a Szocialista Internacionálé április 7—10-én. A kongresszus dokumentumai leszögezik, hogy a gazdasági nehézségek leküzdése elválaszthatatlan a fegyverkezési hajsza megfékezésétől. A szervezet elnökévé ismét Willy Brandt nyugatnémet szociáldemokrata vezetőt, főtitkárává a Finn Szociáldemokrata Párt külügyi titkárát, Pertti Väänent választották.

Kína felmondta az USA-val 1982—1983-ra lekötött és még nem teljesített kulturális csereprogramokat, mert az amerikai hatóságok politikai menedékjogot nyújtottak Hu Na kínai teniszezőnőnek. Leállították az ez évre tervezett sportutazásokat is.

8. A **libanoni** „An Nahar" című lap beszámolója szerint Kelet-Libanonban nagyarányú izraeli csapatösszevonások folynak. Az előző napon a szíriai erőkkel szemben álló egységekhez tízezer izraeli katona és hatvan harckocsi csatlakozott.

Nicaraguában közleményt adott ki a Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front országos vezetősége, amelyben megállapítja, hogy az USA hadüzenet nélküli háborút visel Nicaragua ellen a Hondurasból betörő somozista bandák pénzelésével, irányításával.

9. **Angolában** golyó általi halálra ítélték az UNITA nevű kormányellenes gerillaszervezet egyik csoportjának vezetőjét, hét társát 12 és 24 év közötti börtönbüntetésre ítélték, a kilencedik vádlottat bizonyítékok hiján felmentették

10. A **portugáliai** Albufeirában, a Szocialista Internacionále kongresszusának színhelyén meggyilkolták Isszám Szártávit, a PFSZ hivatalos megfigyelőjét a tanácskozáson. A portugál rendőrség egy gyanúsítottat letartóztatott

Szovjet—kínai megállapodást írtak alá a határmenti körzetek közötti kereskedelmi forgalomról

11. Az **USA** légihidat létesített a Thaiföldre irányuló amerikai fegyverszállítások meggyorsítására, amit a bangkoki kormány kért, azt állítva, hogy kambodzsai és vietnami csapatok hatoltak be területére.

Afgán—pakisztáni kéthetes megbeszélés-sorozat kezdődött Genfben Diego Cordoveznek, az ENSZ-főtitkár különmegbízottjának közvetítésével a Pakisztanban tartózkodó afgánisztaniak sorsáról

A **Szovjetunió** 1985—1990-re meg akarja kétszerezni gabonatermelését az 1961—65-ös szinthez viszonyítva, jelentette be a rotterdami gabonavilágkonferencián a Szovjetunió képviselője. Ez évi 260 millió tonnás előirányzat; 1974 és 1982 között a termelés évi 192,4 millió tonna volt, a periódus utolsó négy évében viszont átlagosan csak 177 millió. A tervezett fejlődés drasztikusan csökkentene a szovjet gabonaimportot

12. Az **amerikai** hadügyminiszter, Caspar Weinberger bejelentette, hogy az USA technikai jellegű javaslatokat tett a Szovjetunióval a nukleáris háború véletlen vagy tévedés folytán való kirobbanásának megakadályozására. Ezek elsősorban gyors kapcsolatteremtést és hitelességet szolgáló kiegészítő berendezések alkalmazására vonatkoznak, valamint a nukleáris próbarobbantásokról való kölcsönös tájékoztatást teszik lehetővé. A javaslatokat szovjet részről kedvezően fogadták és tanulmányozzák.

A **kubai** kormány előzetes megállapodást kötött az országnak hitelező magánbankokkal 140 millió dollár tőketartozás visszafizetésének 7 évre szóló átütemezésére; ezt 2,5 év türelmi idő után kell megkezdeni, ezalatt Kuba csak az esedékes kamatokat fizeti. Hirügynökségi jelentések szerint az ország teljes külföldi tartozása egyébként 3,2 milliárd dollár.

Kambodzsa, Laosz és **Vietnam** külügyminiszterei Phnom Penhben rendkívüli értekezletet tartottak. A kiadott közlemény szerint május hónapban kivonják Kambodzsából a vietnami csapatok egy részét

13. A **Japánban** tárgyaló Mihail Kapica szovjet külügyminiszter-helyettes útján Abe Sintaro japán külügyminiszter látogatásra hívta meg Andrej Gromiko szovjet külügyminisztert, jelezve, hogy kormánya elsősorban a Szovjetuniótól elvitatott „északi területekről" kíván tárgyalni. Kapica úgy vélekedett, hogy jelenleg nem megfelelő a légkör a szovjet külügyminiszter látogatásához.

A **bolgár** kormány úgy határozott, hogy az olasz lépésekre válaszként visszaállítja az olasz állampolgárokra vonatkozó vízumkényszert. A pápa elleni merényletben való részvétellel vádolt bolgár állampolgár letartóztatása óta romlottak meg a viszonyok; Olaszország 1982. november 25-én befagyasztotta a kereskedelmi kapcsolatokat, zárolt mintegy 100 millió dollárnyi exporthitelt.

Jugoszláviában Mahmut Bakalit a Koszovói Kommunisták Szövetsége tartományi bizottságának volt elnökét munkahelyi partszervezete kezdeményezésére kizárták a kommunista szövetségből, mert továbbra is kapcsolatot tartott albán nacionalista, ellenséges személyekkel

14. **Egyiptom** és **Jordánia** hivatalosan felújította a kereskedelmi kapcsolatokat, amelyek négy évvel ezelőtt szakadtak meg az arab államok Egyiptomra kimondott bojkottja következtében

Szaúd-Arábia — az 1973-as olajárrobbanás óta először — deficites költségvetést tervezett az április 14-én kezdődő költségvetési évre. A tervezett deficit értéke kb. 10 milliárd dollár, a bevétel 65 mil-

15. **Romániában** tervbe vették a bérrendszer módosítását — jelentette az AGERPRESS. Az először elhelyezkedő fiataloknak eszerint kötelezniük kell magukat, hogy öt évig ugyanazon a munkahelyen dolgoznak. Amennyiben alapos ok nélkül eltérnek ettől a vállalástól, leszállítják a nyugdíjalap kiszámításánál figyelembe vett éveik számát, csökkentik a tervet nem teljesítő dol-

gozók bérét, a túlteljesítők számára viszont nem szabnak meg bérplafont.

A **thaiföldi** légierő gépei április 15—21. között több alkalommal megsértették a Kambodzsai Népköztársaság légterét, thai tüzérségi fedezet mellett pedig Pol Pot-ista erők próbáltak behatolni Kambodzsába. Akciójukat meghiúsították, több mint 1100 ellenforradalmár foglyul esett.

Az **argentin** katonai junta tizenkilenc politikusnak és szakszervezeti vezetőnek — köztük Isabel Perón volt elnöknek — visszaadta jogát, hogy politikai tevékenységet fejtsen ki Argentínában.

Az **angolai** kormány belügyminisztere, Manuel Duarte Rodrigez Washingtonban tárgyalt George Shultz amerikai külügyminiszterrel és George Bush alelnökkel a namíbiai kérdésről.

16. **Lengyelországban** közzétették az államtanács törvényerejű rendeletét, amely lehetővé teszi ágazati szakszervezetek megalakítását, ha az ágazat szakszervezeteinek legalább fele kifejezi ilyen szándékát. Ekkor a tagszervezetek lemondanak jogi önállóságukról, azt a központ veszi át. A rendőrség április 15—16-án több ellenséges illegális csoportot számolt fel, köztük egy huszonhétfős fegyveres csoportot is.

Kína április 16- és 17-én több halálos áldozatot követelő tüzérségi provokációt hajtott végre Vietnam vele határos tartományaiban. A vietnami külügyminisztérium nyilatkozatban ítélte el a kínai hatóságokat.

17. Az **angolai** kormányellenes szervezetet, az UNITA-t II. János Pál pápa szentbeszédében felszólította, hogy emberiességi okokból engedjék szabadon a túszként tartott csehszlovák és portugál állampolgárokat.

18. A **bejrúti** amerikai nagykövetség ellen egy ismeretlen merénylő, magát is felrobbantva, bombamerényletet hajtott végre. Az áldozatok száma 41 — köztük egy magas rangú CIA-tiszt —, a sebesülteké több mint száz.

Salvadorban lemondott tisztéről Julio Guillermo García hadügyminiszter, és helyébe Carlos Vides Casanova tábornok lépett, aki korábban a kegyetlen gyilkosságairól ismert Nemzeti Gárda parancsnoka volt.

Mexikóban tett látogatást április 18—19-én Shultz amerikai külügyminiszter, aki a közép-amerikai feszültség megoldási lehetőségeiről tárgyalt. A mexikói külügyminiszter, Bernardo Sepulveda kitartott kormánya korábbi álláspontja mellett, elutasította a térség ügyeibe való külföldi beavatkozást, a térségbe irányuló fegyverszállításokat, követelte a nicaraguai kormány elleni csoportok külső támogatásának beszüntetését.

Thaiföldi parlamenti választásokon a Szociális Akciópárt 92, a Thaiföldi Nemzeti Párt 73, a Demokratikus Párt 56 alsóházi mandátumot szerzett a lehetséges 324-ből. A visszavonulni készülő eddigi miniszterelnök, Prem Tinszulanond tábornok április 30-án — a katonaság és a polgári pártok kompromisszumos jelöltjeként — elfogadta Bhumibol király megbízását a kormányalakításra.

19. **Madridban** folytatódott az európai biztonság és együttműködés kérdéseivel foglalkozó találkozó, amelynek előestéjén az osztrák, a finn, a svéd, a jugoszláv, a ciprusi és a San Marinó-i kormányfő közös nyilatkozatban szólította fel a résztvevőket, hogy törekedjenek a találkozó sikeres befejezésére.

A **NATO** európai erőinek főparancsnoka, Bernard Rogers tábornok kijelentette: egy kelet—nyugati konfliktus esetén Franciaország, bár nem tagja a NATO katonai szervezetének, csatlakozna annak katonai erőihez.

Az **USA** elnöke, Ronald Reagan tervezetet terjesztett a törvényhozás elé, amelyben kéri 100 új MX típusú hadászati rakéta telepítését az USA Wyoming államában levő Minuteman-silókba. Javasolja ezen kívül egy új interkontinentális rakéta kifejlesztését is, ami az eredeti javaslatot tevő bizottság véleménye szerint is ellentétes a SALT—II előírásaival.

Róma kommunista polgármesterét, Ugo Veterét és két kommunista tanácsnokot felmentettek a római ügyészség vádja alól, amely azt próbálta rájuk bizonyítani, hogy szabálytalanul használtak fel közpénzeket.

Magyarországon tett hivatalos, baráti látogatást Jasszer Arafat, a PFSZ VB elnöke április 19—20-án. A magyar vezetőkkel, köztük Kádár Jánossal, az MSZMP KB első titkárával folytatott tárgyalásairól közös közleményt adtak ki, amely megerősíti: a palesztinai arab nép küzdelmében továbbra is számíthat a magyar dolgozók szolidaritására.

20. A **Franciaországban** tartózkodó Marjai József magyar miniszterelnök-helyettest, aki a francia gazdasági élet számos vezetőjével folytatott megbeszéléseket, fogadta François Mitterrand elnök, majd április 21-én Pierre Mauray kormányfő is.

21. A **spanyol** parlament csak lényeges kiegészítésekkel ratifikálta az Egyesült Államokkal kötött katonai megállapodást. Ezek: Spanyolország nem engedi, hogy területén nukleáris fegyvereket tároljanak vagy légterébe ilyen eszközökkel berepüljenek; az USA nem használhatja kizárólagossági joggal az országban levő katonai támaszpontjait; a megállapodás nem függ össze az ország NATO-tagságával.

A **varsói** polgármester átmenetileg felfüggesztette a lengyel képzőművészeti szövetség tevékenységét, mert vezetősége a szocialista állam érdekeit sértő politikai tevékenységet folytatott.

22. Az **Olasz Szocialista Párt** KB úgy határozott, hogy megvonja támogatását a kereszténydemokrata Fanfani balközép kormányától, és kérte idő előtti választások kiírását júniusra. A koalíció felbomlása miatt Fanfani kormányfő április 29-én benyújtotta a maga és kormánya lemondását.

Tokióban tanácskozott április 22—25. között a világ vezető pénzügyi és gazdasági szakembereiből álló úgynevezett harmincak csoportja, amelyen részt vett Fekete János, a Magyar Nemzeti Bank első elnökhelyettese is. Fekete János április 26-án hivatalosan megnyitotta a MNB tokiói irodáját.

23. **Izlandon** parlamenti választásokat tartottak április 23—24-én. A hatvantagú Althingban a konzervatív Függetlenségi Párt 23 (22), a Szociáldemokrata Néppárt 6 (10), a kommunistákat és baloldali szocialistákat tömörítő Népi Szövetség 10 (11), a Centrista Haladó Párt 14 (17), a néppártból kivált Szociáldemokrata Párt 4 (—), a feminista Női Lista 3 (—) mandátumot szerzett (zárójelben az előző választás eredményei). Április 29-én Geir Hallgrimsson, a Függetlenségi Párt vezetője kapott kormányalakítási megbízást.

Franciaországba érkezett egyhetes látogatásra Norodom Szihanuk herceg, a „kambodzsai demokratikus koalíciós kormány" vezetője, akit fogadott François Mitterrand elnök és Claude Cheysson külügyminiszter is.

24. **Ausztriában** parlamenti választásokat tartottak. A 183 mandátum megoszlása, zárójelben az 1979-es választások eredménye: Ausztria Szocialista Pártja 90 (95), Osztrák Néppárt 81 (77), Ausztria Szabadságpártja 12 (11). Az Osztrák Kommunista Párt szavazatokat vesztett és ezúttal nem került be a parlamentbe. A szocialista párt Fred Sinowatz jelenlegi alkancellárt jelölte a kormányfői tisztségre, miután Bruno Kreisky nem vállalta, hogy koalíciós kormányt alakítson.

25. **Portugáliában** parlamenti választásokon a következő eredmény született (zárójelben az 1980-as választásokon szerzett mandátumok száma): Portugál Szocialista Párt 100 (74), a jobbközép Szociáldemokrata Párt 72, (—), Egyesült Népi Szövetség 45 (41), Kereszténydemokrata Párt 29 (—). A 250 mandátum többi részén a kisebb pártok osztoznak.

Görögországban bejelentették, hogy Papandreu miniszterelnök és hadügyminiszter nem kívánja fogadni Richard Burt amerikai külügyi államtitkárt, aki Ankarából érkezett volna Athénbe. Görögország addig nem kíván tárgyalni az amerikai támaszpontszerződések meghosszabbításáról, amíg az USA nem garantálja az égei-tengeri erőegyensúlyt. Burt lemondta látogatását.

A **brazil** kormány útjára engedte azt a négy líbiai repülőgépet, amelyet április 18-án üzemanyag-felvétel közben lefoglaltak a hatóságok, mert fedélzetükön Nicaraguának szánt fegyverszállítmány volt. A fegyverszállítmányt a brazil kormány „egy későbbi időpontban" visszaküldi Líbiába. Nicaragua tiltakozott a döntés ellen.

Kína mintegy 2 milliárd dollár értékű jenkölcsönt kap Japántól köz-

lekedési és távközlési berendezések korszerűsítésére — közölte sajtóinterjújában Jao Ji-lin kínai miniszterelnök-helyettes, aki nemrég tért vissza Tokióból. Kína 5,6 milliárd dollár értékben szeretett volna kölcsönt kapni.

A **szovjet** sajtó közzétette azokat a válaszokat, amelyeket az SZKP KB főtitkára, Jurij Andropov adott a „Der Spiegel" című nyugatnémet folyóirat kérdéseire. A beszélgetésben a főtitkár többek között megállapította, hogy a genfi rakétakorlátozási tárgyalások zsákutcába jutottak, és indokolta a tárgyalásokkal kapcsolatos szovjet álláspontot.

Magyarországon tett látogatást április 25—28-án Ahmed Taleb Ibrahimi, az Algériai Demokratikus és Népi Köztársaság külügyminisztere, aki elsősorban a kétoldalú kapcsolatok bővítéséről folytatott tárgyalásokat a magyar vezetőkkel, köztük Kádár Jánossal, az MSZMP KB első titkárával is.

26. A **Varsói Szerződés** katonai tanácsa Bukarestben tartotta meg soron levő ülését április 26—28. között.

Kína első külföldi magánvállalkozásáról folytat tárgyalásokat Hongkongban az ezen a napon odaérkezett Vang Huang-csing, az egykori kínai elnök, Liu Sao-csi veje. Vang az újságíróknak elmondta, hogy cége a Kína számára létfontosságú technológiák importjával foglalkozik majd.

27. Az **USA** elnöke, Ronald Reagan a törvényhozás előtt négypontos rendezési elképzelést ismertetett a közép-amerikai helyzetet illetően. Eszerint Washington efogadna a közép-amerikai országok bármely egymás közötti megegyezését „az összes külföldi tanácsadó és csapat kivonásáról"; segítené az ellenzéki erők bekapcsolódását „valamennyi országban" a választási folyamatokba; támogatná a szomszéd országbeli felkelések támogatásáról való kölcsönös lemondást előíró megállapodásokat „a támadó fegyverek importjának megszüntetéséről".

Az **Egyesült Államok** budapesti nagykövetével, Harry E. Bergolddal, kérésére, megbeszélést folytatott a magyar—amerikai kapcsolatokról Kádár János, az MSZMP KB első titkára.

28. Az **USA** Kongresszusa jóváhagyta azt a 30 millió dolláros katonai gyorssegélyt, amelyet Reagan elnök kért Salvador számára. Az elnök a kongresszus feltételét teljesítve békemegbízottat nevezett ki a közép-amerikai konfliktus rendezésére Richard Stone szenátor személyében, aki 1981-ben a jobboldali guatemalai kormány érdekképviselője volt.

Berlinben bejelentették, hogy Erich Honecker, a NSZEP főtitkára, az NDK Államtanácsának elnöke nem fogadhatja el Kohl nyugatnémet kancellár meghívását a két ország között az NSZK által kialakított és különféle sajtókommentárokban is kifejezett viszony miatt.

29. A **teheráni** rádió jelentése szerint az Iráni Néppárt (Tudeh) további tagjait tartóztatták le; lakásukon fegyvert, lőszert, hamisított okmányokat találtak. Ismeretes, hogy február 6-án már több kommunista vezetőt letartóztattak, köztük Nureddin Kianurit, a párt első titkárát.

A **francia** fővárosban összetűztek a rendőrséggel a kormány egyetemi reformterve ellen tüntető diákok, akiknek egy része fajgyűlölő jelszavakat is hangoztatott a vendégmunkások ellen.

30. A **japán** miniszterelnök, Nakaszone Jaszuhiro bizonyos ASEAN-országokbéli körútra indult.

INDEX: 25 645

Ára: 6,– Ft

A Kossuth Kiadó
új könyveiből